

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Úroveň verbálního vyjadřování dětí předškolního věku

Level of verbal expression of pre-school children

Vedoucí práce:

prof. PhDr. RNDr. Marie Vágnerová, CSc.

Autor:

Monika Dusová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne .....

Monika Dusová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. RNDr. Marii Vágnerové, CSc., své vedoucí bakalářské práce, za vstřícnost a odborné rady. Dále bych chtěla poděkovat paním učitelkám z mateřské školy, kde jsem mohla provést svůj výzkum, za jejich milý přístup, ochotu a pomoc. A v neposlední řadě chci poděkovat všem dětem, které se zúčastnily mého výzkumu, za jejich statečnost a řečnost, neboť o nich je celá má práce.

Anotace

Bakalářská práce „Úroveň verbálního vyjadřování dětí předškolního věku“ se zabývá způsobem vyjadřování dnešních předškolních dětí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje analýzu vývoje řeči od narození do období nástupu do školy; specifické znaky verbálního vyjadřování v předškolním období; osvojování gramatické složky řeči a lexika; význam řečové stimulace; neverbální složky komunikace; gesta doprovázející řečový projev.

Praktická část byla naplněna výzkumným šetřením a zpracováním získaných dat. Zvolenou metodou se stal s ohledem na věk cílové skupiny rozhovor spojený s pozorováním. Šetření bylo provedeno na dvanácti dětech předškolního věku navštěvujících mateřskou školu. Záměrem bylo zjistit bohatost slovní zásoby; používání slovních druhů; délku používaných vět; gramatickou správnost; užívání gest při řeči; schopnost samostatného a souvislého vypravování. A následně ze získaných dat provést porovnání mezi dívkami a chlapci tohoto věku.

Klíčová slova

Řeč, předškolní dítě, verbální vyjadřování, slovo

Annotation

Bachelor thesis “Level of verbal expression of pre-school children” deals with the mode of expression of today's pre-school children. Thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part includes an analysis of speech development period from birth to beginning of school attendance; specific features of verbal expression in the preschool period; acquirement of grammatical and lexical components of speech, importance of stimulation of speech; nonverbal components of communication, gestures accompanying speech.

The practical part was realized by research and processing the data. Method of interview and observation was chosen for the age of the target group. The survey was conducted on twelve children of pre-school age attending nursery school. The aim was to determine the richness of vocabulary, word categories, length of used of sentences, grammatical correctness, use of gestures during speech, the ability to separate and coherent narrative. And then from the collected data to make a comparison between girls and boys of this age.

Keywords

Speech, pre-school child, verbal expression, word

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Řeč	10
2.1 Vývojová psycholingvistika.....	11
2.2 Výzkumy řeči u předškolních dětí	12
3 Ontogeneze řeči	13
3.1 Novorozenec	13
3.1.1 První zkušenosti s jazykem	14
3.2 Kojenec	14
3.2.1 Počátek vývoje řeči.....	14
3.3 Batole	17
3.3.1 Období prvních slov a vět.....	17
3.4 Předškolní věk.....	18
3.4.1 Vývoj verbálních schopností	18
4 Specifika dětské řeči	21
4.1 Rozdíly mezi dívkami a chlapci v osvojování slovní zásoby	23
4.2 Osvojování gramatiky	23
4.2.1 Tvarosloví.....	24
4.2.2 Syntax	26
4.3 Osvojování lexika.....	26
4.3.1 Význam slov	27
4.3.2 Slovní zásoba.....	27
5 Stimulace řeči	29
5.1 Rodinná stimulace.....	30
5.2 Stimulace v předškolním zařízení	32
6 Neverbální složka komunikace	35

6.1 Neverbální komunikace dětí	35
6.2 Gesta.....	36
7 Výzkumná část.....	38
7.1 Cíl výzkumu	38
7.2 Formulace výzkumných tezí	38
7.3 Charakteristika zkoumané skupiny	38
7.4 Metoda výzkumu.....	39
7.5 Způsob provedení výzkumu	39
7.6 Metoda vyhodnocení dat	39
7.7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace	40
7.8 Celkové vyhodnocení rozhovorů	64
8 Diskuse.....	70
9 Závěr	71
10 Použitá literatura	72

1 Úvod

Téma „Úroveň verbálního vyjadřování dětí předškolního věku“ jsem si vybrala, jelikož jsem chtěla navázat na svou seminární práci. Při zpracovávání této práce mě téma zaujalo a rozhodla jsem se dětskou řeč dále zkoumat i proto, že úroveň vyjadřování dnešních dětí je velmi diskutovaným tématem.

Cílem bakalářské práce je zjištění způsobu vyjadřování předškolních dětí. Teoretická část, která vychází z literatury, se zabývá analýzou vývoje řeči od preverbálního období do nástupu do školy; specifické znaky verbálního vyjadřování v předškolním období; osvojování gramatické složky řeči a lexika; význam řečové stimulace; neverbální složky komunikace; gesta doprovázející řečový projev.

Vlastní výzkum zahrnuje šetření na vzorku 12 předškolních dětí navštěvujících mateřskou školu. Jeho záměrem je sledovat především slovní zásobu; používání slovních druhů; pořadí slov ve větě; délku vět; gramatickou správnost; užívání gest při řeči; schopnost samostatného a souvislého vypravování. Šetření bude provedeno formou rozhovoru a pozorování. Následně bude zaznamenáno a vyhodnoceno v praktické části.

V závěru bakalářské práce bude obsaženo porovnání nastudovaných poznatků z odborné literatury s výsledky provedeného výzkumu.

„Řeč, kterou chyby neprověří, je jako pták, jenž nemá peří.“

(Středověké přísloví)

2 Řeč

Řeč je specificky lidská vlastnost. Jedná se o systém, kterým lze zakódovat a přenášet informace.

Řeč je v naší společnosti nástrojem komunikace, prostředkem domluvy. Pomáhá člověku navazovat a udržovat sociální kontakt v lidském světě. Dítě potřebuje řeči nejprve porozumět, aby vědělo, co se v jeho okolí děje, co se od něj očekává a co má dělat, a aby se umělo s ostatními lidmi domluvit. Řeč je následně důležitá i pro vstup do školy a další vzdělávání v ní. Její úroveň ovlivňuje kvalitu učení. Na mluvenou verbální komunikaci navazuje též schopnost číst a psát.

Mezi řečí a myšlením existuje úzká propojenost. Vývoj jednoho ovlivňuje vývoj druhého a naopak. Pomocí řeči lze sdělit své myšlenky i emoce.

Řeč je vývojově nejmladší funkce mozku, a proto je nejsnáze zranitelná, zejména dokud není její vývoj ukončený a ustálený. (Matějček, 2005) Je nutné sledovat její vývoj a dobře znát rizika, ke kterým by v jeho průběhu mohlo dojít.

Vývoj řečových schopností rozlišujeme z hlediska fylogenetického (vývoj vyjadřovacích schopností u člověka jako živočišného druhu) a z hlediska ontogenetického (vývoj řeči jedince v průběhu jeho života). (Bytešníková, 2007) V této práci se dále budeme zabývat ontogenetickým vývojem řeči dítěte.

Řeč je tvořena čtyřmi jazykovými rovinami:

1) Foneticko-fonologická rovina

Jedná se o sluchové rozlišování hlásek jazyka a jejich výslovnost.

Pomocí sluchového rozlišování dítě samo koriguje svou správnou výslovnost jednotlivých hlásek. Dítě se nejprve učí vyslovovat jednodušší hlásky, postupně přichází k těm obtížnějším hláskám mateřského jazyka. *„Do pěti let považujeme nesprávnou výslovnost za fyziologickou (tedy patřící k věku), od pěti do sedmi let za prodlouženou fyziologickou (tedy širší normu) - v této době je nutné věnovat dítěti odbornou péči zaměřenou na navození správné výslovnosti. Po sedmém roce je již málo pravděpodobné, že se výslovnost upraví spontánně a také logopedická terapie je více náročná, přitom s menšími úspěchy než v předchozím období.“* (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 25 - 26)

2) Lexikálně-sémantická rovina

Jedná se o porozumění řeči. Tato rovina sleduje pasivní a aktivní slovní zásobu. Každý jedinec má svou vlastní (individuální) slovní zásobu. Ta se dělí na pasivní (to jsou slova, kterým rozumí) a aktivní (to jsou slova, která používá). „*Počátky rozvoje pasivní slovní zásoby je možné evidovat již kolem desátého měsíce života dítěte. Aktivní slovní zásoba se však začíná rozvíjet až kolem prvního roku, tedy v době, kdy dítě užívá svoje první slova.*“ (Bytešníková, 2007, s. 78)

3) Morfologicko-syntaktická rovina

Jedná se o užívání jednotlivých slovních druhů, ohýbání slov (časování, skloňování), tvoření vět a souvětí. „*Po čtvrtém roce již dítě obvykle užívá všechny druhy slov, mluví běžně ve větách a souvětích.*“ (Bednářová, Šmardová, s. 26) Ne vždy zcela správně, agramatismy jsou v tomto věku celkem běžné. Tato rovina dále sleduje „*uplatňování gramatických pravidel v mluvním projevu, gramatickou správnost slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu atd. Dítě si postupně osvojuje gramatiku svého mateřského jazyka tak, že napodobuje gramatický vzor.*“ (Bytešníková, 2007, s. 78)

4) Pragmatická rovina

Jedná se o užití řeči v praxi. Patří sem jazyková schopnost vyjádřit určitý záměr, schopnost vést dialog a též neverbální komunikace.

2.1 Vývojová psycholingvistika

Věda zabývající se vývojem řeči se nazývá vývojová psycholingvistika. Tato mezioborová vědní oblast je poměrně mladou disciplínou, jejíž náplní se stává zkoumání dětské řeči jak z pohledu psychologického, tak z pohledu lingvistického. V současné době jsou vytvořeny tři základní koncepce osvojování jazyka dětmi. Jedná se o přístup racionalistický, empiristický a interakční. Racionalistický přístup, též zvaný nativistický, počítá s existencí vrozených řečových dispozic, na jejichž základě dochází k osvojování jazyka. Rozdílný názor na tuto problematiku má přístup empiristický, který připisuje hlavní význam učení a vlivu prostředí. Takovým kompromisem těchto dvou přístupů se stává interakční přístup, který spojuje předešlé přístupy dohromady. Tento přístup zdůrazňuje úlohu jak vrozených dispozic, tak úlohu učení a vlivu prostředí. Různí badatelé se přiklánějí

k různým teoriím osvojování jazyka dětmi. (Průcha, 2011) Jako nejpravděpodobnější se zdá třetí kompromisní teorie. Jelikož jsou známé případy „vlčích dětí“, lze konstatovat, že se jazyk bez působení vzoru nerozvine. Zároveň lze říci, že děti se rodí s určitým instinktem pro osvojování jazyka, které *„probíhá ve stejném věku dětí ve všech jazycích, což znamená, že existují kritická období, během nichž musí děti rychle zvládnout jazyk, a toho je umožňováno právě vrozenou dispozicí pro jazyk.“* (Průcha, 2011, s. 26)

2.2 Výzkumy řeči u předškolních dětí

Vývoj slovní zásoby dětí od narození do 3 let je intenzivní, a proto je často předmětem výzkumu. Oproti tomu je k dispozici málo výzkumů zaměřujících se na vývoj slovní zásoby dětí od 3 let do 6 let.

Průcha upozorňuje, že role jazyka a komunikace v předškolním věku stojí zcela na okraji vědeckého zájmu současné české pedagogiky. (Průcha, 2009) To je však v kontrastu se zahraničím, kde je této problematice věnováno mnoho výzkumů. Současné české publikace zabývající se dětskou řečí se věnují především poruchám řeči a popisu vývoje řeči. Psycholingvistická literatura však dle Průchy postrádá četnost výzkumných prací o řeči a komunikaci současné populace předškolních dětí. *„Zaměřenost na řeč a komunikaci dětí je považována za významnou složku edukace.“* (Průcha, 2009, s. 24), přesto současný stav v České republice není zmapován, a tak nelze konstatovat, zda kurikulární požadavky odpovídají úrovni dnešních dětí.

Nejvýznamnějšími českými autory přelomu 19. a 20. století, kteří se zabývali výzkumy řeči a komunikace dětí předškolního věku, jsou František Čáda (1855 - 1918) a Václav Příhoda (1889 - 1979).

3 Ontogeneze řeči

Vývoj řeči je ovlivněn zráním dětského organismu a působením podnětů z vnějšího okolí. Čili vnitřními a vnějšími faktory. Svá první slova dítě vyslovuje kolem 12. – 18. měsíce. To je ovšem individuální. Každý člověk je jiný a jedinečný, tak i vývoj každého jedince probíhá svým jedinečným a neopakovatelným způsobem. Věk, který zde uvádíme, je pouze orientační.

Jak Allen, americká učitelka vývojové psychologie, říká: „*V jazykovém vývoji např. nezáleží na tom, kolik slov dítě umí ve dvou letech. Podstatné je, aby se řeč dítěte vyvíjela postupně od vrnění a broukání přes žvatlání a nesrozumitelné brebentění až k vytváření slabik. Dvouletým a tříletým dětem, které prošly těmito průpravnými fázemi, už většinou netrvá dlouho, než začnou tvořit celá slova a věty.*“ (Allen, 2005, s. 19 - 20) Důležité tedy je, aby dítě prošlo všemi důležitými fázemi, které náleží správnému vývoji řeči.

Jednou z hypotéz fází osvojování jazyka je Dennettova (1997):

- *Fáze první: slova jsou pro malé dítě nejprve jen zvuky.*
- *Fáze druhá: tyto zvuky se opakují ve stejných situacích.*
- *Fáze třetí: dítě začne zvukově napodobovat, přičemž nemá ponětí, co tato slova znamenají.*
- *Fáze čtvrtá: už umí slova „umístit“ (vyslovit) ve správném kontextu (odpozorovalo to nebo odposlouchalo).* (Vybíral, 2000, s. 92)

Dřívější názory se shodovaly, že počátek dětské řeči začíná, když dítě vyslovuje svá první slova, tedy zpravidla kolem 12. - 18. měsíce života dítěte. Avšak dnešní názor psycholingvistů je takový, že počátek vývoje dětské řeči spadá dokonce již do prenatálního období. Argumentují tím, že počátek vývoje dětské řeči nelze spojovat jen s produkováním prvních slov, ale i s prvními projevy komunikace s okolím. K tomu dochází mezi matkou a plodem již kolem 6. měsíce jeho prenatálního života. (Průcha, 2011)

3.1 Novorozenec

Novorozenecké období je počátkem samostatného života jedince, který dosud byl součástí matky, jejího organismu, a společně tak tvořili jednu bytost. Období novorozence je vymezeno od narození do konce 1. měsíce postnatálního života. Pro narozeného jedince se

jedná o období velmi náročné, kdy se musí adaptovat na nové prostředí. A tak novorozenec většinu času zatím prospí, sbírá síly.

3.1.1 První zkušenosti s jazykem

Hned od prvních chvil života se dítě setkává s lidskou řečí. Na dítě působí mnoho nových podnětů, které dítě vnímá, zpracovává a později na ně i reaguje. Psycholingvisté zde používají termín počáteční jazykový input, kterým označují různé druhy verbálních a neverbálních stimulů, které na dítě působí prostřednictvím matek, otců, jiných dospělých a jiných dětí. (Průcha, 2011) Na dítě působí jednak přímý jazykový input (řeč směřovaná k dítěti), jednak nepřímý jazykový input (řeč lidí v přítomnosti dítěte). Dítě tedy vnímá řeč lidí každý den. To má zásadní roli pro pozdější osvojování jazyka dítětem. U novorozenců se v rovině předřečových projevů projevuje vyjadřovací funkce řeči (křik, výskání). (Šulová, 2010) Prvním komunikačním projevem dítěte po narození je křik. Jedná se o doprovodný projev dýchacího reflexu, resp. počátku vlastního dýchání.

Základem řečového vývoje jsou právě předřečové projevy dítěte, které jsou odborníky chápány jako příprava hlasivek na pozdější verbální komunikaci.

Novorozenci vnímají své okolí a také na něj reagují. (Allen, 2005) Dítě na zvuk, hlas, popř. hluk reaguje různými způsoby, třeba pohybem, otočením hlavičky, úlekem, mrkáním, křikem, pláčem, jiným zvukem. Dítě zatím komunikuje různými neverbálními způsoby. Základem komunikace novorozence je pláč a křik. Funkcí komunikace dítěte v tomto věku je vyjádření potřeb a emocí.

3.2 Kojenec

Kojenecké období trvá od 1 měsíce do 1 roku života. Dítě je již adaptováno na své okolí a rychle roste. Jeho motorika se zlepšuje, získává kontrolu nad svými pohyby. Prodlužují se úseky bdění, což přispívá k navozování sociálních kontaktů. Kojenec sleduje své okolí, prozkoumává „svět“ a na dění kolem sebe reaguje.

3.2.1 Počátek vývoje řeči

V tomto období dochází postupně k přechodu z předřečového vývoje na řečový. Kojenec se snaží napodobovat slyšené zvuky a viděné pohyby mluvidel. Tímto svým

vrozeným jednáním se postupně učí předřečovým zvukům a nakonec i řeči. Dítě se mění z pasivního diváka na aktivního účastníka.

„J. S. Bruner zdůrazňuje, že dítě předtím, než začne mluvit, získalo už určitou znalost okolního světa.“ (Šulová, 2010, s. 53) Na tyto zkušenosti s okolním světem, s jeho fungováním, pak lze navazovat řečovými aktivitami. Dítěti jeho okolí umožňuje formou hry, tedy formou příjemnou a nenucenou, experimentovat s jazykem, hrát si s ním, objevovat možnosti jeho používání. Dítě si tak bez obav zkouší verbální komunikaci, která je později důležitým prostředkem dorozumívání ve společnosti.

Pláč i nadále zůstává hlavním prostředkem komunikace a upoutávání pozornosti dospělých. Postupně se však začínají objevovat i další komunikační prostředky, kterých dítě užívá. Dítě nejdříve napodobuje melodii a rytmus řeči dospělých, později napodobuje i hlásky. *„Prvních osm měsíců je považováno za kritické období pro rozvoj schopnosti rozlišovat a tvořit fonémy.“* (Vágnerová, 2005, s. 90)

„Je jisté, že se v prvních měsících projevuje jakési broukání, které má zřejmě zprvu reflexní charakter, ale není-li posilováno zpětnou vazbou, vymizí jako u vrozeně neslyšících dětí.“ (Šulová, 2010, s. 54) Kromě broukání se v období mezi 2. a 3. měsícem objevuje echolálie, která se projevuje napodobováním a opakováním vlastních náhodných vokalizací. Tyto projevy postupně přecházejí ve žvatlání. Žvatlající dítě již artikuluje a zapojuje i intonaci.

Mezi 7. - 10. měsícem se objevuje zdvojené žvatlání, kdy dochází ke zdvojování slabik. Jak dítě různě spojuje jednotlivé slabiky, vznikají náhodně slova připomínající pojmenování členů rodiny (př. ma-ma, ta-ta, ba-ba, da-da). Dítě jim ještě nedává tento význam, i když rodina to tak vnímá. Jednotliví členové rodiny mají z dětského preverbálního projevu radost a dále tyto snahy dítěte posilují. (Matějček, 2005) Rodinná podpora je důležitá pro další řečový rozvoj.

Dítě staré 8 - 9 měsíců sice zatím rozumí jen několika slovům, ale už je schopno rozlišovat různé významy sdělení dospělých. Kolem 10. - 12. měsíce věku dítěte se objevuje verbální komunikace mezi ním a dospělým. Nejprve se komunikace projevuje porozuměním dítěte řeči dospělého. Toto porozumění se navenek projevuje tak, že dítě nějak, zatím neverbálně, reaguje na slova dospělého. Následným projevem je vlastní produkce řeči. Tím se potvrzuje fakt, že děti většinou chápou významy slov a jednoduchých vět dříve, než vysloví svá první slova a věty. *„Učení významu slov probíhá dvojím způsobem, buď dítě zná určitou skutečnost, např. objekt, a pochopí, že se k němu tento zvuk nějak vztahuje, anebo si*

zapamatuje určité slovo, jeho zvukovou podobu, a teprve pak zjistí, k označení čeho slouží.“
(Vágnerová, 2005, s. 92 - 93)

Pro rozvoj řeči dítěte jsou důležité řečové vzory. V tomto raném stádiu jsou vhodným prostředkem říkanky a různé hry doprovázené slovy.

Důležitou roli v komunikaci malých dětí má samozřejmě i neverbální komunikace, které se budeme věnovat v jiné kapitole.

Na závěr této kapitoly si přehledně shrneme fáze vývoje v předřečovém období, na které navazuje vývoj vlastní řeči.

Tabulka č. 1: Fáze vývoje řeči

Fáze vývoje	Charakteristika fáze
<i>Křik</i>	<ul style="list-style-type: none"> - od narození - vyjádření svých potřeb
<i>Broukání</i>	<ul style="list-style-type: none"> - od 3 měsíců - zvuky podobné fonémům - na počátku reflexní charakter
<i>Žvatlání</i>	<ul style="list-style-type: none"> - od 6 měsíců - kombinací souhlásky a samohlásky vznikají slabiky - vrozená dispozice za podpory učení - podobá se skutečné řeči - potřeba udržet kontakt, nejde tolik o obsah
<i>První slova</i>	<ul style="list-style-type: none"> - v 1 roce - mají svůj význam

Zdroj: Vlastní zpracování dle VÁGNEROVÁ, 2005.

3. 3 Batole

Období batolete trvá od 1 roku do 3 let. Toto období je typické motorickým rozvojem dítěte, jeho batolivou chůzí, od které je též odvozen název celého období. Dítě se osamostatňuje, uvědomuje si sebe sama, navazuje sociální vztahy a také si dále osvojuje řeč. V tomto období dochází k velmi rychlému vývoji řeči a jazyka.

3.3.1 Období prvních slov a vět

Dítě začíná mluvit, když vyslovuje svá první slova, která mají nějaký význam. Kdy tento okamžik nastane, je velmi individuální, ale většinou dítě začíná mluvit ve věku 12 - 18 měsíců. Prvních slov dítě využívá ke sdělení svých potřeb a zájmů, k ovlivňování okolí.

Kolem 1 roku dochází k rychlému nárůstu slovní zásoby. Prvními slovy obsaženými v repertoáru dítěte jsou označení pro věci a lidi v okolí dítěte. Existují hypotézy, jak k tomuto rychlému osvojování slov dochází.

- ***Napodobováním***

Děti napodobují řeč dospělých, ale nejedná se o doslovné napodobení. První dětská slova jsou foneticky zjednodušována. Příkladně jsou vypouštěny počáteční segmenty nebo se zdvojuje počáteční slabika – př. „šašek“ → „šaša“.

- ***Podmiňováním***

Dítě dostává zpětnou vazbu na své řečové pokusy. Matka vystupuje častěji v roli interpreta než v roli korektora. Snahy o korekce promluv dítěte bývají často málo efektivní.

- ***Metodou testování hypotézy***

Dítě se naučí určité jazykové pravidlo, a to potom testuje v různých situacích.

- ***Vrozenými faktory***

Řečový vývoj má dle tohoto přístupu své obecné zákonitosti. V prvním roce si dítě osvojí několik slov, ve druhém roce dvou až tříslavné věty, ve třetím roce lze spatřovat počátek gramaticky správné produkce. (Šulová, 2010, s. 109 - 110)

Dítě ve věku do 2 let používá jednoho slova k vyjádření celé myšlenky, význam jednoho a téže slova tak může být rozdílný dle situace, v které je použito. Později k vyjádření myšlenky začne používat věty o dvou až čtyřech slovech. V promluvě užívá tradiční pořádek slov. Samozřejmě věty nejsou gramaticky správně, dítě ještě nerozlišuje osoby, pády. Asi

do 2 let mluví dítě o sobě ve 3. osobě, říká si svým jménem, až zhruba od 3 let začíná používat zájmeno „já“.

Postupně se učí správně užívat osoby a pády, některým dětem však používání osoby „já“ dělá potíže ještě v předškolním období. U chlapců se také čas od času objevují ženské koncovky sloves, a to v důsledku převažující komunikace s matkou.

Batole stále „*užívá gesta, jako je ukazování nebo tahání, aby nasměrovalo pozornost dospělých.*“ (Allen, 2005, s. 84) Má rádo rytmičky a říkanky, nechává si předčítat.

Pasivní slovník převažuje nad aktivním. Tedy dítě rozumí více výrazům, než kolik jich umí použít. Během krátkého období dojde k rychlému nárůstu aktivní slovní zásoby. To je dáno intenzivním zájmem znát názvy všeho, co ho obklopuje. Dítě pokládá otázku: „Co to je?“, tím si rozšiřuje svou slovní zásobu.

Dítě čím dál víc rozumí jednotlivým slovům a větám. V tom mu pomáhají dospělí, kteří si s ním prohlížejí knížky a pojmenovávají mu věci kolem něj, děje, které společně prožívají atd. Dítě nejprve pochopí význam slov a až poté se je bude snažit opakovat. (Matějček, 2005)

V tomto věku je ještě většinou běžné, pokud dítě v řeči zadržává, nebo má jinak narušenou plynulost řeči. To je dáno náročností tohoto velmi intenzivního období, které je plné změn.

3.4 Předškolní věk

Předškolní období trvá od 3 let do 6-7 let. Toto období je nazýváno obdobím hry, protože právě hra je hlavní aktivitou dítěte v tomto věku. Předškolní dítě bývá plné energie, zvědavosti a fantazie. Dále se rozvíjejí jeho motorické dovednosti. Výrazně se rozšiřuje dětská slovní zásoba a také se rozvíjí intelektové schopnosti, které umožní dítěti zpřesnit své vyjadřování. Předškolní věk je pro jedince důležitým obdobím v životě, mluvíme-li o jazyce, je jasné, že na základy, které dítě obdrží v tomto období, bude navazovat školní vzdělávání. Toto období je tedy zásadní pro vývoj řeči.

3.4.1 Vývoj verbálních schopností

Od 3. roku života dítěte se zpřesňuje gramatická složka a slovní zásoba se stále rozšiřuje. Dochází tedy ke zdokonalování obsahu i formy dětské řeči.

„V předškolním období již dítě dobře ví, že vše kolem něho má nějaké označení, a z otázky „Co je to?“ přešlo na otázku „Proč?““ (Šulová, 2010, s. 68) Otázka „Proč?“ signalizuje rozvoj dětského myšlení, jde o porozumění příčinné vazby. Mezi jednotlivými dětmi existují individuální rozdíly v rozšiřování slovní zásoby, v aktivní slovní zásobě jednotlivých dětí, a to jak v počtu slov, tak v obsahu slov. V důsledku rozšiřování zájmů předškolních dětí se slovní zásoba spontánně zvětšuje.

Ve 3 letech dítě rozlišuje mezi jednotným a množným číslem, ale občas se mu ještě nepovede správný tvar. Postupně dochází ke zkvalitňování všech složek řečových dovedností.

Kolem 3 let se zlepšuje gramatika, dítě se snaží podřizovat určitým jazykovým pravidlům. Začíná skloňovat a časovat, používat jednoduché stupňování.

Dobré jazykové schopnosti, jako je umět se zeptat, vysvětlovat a popisovat, co se odehrává, by mělo mít dítě ve věku 4 let.

Slovní zásoba se nadále rozšiřuje. Ve 4 letech užívá předložky „na“, „v“ a „pod“, přivlastňovací tvary zájmen a jmen: „její“, „jejich“, „tátovo“. (Allen, 2005) *„Některé slovní druhy, resp. jejich specifické varianty se objevují v určité vývojové fázi a v určité posloupnosti. Např. dítě snadněji chápe prostorové vztahy, a proto začíná dříve užívat příslovce určení místa a teprve potom příslovce určení času atd.“ (Vágnerová, 2005, s. 194 - 195)*

Zhruba od 4 let mluví dítě v delších a složitějších větách, poté i v souvětích, umí tvořit i souvětí podřadná. Ve 4 letech dovede správně užívat budoucí čas, také v této době začíná používat minulý čas. Svou promluvu dokáže přizpůsobit schopnostem svého posluchače, konverzačního partnera. Tak dítě mluví jinak s rodiči a jinak s mladším sourozencem.

Typická pro toto období je egocentrická řeč. Jedná se o řeč, která je určená pro sebe a bývá spojena s myšlením. Má jiný obsah a formu než řeč určená někomu jinému. Tato řeč není vždy úplným sdělením, nemá zapotřebí dodržovat základní pravidla, protože dítě, její autor i příjemce v jedné osobě, ví, co chce sdělit, takže jí v každém případě rozumí. Egocentrickou řečí lze vyjádřit své pocity, dítě tak řídí své jednání nebo tak nahlas uvažuje. Kolem pátého roku dítě má schopnost vnitřní řeči, tedy egocentrická řeč vyjadřovaná nahlas ustupuje. Dítě si už pro sebe nepovídá, je schopno uvažovat uvnitř sebe. (Špaňhelová, 2004)

V tomto věku dítě rádo zpívá jednoduché písničky a recituje říkanky. Má rádo rytmus a rým, a tak s oblibou vytváří rýmy k zaslechnutým slovům a jménům, vytváří své vlastní verše. Dítě si tvořivě hraje s jazykem, samo si vymýšlí různé říkanky a vtipy. Mezi 4. a 5. rokem by měl být řečový projev dítěte po gramatické stránce správný a měl by již obsahovat

všechny slovní druhy. Pomocná slova „ten, ta, to“ stále více nahrazuje skutečnými názvy osob, zvířat a věcí. V 5 letech je dítě schopno za pomoci obrázků v knize převyprávět známý příběh.

Šestileté dítě si rádo povídá, je „rovnocenným“ partnerem v komunikaci s dospělým člověkem, konverzaci dovede vést v „dospělém duchu“. (Allen, 2005) Dítě je od přírody zvědavé a pokládá značné množství otázek. Odpovědi na jeho otázky obohacují jeho znalosti i slovník. Každý den se tak naučí v průměru 5 - 10 nových slov. (Allen, 2005) Dítě správně skloňuje podstatná jména, časuje slovesa, slova skládá do vět ve správném pořadí.

Řeč předškolního dítěte plní především funkci dorozumivací. *„Rozvíjí se též kognitivní složka řeči, neboť s rozvojem řeči souvisí růst poznatků a zkušeností, které nemusí být vázány na bezprostřední vlastní zkušenost, ale na čtený text, verbální popis obrázků, rozvoj představivosti takto stimulované. Dítě si umí představit slona, kterého nikdy reálně nevidělo, ale o němž má základní znalosti. Další složkou řeči je složka expresivní - dítě již dokáže jednoduchým způsobem vyjadřovat své pocity, prožitky, potřeby.“* (Šulová, 2010, s. 70)

Každé dítě je jedinečné, mezi dětmi tak existují individuální rozdíly, kterými se navzájem od sebe liší. Tato jedinečnost je dána nejen vrozenými dispozicemi, ale také zdravotním stavem a sociokulturními podmínkami, ve kterých dítě vyrůstá. Vzhledem k těmto odlišnostem může docházet k rozdílnému vývoji mezi dětmi, k opoždění vývoje nebo k jiným vývojovým odchylkám. Dítě je v tomto období velice sugestibilní, proto právě v této fázi vývoje nastává nejlepší možnost podchytit vývojové odchylky. Po čtvrtém roce se začíná ustalovat výslovnost hlásek. Pokud kolem pátého roku věku dítěte není jeho výslovnost zcela v pořádku, je třeba zahájit logopedickou nápravu. (Kutálková, 2005) Právě po pátém roce je nejvyšší čas k odborné konzultaci. Nejprve je nutné zjistit příčinu vývojových změn nebo nesprávného vývoje, dle toho se pak hledá vhodné řešení.

Vývoj řeči postupuje dál, před vstupem do školy bude dítě ovládat všechny formy větné skladby. Děti dovedou slovně vyjádřit složitější myšlenky.

Dítě v předškolním věku se novým slovům učí nápodobou, a proto je důležité jaké vzory a možnosti k nápodobě mu jsou nabízeny. (Kutálková, 2010) Důležité pro rozvoj řeči je předčítání knížek dětem, přínosem je obohacení řeči (slovní zásoby, skladby vět, intonace). *„Dobrý základ z předškolního věku umožňuje úspěšné zahájení školní docházky.“* (Kutálková, 2010, s. 94)

Dítě předškolního věku by mělo umět se souvisle a srozumitelně vyjadřovat a používat řeč v komunikaci s ostatními dětmi a dospělými.

4 Specifika dětské řeči

Dětská řeč se samozřejmě liší od řeči dospělých lidí. A to jak po obsahové, tak po formální stránce. Dítě se teprve učí svému mateřskému jazyku, jeho pravidlům i možnostem jeho užití, a tak vznikají jisté nedokonalosti, chyby a odchylky při vyjadřování. To vše se postupem času a za pomoci správného vlivu vyladí na patřičnou úroveň. Níže uvedeme pár specifických příkladů dětské řeči.

Děti v raném období používají jeden pojem pro označení více skutečností, př. „papu“ může znamenat např. oběd, jablko, rohlík, atd. Dětské pojmenování určité skutečnosti není vždy shodné s pojmenováním, které užívají dospělí. I pozdější výraz „chlebiček“, ač se zdá již velmi specifikovaný, nemusí vždy znamenat jednu konkrétní věc, tedy chléb. Toto označení může mít stále obecnější význam, např. může znamenat svačinu, ať má jakoukoliv podobu. Dítě, i když dovede vyjmenovat jednotlivé druhy např. pečiva, má jeden z těchto pojmů zafixován jako zobecňující, a tak ho také užívá.

Děti také nepocítují jemné rozdíly ve významech, resp. použití jednotlivých výrazů, které označují podobné věci. Krásným příkladem je rozdíl mezi pojmy „vlasy“ a „chlupy“. Děti narozdíl od dospělých nerozlišují mezi těmito výrazy, tedy člověk i zvíře má „vlásky“. Dítě tak jedním pojmenováním vyjádří dvě či více skutečností.

Americký psycholog McNeill je toho názoru, že dítě při realizaci slova nechce pouze pojmenovat daný předmět, ale slovo, které vyslovuje, reprezentuje celou větu. Např. slovo „voda“ může znamenat „jsem ve vodě“, „chci se koupat“, „dej mi napít“. (Pačesová, 1979) McNeill předpokládá, že dítě ovládá různé gramatické vztahy dříve, než je dovede slovně vyjádřit. V tom případě je složité rozlišit, co má dítě na mysli. Zda jen pojmenovává předměty a osoby, nebo zda něco sděluje, něčeho se dožaduje.

Dětská řeč je typická citovým zabarvením. Skládá se zpočátku především z citoslovcí a tzv. dětských slov (např. hapá, hačá, bumbá, kaká, papá). *„Dětská slova užívá ve svých mluvních projevech nejen dítě, nýbrž i dospělý ve snaze přizpůsobit se ve vzájemném rozhovoru co nejvíce verbálnímu chápání i vyjadřovací schopnostem dítěte.“* (Pačesová, 1979, s. 36) Děti z citoslovcí vytvářejí slovesné tvary jako „bácnout“, „ducnout“ nebo podstatná jména jako „pipinka“, „čičinka“, „hafáček“. (Pačesová, 1979)

Dítě vcelku brzy pochopí, že koncovkou lze měnit tvar slova, jeho kvalifikaci, kvantitu, emocionální složku. Avšak jelikož ještě nezná gramatická pravidla, dělá v tom chyby. Př. dítě chce říct množné číslo slova „pes“ a logicky řekne „pesi“, namísto správného tvaru „psi“. Dítě aplikuje základní pravidlo pro tvoření množného čísla, přidává písmena -i,

-y na konec slov. Dítě však nezná pravidlo změny kmenových hlásek, tak přidává pouze náležitou koncovku, a tak vznikají patvary slov v množném čísle.

Snad každé dítě si vytváří nová slova, tzv. neologismy. Tato slova však často nemívají dlouhého trvání, jelikož jim dospělí nerozumí, dítě nedostává očekávanou odezvu, tak od těchto slov upouští a přechází k těm, s kterými se dorozumí se svým okolím. Pokud dítě dostane odezvu na své neologismy, mohou si najít místo v jeho slovní zásobě, a dokonce se prosadit do slovní zásoby rodičů, celé rodiny, tak vzniká specifický rodinný slovník.

Dítě předpokládá, že každé slovo má svou zdobnělou formu. A po vzoru těchto výrazů, vznikají neologismy, kupř. „světeček“ (namísto slovního spojení malý svět), „hřišťátko“ (namísto slovního spojení malé hřiště).

Slova, která končí koncovkou -ek, -ka, -ko, dítě vnímá jako zdobnělé tvary. Z nich pak zpětně tvoří nezdobnělé podoby podstatných jmen. Některá slova však mylně považuje za zdobněliny a vytváří tak neexistující výrazy. Př. „sluníčko“ → „sluno“, „ježek“ → „jež“, „knížka“ → „kníža“, „brusinka“ → „brusina“, „veverka“ → „vevera“.

Další charakteristikou dětské řeči je volná manipulace s předponami. Dítě je buď odděluje, nebo přidává k jiným slovům. Například přidáním zápornky ne- vzniká záporný tvar, ze slova „papat“ vzniká slovo „nepapat“. A naopak jejím odtržením dostává kladné tvary. To je v souladu s řečí dospělých do té doby, než dítě začne vypouštět i to, co dítě považuje za zápornku. Vznikají tak neologismy, např. ze slova „nezbeda“ → „zbeda“, „nešika“ → „šika“.

Dítě často zkracuje slova, při krácení zachovává konec slova, přičemž vypouští slabiky předcházející konci slova. Příkladem krácení slov je „bus“ (autobus), „kuju“ (děkuju), „běžka“ (koloběžka), „kolka“ (tříkolka), „koláda“ (čokoláda). Vznik těchto zkratk na základě melodické výšky vysvětluje fonetik Ohnesorg, který říká, že ta „*dítě natolik zaujme, že slabikám předcházejícím nevěnuje pozornost, nesnaží se je zapamatovat, ani opakovat a prostě je vypouští*“ (Pačesová, 1979, s. 47)

Dětské neologismy také vznikají křížením dvou pojmenování. Dítě kříží vlastnosti dané věci, které ho upoutaly, a tím se snaží vytvořit vhodné pojmenování. Dítě správný výraz pravděpodobně již někdy slyšelo, ale ještě ho nezafixovalo. Takovýmto křížením dvou slov vznikají např. neologismy: „brnkara“ = „brnkat“ + „kytara“, „letýlek“ = „letět“ + „motýlek“, „hafiček“ = „hafat“ + „psíček“. (Pačesová, 1979)

4.1 Rozdíly mezi dívkami a chlapci v osvojování slovní zásoby

Je známo, že celkově řečový vývoj dívek probíhá obvykle rychleji než u chlapců. To je přičítáno rozdílnému dozrávání jednotlivých částí mozkové kůry u dívek a u chlapců.

Příčiny rozdílného vývoje osvojování slovní zásoby mezi dívkami a chlapci jsou neznámé. Avšak v poslední době vyvstává do popředí hypotéza, že příčinou jsou vedle biologických odlišností především sociokulturní faktory. Tato hypotéza se opírá o srovnání prvních 100 slov dívek a prvních 100 slov chlapců. Z výsledků srovnání došli badatelé ke zjištění, že většina osvojovaných slov (kolem 80 %) je stejná pro obě pohlaví. Dále však byly nalezeny rozdíly, které ilustrovaly předměty zájmu dětí, např. u chlapce se objevuje slovo auto, zatímco u dívky je to slovo panenka. Tyto rozdíly jsou přičítány vlivu rodičů, potažmo vlivu tradiční společnosti, kde jsou jasně rozděleny zájmy, povinnosti a role žen a mužů. Tyto vžití stereotypy se odráží v chování rodičů, kteří svým dětem pořizují genderově odlišné hračky, chlapcům dávají autíčka a traktory, kdežto dívkám panenky, kočárky a nádobíčko. Na základě těchto rozdílných předmětů, kterými je dítě od útlého věku obklopeno, se samozřejmě setkává s odlišnými pojmenováními. Rodiče poskytují dívkám a chlapcům odlišný jazykový input, a to zapříčiňuje odlišnosti v osvojované slovní zásobě obou pohlaví.

4.2 Osvojování gramatiky

Osvojení gramatických prostředků spočívá ve znalosti a používání pravidel v řeči. V gramatice se jedná především o poznatky z oblasti tvarosloví a syntaxe. První 4 roky života jsou citlivým obdobím pro osvojení gramatiky. Děti se učí gramatická pravidla nápodobou. Mladší předškolní děti dělají při aplikaci gramatických pravidel chyby. Zhruba od 4 let děti mluví v delších a složitějších větách, ale stále se objevují chyby.

Průcha přichází s otázkou, zda dobu osvojení gramatických jevů dětmi může ovlivnit frekvence výskytu gramatických prostředků v řeči zaměřené na ně. Tedy zda častější setkání s gramatickým jevem znamená dřívější osvojení. V tomto případě se jedná o vysoce pravděpodobnou, avšak nepotvrzenou hypotézu. Jisté je, že řeč dospělých, řečových vzorů pro dítě, ovlivňuje rozvoj dětské slovní zásoby.

Osvojování gramatiky, resp. jednotlivých gramatických složek probíhá u dětí nerovnoměrně. Děti si nejdříve osvojují fonologickou a morfeematickou složku jazyka. Současně probíhá osvojování lexika, které se vyznačuje rychlým nárůstem slovní zásoby.

Nejdéle trvá osvojení si syntaktické složky, které se protahuje až do 9 let věku dítěte a déle. (Průcha, 2011)

4.2.1 Tvarosloví

Tvarosloví neboli morfologie popisuje stavbu slova a slovních tvarů, jejich význam a funkci, zabývá se slovními druhy a jejich klasifikací. Nás v této práci budou zajímat slovní druhy, jejich postupné osvojování dětmi a používání v běžných promluvách. První osvojená slova tvoří citoslovce, podstatná jména a posléze slovesa.

Mezi 2. a 2,5. rokem si dítě osvojuje osobní zájmena, během 3. roku přídavná jména a příslovce, kolem 3. roku množné číslo, zbylá zájmena a předložky. (Fontana, 2010)

Dle výzkumů Pačesové (1968) mezi prvními 50 slovy dětské slovní zásoby převažují citoslovce (57 % u zkoumaného dítěte), za nimiž s výrazně menším podílem následují podstatná jména (24 % u zkoumaného dítěte), slovesa (7 % u zkoumaného dítěte) a přídavná jména (1,4 % u zkoumaného dítěte). Jak se slovní zásoba rozšiřuje, mění se podíl jednotlivých slovních druhů v dětském slovníku. Citoslovce ustupují, naopak se zvyšuje podíl podstatných jmen a sloves. To dokládá další výzkum Pačesové, kdy u 2 roky starého zkoumaného dítěte mezi 500 slovy tvořily podstatná jména 50,5 %, slovesa 25,5 %, citoslovce 9,4 %, přídavná jména 5,5 % a zájmena 3,6 %. Spojky jen 0,1 % a to v zastoupení jediné spojky, spojky „a“. (Průcha, 2011) Slovní zásoba se stále více, co do rozložení slovních druhů, podobá slovní zásobě dospělých lidí.

Tabulka č. 2: Rozložení slovních druhů v dětské řeči a v řeči dospělých

Slovní druh	Řeč dvouletého dítěte	Mluvená čeština dospělých
podstatná jména	50,5 %	13,3 %
slovesa	25,5 %	17,8 %
citoslovce	9,4 %	1,4 %
přídavná jména	5,5 %	5,2 %
zájmena	3,6 %	16,5 %
předložky	2,3 %	6,3 %
příslovce	2,2 %	8,4 %
částice	0,6 %	13,5 %
spojky	0,1 %	10,9 %

Zdroj: Průcha, 2011, s. 75

Z tabulky vyplývá velký rozdíl mezi dospělým a 2letým dítětem především v zastoupení spojek a v poměru podstatných jmen a sloves. Nízké zastoupení spojek v řeči dítěte je dáno tím, že dítě začíná tvořit souvětí až od 3. roku života. Zjištění značné převahy podstatných jmen nad slovesy v dětské řeči oproti řeči dospělých, kde je poměr těchto dvou slovních druhů celkem vyrovnaný, je potvrzením faktu, že děti si dříve osvojují podstatná jména a pak slovesa. Rozložení slovních druhů v dětské řeči se výrazně mění podle věku.

„Při postupném osvojování slovních druhů musí dítě zvládnout nejen souhrn úkolů, které mají splňovat určitá slova ve větě, ale také souhrn lišení rozdílů, zjišťovaných v subjektivní realitě. Rozlišování určitých rozdílů je v dané situaci závazné a vytváří mluvnické kategorie u jednotlivých slovních druhů.“ (Pačesová, 1979, s. 52)

Osvojení rodu podstatných jmen (mužský-maskulinum, ženský-femininum, střední-neutrum) v českém jazyce usnadňuje to, že ženský a mužský gramatický rod životných podstatných jmen je většinou totožný s přirozeným rodem. To však méně platí pro střední životný gramatický rod podstatných jmen. *„Přitom je zřejmé, že se děti raného věku (kolem 2 - 3 let) nemohou opírat o sémantickou základnu rodů, neboť ještě nemají dostatečné znalosti o přirozených rodech, resp. pohlaví osob, zvířat aj.“* (Průcha, 2011, s. 55) Tu se objevuje další otázka, jak je tedy možné, že dítě k podstatným jménům přiřazuje správné tvary přídavných jmen a zájmen. Existují v povědomí dítěte nějaká formální pravidla, kterými se „řídí“. Psycholingvisté se domnívají, že by takovým pravidlem mohly být koncovky podstatných jmen. V českém jazyce zpravidla podstatná jména mužského rodu končí na souhlásku, podstatná jména ženského rodu končí většinou na samohlásku -a, podstatná jména středního rodu obvykle na samohlásku -o nebo -e. Otázka, zda se děti při osvojování gramatického rodu podstatných jmen řídí nějakými pravidly, zůstává pro dnešní psycholingvisty nevyřešenou.

Jedním z nejdůležitějších slovních druhů, které si dítě osvojuje, jsou slovesa. Prvním používaným tvarem je sloveso ve 3. osobě, čísla jednotného. Dále následují slovesa v přítomném čase, 1. osobě, čísla jednotného a množného, a slovesný infinitiv.

V prvních obdobích řečového vývoje tvoří většinu slovní zásoby dítěte citoslovce a podstatná jména, později se objevují slovesa a přídavná jména. Ještě později a v daleko menší míře se u dětí objevují zájmena a příslovce, pak jsou to číslovky, předložky a spojky. (Pačesová, 1979)

Postupem času dítě z citoslovcí odvozuje podstatná jména a slovesa. Př. „čičí“ → „čičinka“, „kokodák“ → „kokodákat“. Vznikají tak věty, kde sloveso je nahrazeno

citoslovcem, např. „kohoutek kykyryký“, „auto tudú“, nebo kde dítě ke slovesu připojuje citoslovce, které mu odpovídá, např. „hopsám hop, hop“.

Posledním slovním druhem, který si děti osvojují, jsou spojky. To souvisí s tvorbou souvětí, ke které dochází až později.

4.2.2 Syntax

Syntax neboli větná skladba zkoumá stavbu vět a souvětí, jejich utváření, vztahy mezi větami.

Osvojování syntaxe se u dětí prakticky začíná objevovat, když dítě k prvním slovům přidává další. Začíná to spojením dvou slov, které se postupem času rozšiřuje o další a další slova na delší věty a souvětí.

Pro osvojování syntaxe je důležitý jazykový input, který dítěti dává návod, jak správně tvořit věty. Některé výzkumy ukazují, že děti jsou již ve svých prvních větách schopny respektovat některé syntaktické charakteristiky jazyka jako je slovosled. Děti si osvojují typické pořadí větných členů ve větě, v českém jazyce to je: podmět - přísudek - předmět.

Osvojování syntaktických konstrukcí dětmi probíhá především učením nápodobou, až na dalším místě je vrozená dispozice reagovat daným způsobem.

První tázací věty se objevují v řeči dítěte kolem 2 let a později. To však neznamena, že by se dítě nedokázalo již dříve tázat. Dítě vytváří své první „otázky“ pomocí stoupavé intonace vyslovovaného slova. S rozšiřujícími se jazykovými schopnostmi si dítě nejdříve osvojuje konstrukci zjišťovacích otázek, na které lze odpovědět ano nebo ne, posléze konstrukci doplňujících otázek.

Posledním článkem rozvoje syntaxe jsou souvětí. Počet souvětí, souřadných a podřadných, v mluvě člověka se s jeho věkem zvyšuje. První spojkou používanou pro spojení vět v delší celky je spojka „a“. Ve věku kolem 4 let se repertoár spojek podobá řeči dospělého člověka. Avšak děti stále dělají chyby v tvorbě souvětí.

4.3 Osvojování lexika

Do lexikologie, nauky o slovní zásobě, též spadá sémantika, nauka o významech slov, a etymologie, nauka o původu slov. Zde se budeme věnovat slovní zásobě, která je důležitá pro možnost nejméně omezeného verbálního vyjádření, a sémantikou, která je důležitá pro porozumění verbálnímu sdělení.

4.3.1 Význam slov

Na počátku vývoje řeči užívají děti mnohá slova nepřesně. Nejprve dítě pojem přiřazuje pouze jednomu určitému předmětu. Teprve později, jak se rozvíjí jeho myšlení, se naučí, že tento pojem se vztahuje ke všem předmětům, které mají stejné vlastnosti - jsou stejného druhu. Př. „auto“ - nejen pojem pro auto na obrázku, ale pro všechna auta různé velikosti a barvy, která dítě potkává; „pes“ - pojem neoznačuje jen toho našeho psa, jen jednu rasu, ale všechny rasy různě velkých a zbarvených psů.

Snadněji si dítě osvojuje konkrétní pojmy, které si může představit. Metodami, které pomáhají s osvojováním významu slov, je časté opakování slova v kontextu; vyslovování slova s důrazem; ukazování na předměty či osoby, ke kterým se dané slovo váže.

4.3.2 Slovní zásoba

Pasivní i aktivní slovní zásoba se s přibývajícím věkem a zkušenostmi zvyšuje. Jsou patrné velké rozdíly v rozsahu slovní zásoby u dětí stejného věku. U každého jedince musíme počítat s jinak dlouhým časovým úsekem pro osvojení nových slov a tedy i pro nárůst slovní zásoby. Tento časový úsek je ovlivněn mnoha faktory, jak vnitřními, tak vnějšími. Průběh vývoje dětské aktivní slovní zásoby českého dítěte zaznamenal fonetik Karel Ohnesorg ve 40. letech 20. století. Vytvořil seznam slov řazených podle prvního výskytu v řeči dítěte, zapsal věk dítěte, a dokonce i vývoj výslovnosti slova dítětem až po tu správnou. Na těchto záznamech lze vidět průběh osvojování aktivní slovní zásoby a jednotlivých pokusů o reprodukci slov. Dítě při konstrukci slov srovnává svou výslovnost s výslovností dospělých, svých verbálních vzorů pro nápodobu, a snaží se dosáhnout stejné kvality.

Mezi dětmi existují rozdíly v prvních produkovaných slovech a také ve slovní zásobě. To je dáno různými jazykovými podněty, které na děti v rodinách působí. Jinými slovy, každá rodina má svůj specifický slovník a v každé rodině se dítěti po řečové stránce věnují různě intenzivně a prezentují mu rozdílný řečový vzor.

V prvních letech života dítěte se jeho slovní zásoba týká především témat, jako jsou osoby, činnosti, pozdravy, jídlo a pití, části těla, zvířata, hračky. (Průcha, 2011)

Osvojování slovní zásoby dětí může mít odlišný průběh. U některých dětí probíhá kontinuální vývoj slovní zásoby v celém období. Zatímco u některých dětí je tento kontinuální vývoj na určité období narušen prudkým nárůstem slovní zásoby. Obvykle k tomu dochází ve věku 1 roku a 5 měsíců - 1 roku a 7 měsíců. Jedná se o krátké intenzivní období, během

kterého dítě výrazně obohacuje slovní zásobu. To zda k akceleraci vývoje aktivní slovní zásoby dojde je závislé na mentálním vývoji dítěte a na jeho artikulačních dovednostech.

Děti rozumí daleko většímu počtu slov, než jsou schopny vyslovit. To znamená, že porozumění předchází produkování. Čili děti jsou třeba schopny používat desítky slov a přitom rozumějí stovkám slov.

Kvantitativní rozvoj slovní zásoby českých dětí dle Příhody z roku 1963 je znázorněn v následující tabulce.

Tabulka č. 3: Vývoj aktivní slovní zásoby dětí dle Příhody

Věk	Počet slov
1 rok	3 slova
1,5 roku	22 slov
2 roky	272 slov
2,5 roku	446 slov
3 roky	896 slov
4 roky	1540 slov
5 let	2072 slov
6 let	2562 slov

Zdroj: Vlastní zpracování dle Vybíral, 2000, s. 94

Odhady soudobých autorů jsou vyšší.

Tabulka č. 4: Vývoj aktivní slovní zásoby dětí dle Klenkové

Věk	Počet slov
1,5 roku	70 - 80 slov
2 roky	200 - 400 slov
3 roky	1000 slov
4 - 5 let	1500 - 2000 slov
6 let	3000 slov

Zdroj: Vlastní zpracování dle Klenková, 2002

5 Stimulace řeči

Na základě srovnání starších výsledků výzkumu dětské aktivní slovní zásoby se současnými přicházejí psycholingvisté s otázkou: Jsou současné děti vyspělejší než děti na počátku 20. století? Na tuto otázku, proč starší výsledky uvádějí nižší rozsah aktivní slovní zásoby než současné, nacházejí možnou odpověď. Ta souvisí s posunem doby, s většími možnostmi, které mají dnešní děti, a s množstvím jazykových inputů, které na ně působí. *„Větší lexikální vyspělost současných dětí lze vysvětlit jednak působením předškolního vzdělávání v mateřských školách, jednak vlivem televize, rozhlasu, filmu a jiných komunikačních médií, která nebyla dětem na počátku 20. století k dispozici.“* (Průcha, 2011, s. 89)

Jazykový input je dítěti vzorem pro nápodobu a zdrojem pro vytvoření znalosti mateřského jazyka. Jazykový input je charakterizován především jazykovými, sociálními a vzdělanostními vlastnostmi osoby, které ho vytváří. Tudíž si dítě osvojuje již specifickou variantu jazyka. Děti si nemohou osvojit to, co v inputu neslyší. A proto je důležité, co dítěti poskytneme za vzor nápodoby.

Frekvence inputu působí na rychlost osvojování jazykových struktur. Delší časové působení inputu urychluje osvojení gramatické struktury. Osvojování jazyka závisí také na dalších faktorech, především na připravenosti dítěte.

Dítě se ocitá v komunikačním prostředí, každý den se setkává s určitou formou komunikace, ať už je jejím účastníkem nebo jen pozorovatelem. Psycholingvisté řeší otázku, zda řeč nezaměřená na dítě má nějaký vliv na jeho jazykový rozvoj. *„Na jedné straně je jisté pravděpodobné, že dítě raného věku není zdaleka jen pasivním subjektem ve vztahu k obklopujícímu jej komunikačnímu prostředí. Zkušenost rodičů dětí předškolního věku nebo učitelek mateřských škol svědčí o tom, že děti často spontánně opakují slova a fráze, které zaslechly v rozhovorech dospělých či starších sourozenců. Na druhé straně chybějí dostatečně validní výzkumné doklady, které by prokazovaly, že děti se skutečně učí, a to spontánně, nezáměrně, z nepřímého jazykového inputu.“* (Průcha, 2011, s. 109)

Jak v produkci a chápání řeči, tak v zájmu o verbální komunikaci existují mezi dětmi značné rozdíly. To je závislé na jazykovém inputu a možnostech komunikovat s dospělým v době zhruba od 15. měsíce do 3 let života dítěte. *„Ukazuje se, že je-li dítě v tomto období bez možnosti procvičovat a rozvíjet řeč v každodenním dlouhodobém kontaktu s dospělou osobou (nejlépe matkou), nastávají v řečovém vývoji nezvratné negativní změny (menší cit*

pro jazyk, menší kapacita užívaných slov, menší porozumění čtenému textu).“ (Šulová, 2010, s. 70 - 71)

Na druhé straně je nutné zmínit, že zapotřebí je klidné a rozumné povzbuzování, dítě se nesmí do ničeho nutit. To by mohlo mít opačný vliv. Stimulace se nejlépe vytváří přirozeně, volně, při hře a zábavě, spontánně. *„Tělesná aktivita přináší dítěti radostnou náladu - a spontánním řečovým projevům se nejlépe daří právě v radostné náladě.“* (Matějček, 2005, s. 103)

Zprvu je vhodné po dítěti slova opakovat a přidávat k nim pár slov či aspoň jedno navíc. A teprve později jej podněcovat k tomu, aby ono opakovalo slova po dospělých. Podnětné je, když dospělí reagují na jednoslovnou promluvu dítěte zopakováním, potvrzením výrazu a rozšířením o další jevy formou krátkých vět, které se týkají dítětem vysloveného slova. To vede vedle fixování pojmů také k ovládnutí gramatických vztahů a dalších souvislostí.

5.1 Rodinná stimulace

Rozhodující vliv ve vývoji dítěte v raném věku má rodinné prostředí. Mezi 15 měsíci a 3 roky věku hovoříme o senzitivním období pro osvojení mateřského jazyka.

Právě rodina dítěti poskytuje první informace o životě, o fungování světa. V každé rodině dochází k předávání určitých hodnot, norem a také způsobům komunikace. *„Rodinné prostředí je nenahraditelné z toho důvodu, že jsou všichni jeho členové soustředěni na akce, pokroky a projevy toho svého „nejmenšího“. Reagují okamžitě a navíc jsou povětšinou vybaveni velkou trpělivostí, tolerancí a kladným vyladěním vůči svému malému členovi.“* (Šulová, 2010, s. 128) Bohužel musíme konstatovat, že toto neplatí ve všech rodinách. Každá rodina má ke svému členovi trochu jiný přístup, poskytuje mu jiné podněty, vytváří pro něj jiné prostředí.

Oba rodiče jsou důležití pro řečový rozvoj dítěte asi do věku 4 let. *„V té době se absence rodičů ukazuje jako nevratný negativní fakt jak pro aktuální rozvoj řeči dítěte, tak i jeho pozdější řečový vývoj. Dítě, které prožilo období jednoho až čtyř let bez rodičovské péče, projevuje menší slovní zásobu, horší porozumění čtenému textu, menší schopnost rozlišovat jemnější jazykové nuance, je méně schopné tvořit rýmy, vyhledávat synonyma, homonyma apod.“* (Šulová, 2010, s. 104) Tyto negativní dopady na rozvoj řeči dítěte má jak absence rodičů fyzická, tak jejich fyzická přítomnost bez zájmu a podnětů.

Řeč matek či jiných osob zaměřená na dítě je intuitivně přizpůsobována a zjednodušována, aby usnadňovala dítěti porozumění a osvojování jazyka. (Průcha, 2011) Jejich řeč je zjednodušována po stránce zvukové, gramatické a lexikální. Řeč matek či jiných dospělých se vyznačuje: pomalejším tempem, jasnější artikulací, zvýrazněním intonace, používáním kratších slov, častým opakováním některých slov, vysokou frekvencí zdvořilostí, redukcí počtu vedlejších vět, zkracováním délky vět, atd. (Průcha, 2011) Jazykový input dospělí přizpůsobují nejen věku dítěte, ale i komunikační situaci.

Mezi první osvojená slova dítěte patří ta slova, která se v řeči matek objevují nejčastěji. Matky, když mluví s dětmi, tak často opakují témata, např. oblíbené hračky. Tím se frekvence výskytu určitých slov v řeči matek zvyšuje a ovlivňuje slovní zásobu dětí.

Matka i otec přizpůsobují svou mluvu dítěti, jeho věku a řečovým schopnostem. Výsledky různých výzkumů se shodují na tom, že matky mluví se svými dětmi více než otcové. (Šulová, 2010) „*Otcové představují pro děti předškolního věku partnery kladoucí na ně větší nároky a výzvy než matky. Naproti tomu matky jsou senzitivnější ke komunikačním schopnostem dětí a pro děti jsou snadnějším, méně náročnějším partnerem konverzace. Matky jakoby sestupují na komunikační úroveň dítěte, a tudíž komunikace matka-dítě je symetričtější než komunikace otec-dítě.*“ (Průcha, 2011, s. 119) Matky jsou v tomto ohledu schopny větší empatie a flexibility než otcové. Mateřský cit, který jim je vlastní od narození jejich dítěte, též ovlivňuje to, že matky vstupují do interakce s dětmi častěji než otcové.

„*Sledujeme-li hledisko celkového množství vyprodukované řeči, shoduje se většina výzkumů v tom, že se rodiče neliší.*“ (Šulová, 2010, s. 141) „*Slovník otce je údajně bohatší než mateřský. Zdá se též, že se rodiče liší v užívání typu slovníku. Otec užívá méně frekventovaných slov v hovoru s dítětem od dvou do pěti let. Otcové jsou konverzačně náročnější než matky.*“ (Šulová, 2010, s. 142)

Z výzkumů srovnávajících matky s otci z hlediska řečového inputu, který svému dítěti poskytují, lze učinit závěr, že mezi matkami a otci nejsou velké rozdíly ve struktuře promluvy, za to je viditelnější rozdíl ve slovní zásobě, kterou používají vůči svému dítěti. Otcův slovník dle těchto zjištění obsahuje více vzácnějších slov, jeho řeč je pro dítě náročnější na porozumění. (Šulová, 2010) Otcové jsou tedy obtížnějšími komunikačními partnery pro své děti a také oni mají větší potíže porozumět svým dětem. Ve většině výzkumů byl nalezen větší počet otců, kteří žádali své děti o vyjasnění jejich promluvy, z toho plyne, že otec má větší těžkosti dítěti porozumět než matka. To, že matky rozumějí svým dětem lépe než otcové, lze vysvětlit větší senzitivitou a empatií ženského pohlaví - typicky ženskými

vlastnostmi, tím, že matky (na mateřské dovolené) tráví s dětmi více času než otcové (kteří chodí do práce). K hlubšímu navázání vztahu mezi matkou a dítětem došlo již v prenatálním období dítěte, kdy tvořily jeden organismus.

Značný vliv na osvojování řeči v rodině mají samozřejmě kromě rodičů též prarodiče a sourozenci dítěte. Rodina je nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím jazykový vývoj dítěte. Záleží na tom, jak se rodina dítěti věnuje, jak dítě tráví volný čas, zda u televize nebo předčítáním knížky.

„Po třetím roce už supluje úlohu rodiny až příliš často mateřská škola - básničky, písničky a další aktivity zná dneska hodně dětí opravdu jen ze školky.“ (Kubálková, 2010, s. 94) V současné době je „trend“ dávat děti do mateřské školy už po 3. roce. Rodiče se často jakoby chtějí vyhnout odpovědnosti za vývoj svého dítěte, přenechávají stimulaci a podnětnost na mateřských školách. Samozřejmě to neplatí o všech rodinách, ale i takové případy se stávají.

Přehnaná stimulace však může mít jiný efekt. Rodiče dětí s pomalejším vývojem řeči se často snaží opoždění jejich dítěte rychle dohnat, a tak dítě nutí mluvit. Ale tímto svým chováním většinou dítěti řeč znechutí a dosáhnou úplného opaku, než chtěli. U těchto dětí je důležitý klidný citlivý přístup. Časem se v přiměřeně podnětném prostředí plném rodičovské lásky vše samo vyrovná.

5.2 Stimulace v předškolním zařízení

Docházka do mateřské školy má prokazatelně vliv na celkový vývoj dítěte. Brněnská pedagožka Lili Monatová svými výzkumy v 60. - 70. letech 20. století, které se zabývaly utvářením pojmů o přírodě u dětí ve věku 5 - 6 let navštěvujících mateřskou školu, dospěla k poznatku: *„Děti, které pravidelně navštěvují mateřskou školu, jednoznačně prokazují pozitivní vliv této instituce na jejich intelektuální rozvoj včetně řeči (Monatová, 1973, s. 88).“* (Průcha, 2009, s. 26)

Zejména vlivem předškolního vzdělávání v mateřských školách se dětský slovník dále rozšiřuje. Dítě se setkává s dalšími novými podněty, učí se od svých vrstevníků, kontakt s nimi je důležitý pro průběh osvojování řeči, a je správně motivováno učitelkami k rozvoji jazyka.

„V předškolním věku je pro většinu dětí nejvýznamnějším jazykovým inputem řeč učitelů v mateřských školách.“ (Průcha, 2011, s. 141) Učitelky stejně jako rodiče přizpůsobují svou řeč věkovým skupinám dětí.

Věk, ve kterém dítě přichází do kolektivu, a jeho adaptace na nové prostředí mají vliv na úspěšnost institucionální výchovy. *„Kolektivní výchova bude mít jiný vliv na kojence (0 - 1 rok) nebo batole (1 - 3 roky), které ještě kolektivu nedozrálo, a jiný na dítě starší, které si už samo spontánně dětskou společnost vyhledává.“* (Šulová, 2010, s. 164)

„Občas se vyskytují názory, že děti vyrůstající pouze v rodinném prostředí jsou ve výhodě oproti dětem navštěvujícím předškolní zařízení. Argumentuje se obvykle tím, že matky vychovávající své děti doma je mohou individuálně stimulovat mnohem intenzivněji k rozvoji jazykových a komunikačních dovedností než učitelky v mateřských školách, které mají ve třídách 20 i více dětí.“ (Průcha, 2011, s. 129) Tento argument je jistě oprávněný, avšak ve prospěch předškolních zařízení mluví to, že děti v určitém věku, dostatečně zralé k návštěvě mateřské školy, potřebují další podněty pro větší rozvoj. Mateřská škola doplňuje mateřskou stimulaci o další, pro dítě nové podněty. Mnoho matek nemá stále čas věnovat se svému dítěti, musí chodit do práce, nebo se musí starat o mladšího sourozence, tak je vhodné obohatit dítě o tyto podněty. Kladný vliv předškolního zařízení shledáváme u dětí, které nejsou doma vedeny k formálnímu jazyku, užívanému běžnou, většinovou společností. Takové dítě se potřebuje umět vyjádřit, aby mu paní učitelky a kamarádi rozuměli. Doma jsou rodiče vyladění na jeho vlastní řečový kód, a dítě tedy nemá motivaci měnit či zlepšovat svůj verbální projev. Tento jeho způsob verbálního vyjadřování, ale nemůže být uplatněn v předškolním zařízení, tak právě návštěvou předškolního zařízení dochází k rychlejšímu přizpůsobení se a osvojení si běžné řeči.

Určitě je důležité, aby dítě bylo verbálně stimulováno. V některých rodinách je dítě v tomto ohledu značně zanedbané a právě návštěva předškolního zařízení mu velmi pomůže. *„Těmto dětem poskytuje předškolní edukace možnost sociálních kontaktů, při nichž se učí komunikovat, a tím vlastně kompenzuje znevýhodněné podmínky jejich rodinného prostředí před vstupem do základní školy.“* (Průcha, 2011, s. 135)

Cílem předškolní edukace je postavit děti před vstupem do základní školy na stejnou pomyslnou „startovací čáru“, smazat výrazné rozdíly mezi dětmi.

Úroveň řečové vybavenosti dítěte rozhoduje o době zahájení základního vzdělávání.

Nevyzrálост řeči se může u dítěte v předškolním věku projevit takto:

- nezáměr o komunikaci, vyhýbání se komunikaci
- obtíže v porozumění řeči
- velký rozdíl mezi pasivní a aktivní slovní zásobou (výrazná převaha pasivní složky jazyka)
- malá slovní zásoba
- užívání pouze jednodušších vět, vynechávání některých slovních druhů, v řeči se častěji vyskytují neobratnosti
- neschopnost se souvisle a smysluplně vyjádřit
- špatná artikulace, není mu rozumět
- problémy se zapamatováním si krátkých básniček, říkanek
- nezáměr o předčítání pohádek a vyprávění (Bednářová, Šmardová, 2010)

„Opoždění či narušení vývoje řeči v raném či předškolním věku může mít dosah na celý další vývoj jedince. Deficity v komunikační schopnosti dítěte mohou mít negativní vliv na školní úspěšnost i sociální zapojení dítěte.“ (Průcha, 2011, s. 139 - 140)

Předškolní vzdělávání je významně zaměřeno na rozvoj řeči a komunikace dětí. Děti se v mateřské škole setkávají s formálním jazykem, čímž se připravují na školní komunikaci.

Výsledkem předškolního vzdělávání, dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání vydávaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jsou též komunikační kompetence. Ty říkají, čemu by se dítě mělo naučit, jaké dovednosti by si mělo dítě osvojit během předškolního vzdělávání v oblasti řeči a komunikace.

Klady MŠ z hlediska řeči:

- zajišťují adekvátní vývoj i dětem z rodin, kde jim není z různých důvodů věnována pozornost a péče
- umožňují každodenní potřebný kontakt s vrstevníky
- předávají širší poznatky
- pomáhají včas upozornit a podchytit problémy, v případě řeči se jedná o logopedickou péči (Šulová, 2010)

Negativa MŠ:

- dítě ztrácí individuální přístup
- mohou nastat psychosomatické adaptační problémy (Šulová, 2010)

6 Neverbální složka komunikace

Pod pojmem neverbální komunikace rozumíme komunikaci beze slov. Tato komunikace zahrnuje vše to, co jedinec signalizuje. Dle Vybírala „*neverbálně komunikujeme*:

1. *gesty, pohyby hlavou a dalšími pohyby těla;*
2. *postoji těla;*
3. *výrazy tváře (mimikou);*
4. *pohledy očí;*
5. *vzdáleností a zaujímáním prostorových pozic;*
6. *tělesným kontaktem;*
7. *tónem hlasu a dalšími neverbálními aspekty řeči;*
8. *oblečením, zdobností, fyzickými a jinými aspekty vlastního zjevu.“* (Vybíral, 2000, s. 64)

I v případě neverbální komunikace se vědci neshodují na původu. Někteří tvrdí, že schopnost neverbální komunikace je zcela získaná, jiní tvrdí, že větší část neverbální komunikace je vrozená. Vybíral je toho názoru, že tak jako si osvojujeme v dětství řeč, tak se učíme i neverbální komunikaci.

Každý člověk neustále svému okolí něco sděluje. Nelze nekomunikovat, i svým mlčením a naprostým klidem těla něco sdělujeme. Tím se též zabývá neverbální komunikace. Neverbální komunikace obecně plní různé funkce:

- doplněk, podpora řeči (zdůraznění, regulace tempa)
- náhrada řeči
- vyjádření emocí
- sebevyjádření

Ač lze neverbální komunikaci do jisté míry záměrně regulovat, ne vždy ji je člověk schopen ovládat, a tak na sebe často prozradí i nechtěné. Proto je zajímavé zabývat se významy neverbální komunikace.

6.1 Neverbální komunikace dětí

Neverbální komunikace dětí je zpočátku jejich života jediným způsobem komunikace, který děti dovedou používat. Děti se vyjadřují pouze mimoslovně do té doby, než se naučí

svému mateřskému jazyku. Postupem času, jak se dítě učí mluvit, neverbální komunikace ustupuje do pozadí a dítě začíná upřednostňovat verbální komunikaci. To neznamena, že poté neverbální komunikace zcela vymizí. Oba typy komunikace se navzájem doplňují a podporují, a provází každého člověka de facto po celý život. Záleží na temperamentu dítěte, jaký poměr bude v používání mezi oběma druhy komunikace. Obecně platí, že u dětí převažuje komunikace neverbální, kdežto u dospělých už komunikace verbální.

Počátky vývoje komunikace jsou pozorovatelné již před 1. rokem života dítěte. Jedná se o předřečovou komunikaci, pomocí gest a vokálních signálů. (Průcha, 2011)

6.2 Gesta

Jedním z typů neverbální komunikace jsou gesta. Jedná se o pohyby rukou, které mají svůj význam, něco nám sdělují. „*Gesta předcházejí časově před verbální projevy dítěte a zároveň vystupují často v raném věku jako jediný a samostatný komunikační projev dítěte.*“ (Průcha, 2011, s. 114) „*S rostoucím věkem se obohacuje repertoár používaných gest a různá gesta jsou postupně doprovázena zvuky a později i prvními slovy.*“ (Průcha, 2011, s. 115) Každá matka poskytuje svému dítěti neverbální inputy, tím učí dítě používat gesta namísto verbální komunikace, které dítě zatím není schopno. Dítě má příležitost naučit se gestům na základě toho, že matka opakuje určité gesto v téže situaci vícekrát a také často opakuje gesta po dítěti, čímž mu nastavuje biologické zrcadlo.

Gesta rukou jsou v úzké propojenosti s verbální komunikací, pomáhají jedinci lépe se vyjádřit. Dítě, které má potíže se slovním vyjádřením, často gestikuluje a tím si pomáhá, doplňuje tak své nedostatečné jazykové dovednosti.

Každý člověk do jisté míry gestikuluje, jeden více druhý méně, je to individuální a záleží také na situaci, ve které se člověk nachází.

I gesta procházejí svým vývojem. Počínaje věkem 3 – 5 let, dochází k postupné přeměně konkrétních gest na symbolická. Menší děti užívají konkrétních gest, ale starší děti a dospělí užívají spíše těch symbolických. „*Jestliže například tříleté dítě popisuje činnost s nástrojem, znázorní tento nástroj některou částí těla. Požádáte-li tříleté dítě, aby beze slov předvedlo, jak si čistí zuby, dítě při tom často použije natažený ukazováček jako zubní kartáček. Dáte-li stejný úkol pětiletému dítěti, bude držet ruku, jako by svíralo neviditelný zubní kartáček, a bude předstírat, že si jím čistí zuby. Čím je dítě vyspělejší, tím méně konkrétní je gesto.*“ (Doherty-Sneddon, 2005, s. 60)

Gesty často jedinec sdělí informaci, kterou slovně neřekne. Proto má-li dospělý člověk porozumět dítěti, musí dávat pozor na to, co říká i gestikuluje. Dítě nemusí být schopno řeči sdělit určité informace přesně, a právě jeho gesta mohou správný význam informace objasnit. Děti se více uchylují k neverbálnímu vyjadřování, mají-li hovořit o obtížném tématu. Snadněji se vyjádří způsobem, který používají delší dobu.

Někteří odborníci se domnívají, že užívání gest ovlivňuje rozvoj slovní zásoby. Gestikulace mimo jiné také člověku pomáhá při vzniku samotné řeči. To, že člověk při mluvení gestikuluje, ovlivňuje plynulost řeči. Výsledky výzkumu, o kterém hovoří Doherty-Sneddon, prokázaly příznivý vliv gestikulace na urychlení vývoje řeči u dětí. Gestikulace tedy dle výsledků ovlivňuje tvorbu řeči ve smyslu jejího osvojení i použití. (Doherty-Sneddon, 2005) Další výzkumy gestikulace a řeči svědčí o tom, že nemožnost gestikulovat je v řadě případů na překážku vyjadřování, a dokonce i přemýšlení. (Doherty-Sneddon, 2005)

7 Výzkumná část

7.1 Cíl výzkumu

Cílem práce bylo zjistit úroveň vyjadřování dnešních předškolních dětí, které navštěvují mateřskou školu. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na rozsah slovní zásoby a na schopnost samostatného vyjadřování. Cílem bylo porovnat děti z hlediska věku a pohlaví. Během šetření byla věnována pozornost i neverbálním projevům doprovázejícím verbální komunikaci.

7.2 Formulace výzkumných tezí

Na základě výsledků předvýzkumu, který proběhl v rámci zpracovávání seminární práce, jsem si stanovila jistá očekávání.

- K popisu obrázku se děti vyjádří převážně výčtem předmětů na obrázku, minimálně použijí jednoduchých vět.
- Při verbálním vyjadřování děti téměř nebudou gestikulovat.
- Předškolní děti se budou vyjadřovat vcelku gramaticky správně.
- Děti během převyprávění pohádky použijí i souvětí.
- U minimálního počtu dětí se objeví špatná výslovnost, vady řeči.
- Dívky se budou vyjadřovat lépe než chlapci.

7.3 Charakteristika zkoumané skupiny

Výzkumné šetření jsem provedla s 12 dětmi předškolního věku. Jednalo se o 6 dívek a 6 chlapců ve věkovém rozmezí 4 roky a 3 měsíce až 5 let a 10 měsíců. Všechny děti navštěvují stejnou třídu v mateřské škole na okraji Prahy. Do mateřské školy děti chodí již druhým rokem. Zkoumaný vzorek byl vybrán na základě písemného souhlasu rodičů. Kritériem pro výběr dětí byl věk v rozmezí 4 - 6 let.

7.4 Metoda výzkumu

Výzkumné šetření jsem provedla pomocí metody nestrukturovaného rozhovoru a nestrukturovaného pozorování. Výběr metod byl přizpůsoben věku cílové skupiny. Podkladem pro rozhovor se staly obrazové předlohy, které jsou doloženy v příloze, a četba pohádky. Následoval i nestrukturovaný rozhovor s třídní učitelkou dětí.

7.5 Způsob provedení výzkumu

Sběr dat proběhl v mateřské škole na okraji Prahy, v jedné věkově heterogenní třídě. Každému dítěti zvlášť jsem nejprve přečetla pohádku „Perníková chaloupka“. Prvním úkolem každého dítěte bylo říci, co vidí na obrázku, co se tam děje. Děti postupně popisovaly čtyři různé obrázky. Potom děti dostaly druhý úkol, kterým bylo vlastní převyprávění pohádky „Perníková chaloupka“. Dětem jsem předložila šest obrázků, které znázorňovaly děj pohádky, kterou děti předtím vyslechly. Dále jsem je požádala, aby mi na základě obrazové předlohy a předešlého vyslechnutí pohádky příběh převyprávěly. Rozhovory s jednotlivými dětmi probíhaly v místnosti zvané herna, kde byl klid. Celé rozhovory byly zvukově zaznamenávány. Během rozhovoru jsem si všímala neverbálních projevů dětí. Některé děti aktivně odpovídaly na otázky, jiné byly pasivní.

Následně jsem znovu navštívila mateřskou školu s cílem získat informace o zkoumaných dětech od třídní učitelky. Zajímala jsem se o to, jak se jednotlivé děti zapojují do nacvičování různých básniček a písniček. Dále o to, zda paní učitelka sleduje na dětech jisté pokroky v jejich řečovém projevu a zda se děti v mateřské škole projevují introvertně či extrovertně.

Celkově spolupráci hodnotím jako velmi dobrou, jak ze strany dětí, tak ze strany učitelek.

7.6 Metoda vyhodnocení dat

Získaná data jsem nejprve analyzovala především z hlediska slovních druhů, délky a bohatosti vyjadřování. Výsledky jednotlivých rozhovorů jsem následně podrobila syntéze. Během vyhodnocování jednotlivých dat jsem se snažila zachovat si objektivní a nezaújatý pohled. Při hodnocení jsem vycházela z informací o vývoji verbálních schopností, které jsem načerpala z odborné literatury. Aby můj vlastní názor měl jakousi výpovědní hodnotu, byl

doplněn subjektivním pohledem, názorem třídní učitelky, která děti dobře zná. Závěrečné hodnocení je tedy obohacené o tyto cenné informace o dětech, jejich působení a zapojování se do jednotlivých činností v mateřské škole.

7.7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Tato kapitola obsahuje jak analýzu a interpretaci jednotlivých rozhovorů, tak i syntézu všech rozhovorů a vzájemné porovnání mezi dětmi. Vyhodnocení jednotlivých rozhovorů se skládá z hodnocení splnění prvního úkolu, kterým bylo zadání: „Popiš mi, co vidíš na obrázku, co se tam děje. Řekni mi všechno, co tě k tomu obrázku napadá.“ Toto zadání se vztahuje ke všem čtyřem postupně předkládaným obrázkům. Dále z hodnocení druhého úkolu, kterým bylo vlastní převyprávění pohádky za pomoci vizuální podpory prostřednictvím obrázků, které vyjadřují posloupnost děje.

Vyhodnocení rozhovoru č. 1

Rozhovor č. 1 byl veden s dívkou, Sophií, ve věku 5 let a 3 měsíce. Rozhovor je uveden v Příloze č. 7.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka při popisu jednotlivých obrázků používá převážně věty. Na doplňující otázky odpovídá většinou celou větou. Při popisu obrázků na ně přiměřeně ukazuje. Což svědčí o jazykové vybavenosti dítěte.

U prvního obrázku dívka samostatně a bez dopomoci říká, kdo, jak a s čím si hraje. Používá rozvitých vět. Věty jsou gramaticky správné. Při popisu zobrazených postavíček, používá pro jejich odlišení řadové číslovky.

U druhého obrázku dívka k popisu používá i souvětí podřadné, správně používá spojek k vyjádření vztahu účelového a příčinného. Dívka souvisle vypráví děj, který zná z písničky „Měla babka čtyři jabka“. Při dotazu, zda jí obrázek něco připomíná, sama si uvědomuje tuto spojitost mezi obrázkem a písničkou. Před vyjádřením počtu jablek vyobrazených na ilustraci si dívka počítá v duchu a nemá potřebu ukazovat si jednotlivá jablíčka na obrázku. Hůl, která je na tomto obrázku, přivlastňuje dědovi, užívá přivlastňovací tvar podstatného jména.

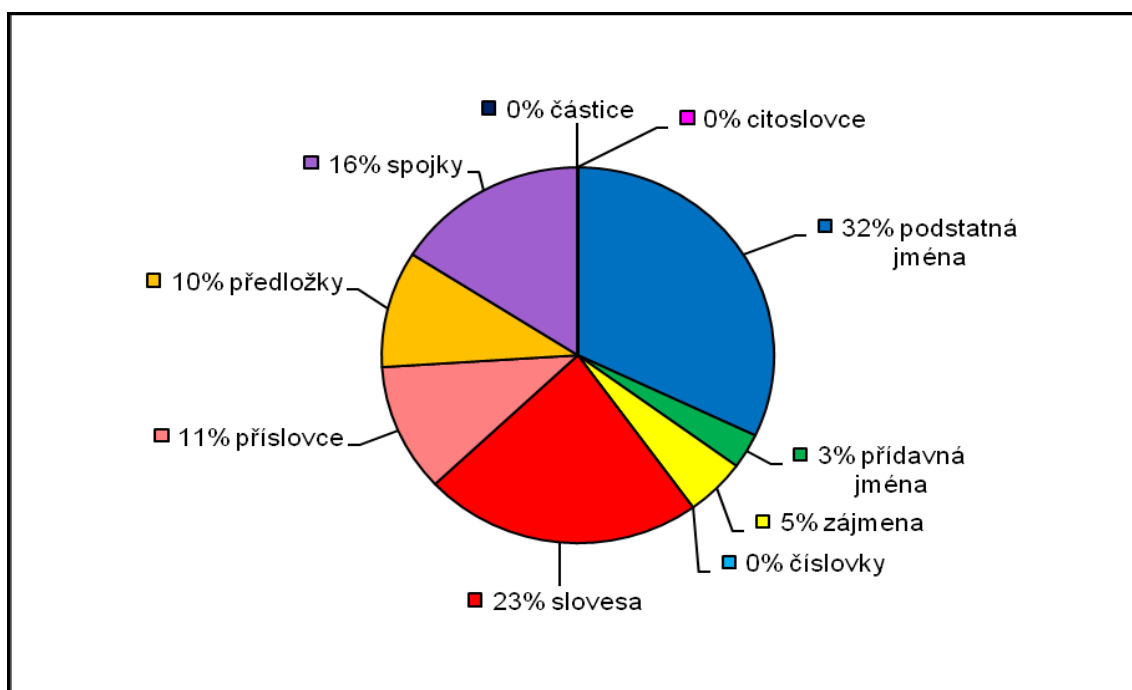
U třetího obrázku dívka nemá problém s pojmenováním barev. Její výslovnost je výborná, až na slovo pískoviště, kde místo hlásky „š“ vyslovuje „č“.

U čtvrtého obrázku nemá problém s pojmenováním jednotlivých zvířat. Užívá zde přivlastňovací zájmena. Jediný novotvar, který použila namísto slova myslivci, je „myslivkovi“.

Hodnocení druhého úkolu

Dívka zvládla samostatně vyprávět děj pohádky, kterou dle svých slov znala již dříve. Dívka udržela dějovou linii. Při svém vyprávění se přidržovala obrázků. K samotnému vypravování dívka použila 73 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 1: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 1

Zdroj: Vlastní zpracování

Dívka při vypravování nepoužila žádnou číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru se Sophinkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že se jedná o velmi aktivní holčičku, která se do nacvičování různých básniček a písniček ráda zapojuje. Paní učitelka ji vidí jako tahouna

třídy. Sophinčinu výslovnost hodnotí jako dobrou, odpovídající jejímu věku. Je vidět, že se jí doma věnují.

Závěr

Dívka se vyjadřuje velmi dobře. Mluví ve větách a souvětích. Občas nepoužije správné pořadí slov ve větě. To je dáno tím, že jí napadají slova a souvislosti, které má zapotřebí ještě doplnit. Používá spisovnou a hovorovou češtinu. Na svůj věk má dobrou slovní zásobu i jazykové schopnosti.

Vyhodnocení rozhovoru č. 2

Rozhovor č. 2 byl veden s dívkou, Lucií, ve věku 5 let a 3 měsíce. Rozhovor je uveden v Příloze č. 8.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka k popisu jednotlivých obrázků používá převážně vět. Na otázky odpovídá většinou ve větách.

U prvního obrázku mluví v rozvitých větách, samostatně říká, co které dítě dělá. Na jednotlivé vyobrazené postavičky ukazuje, ve větách používá ukazovacích zájmen v hovorovém tvaru.

U druhého obrázku dívka popisuje ve větách, co vidí. Vypráví děj písničky „Měla babka čtyři jabka“. Při vyjádření počtu jablíček, která má babička, dívka počítá nahlas. Má-li vyjádřit nižší počet, tedy počet dva, tak to zvládá bez počítání nahlas. V souvětích správně používá spojek k vyjádření vztahu účelového a příčinného. Dívka při popisu obrázku přivlastňuje pejška dědečkovi a babičce kočičku.

U třetího obrázku k odlišení jednotlivých chlapců vyobrazených na ilustraci užívá řadové číslovky. Úkol pojmenovat jednotlivé barvy dívka zvládá bez potíží.

U čtvrtého obrázku hodně ukazuje na jednotlivá zvířátka, o kterých právě mluví, a ve verbálním projevu používá ukazovacích zájmen. S jejich pojmenováním nemá problém. Činnosti jednotlivých zvířátek říká v rozvitých větách, které jsou gramaticky správné. Dívka dodržuje správné pořadí slov ve větě.

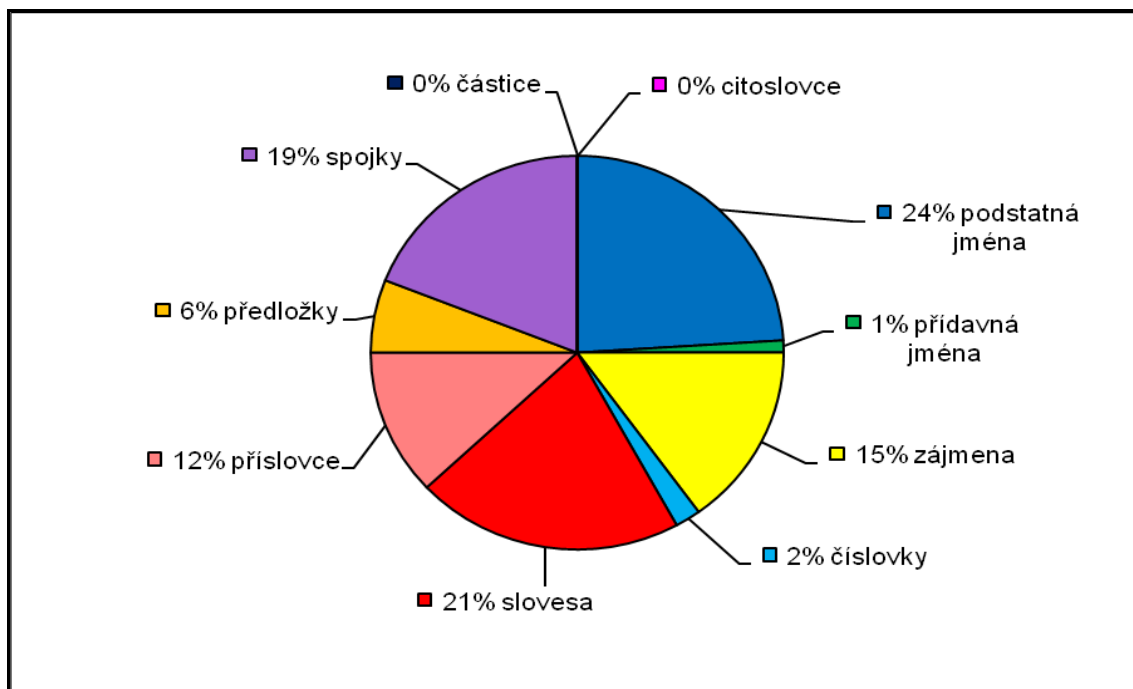
Hodnocení druhého úkolu

Dívka samostatně vyprávěla pohádku, kterou již dříve znala. Obrazové předlohy se při vypravování držela minimálně, vlastně ji pro udržení dějové linie ani nepotřebovala.

Běžně používala i souvětí. Dívka citově zabarveným hlasem vypravovala souvisle děj pohádky, který prokládala přímými řečmi jednotlivých postav.

K samotnému vypravování dívka použila 156 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 2: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 2

Zdroj: Vlastní zpracování

Dívka při vypravování nepoužila žádnou částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Lucinkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Lucka je velmi upovídaná holčička. Paní učitelka říká, že dívka má velkou slovní zásobu, ale bohužel i zásobu vulgárních výrazů. Je tu podezření na rozmazlování ze strany tatínka. Dívka není při nacvičování básniček a písniček aktivní, dle slov učitelky je líná. I přesto je velmi šikovná a básničky vždy umí. Lucinka má bujnou fantazii, ale to je vcelku typické pro tento věk.

Závěr

Dívka má výbornou výslovnost. Běžně mluví ve větách, které jsou gramaticky správné. Při popisu obrázku ukazovala na jednotlivé postavičky, věci. To je přiměřené věku i formě zadaného úkolu. Ve svém projevu nepoužila žádného novotvaru. Její projev je blízký projevu dospělého člověka.

Vyhodnocení rozhovoru č. 3

Rozhovor č. 3 byl veden s chlapcem, Markem, ve věku 5 let a 7 měsíců. Rozhovor je uveden v Příloze č. 9.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec k popisu jednotlivých obrázků používá převážně výčet slov, který doplňuje vedlejší větou přívlastkovou. Při popisu obrázků většinou na jednotlivé vyobrazené předměty a postavy neukazoval. Na otázky odpovídal jak větou tak pouze slovem. V jeho řeči se často objevuje dětská patlavost.

U prvního obrázku chlapec samostatně začal popisovat, co na něm vidí. U dvou slov se objevilo přidání, resp. zdvojení písmene na konci slova (př. „obrazz“). To připisují jeho snaze zdůraznit výslovnost slov. Chlapec si při popisu obrázku nemohl vzpomenout na výraz „panenka“, a tak ho vhodně nahradil slovem „figurína“. To svědčí o dobré slovní zásobě dítěte. Na otázku, kde jsou vyobrazené děti, chlapec reagoval ukazováním na jednotlivé postavy za slovního doprovodu „tady, tady, tady ...“. Při konkretizaci dotazu, zda jsou doma nebo ve školce, byl chlapec schopen odpovědět tak, jak jsem očekávala.

Druhý obrázek chlapec popisoval výčtem slov. Při dotazu na počet jablíček chlapec počítá nahlas. To je úměrné jeho věku.

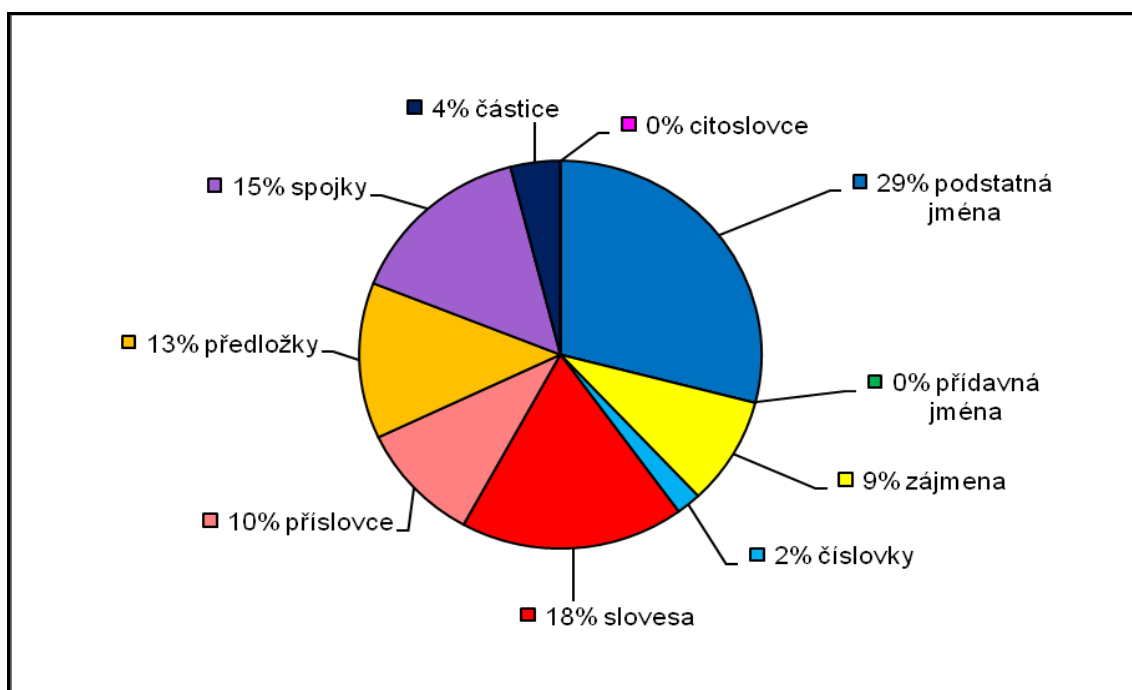
U třetího obrázku se chlapec rozhovořil nad tématem pískoviště. Při svém spontánním projevu mluví v rozvitých větách a souvětích. Pojmenovat jednotlivé barvy chlapci nedělalo žádný problém.

U čtvrtého obrázku si chlapec nemohl vzpomenout na slovo „myslivec“. Po nápomocné otázce na povolání vyobrazeného muže, na kterou odpověděl „lovit“, byl schopen odvodit název profese „lovec“. To opět svědčí o dobré slovní zásobě dítěte a jistém jazykovém citu. Bez problému pojmenoval všechna zvířátka. Na otázku, kde jsou zvířátka z obrázku, opět reagoval ukazováním na jednotlivé postavy za slovního doprovodu „tady, tady, tady“. Při bližším dotazu, jestli jsou ve městě, chlapec odpověděl „v lese“.

Hodnocení druhého úkolu

Chlapec samostatně vyprávěl pohádku, kterou již dříve znal. Vyprávěl ve větách. Neměl problém s udržení dějové linie. Chlapec se přidržel vizuální podpory, přesto se nejednalo o pouhý popis těchto obrázků. Své vyprávění zaměřil na nejdůležitější momenty v příběhu. K samotnému vyprávění chlapec použil 68 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 3: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 3

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vyprávění nepoužil žádné přídavné jméno ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Marečkem jsem se dozvěděla, že mu rodiče doma moc nečtou. Chlapec si spíš doma sám prohlíží knížky a trošku už i čte. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znal. Předčítanou pohádku chlapec v klidu a se zájmem poslouchal.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že je chlapec velmi šikovný. Jeho slovní zásobu paní učitelka hodnotí jako velmi bohatou. U chlapce vidí vliv starších sourozenců, kteří se o něj přes den starají. Chlapec v mateřské škole udělal za poslední rok veliký skok po sociální stránce. Do nedávné doby zakřiknutý Mareček, se začal s chutí zapojovat do všech aktivit, projevuje zájem o dění ve školce. Je to velmi zvědavý kluk, především v technické oblasti.

Závěr

Chlapec má velmi bohatou slovní zásobu. Běžně se umí vyjadřovat ve větách i souvětích. Jeho projev je gramaticky správný. Pro odstranění nesprávné výslovnosti určitých hlásek bych doporučila návštěvu logopeda.

Vyhodnocení rozhovoru č. 4

Rozhovor č. 4 byl veden s chlapcem, Šimonem, ve věku 5 let a 3 měsíce. Rozhovor je uveden v Příloze č. 10.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec popisuje jednotlivé obrázky většinou ve větách. Na doplňující otázky odpovídá slovem i celou větou. Jeho výslovnost je výborná.

U prvního obrázku chlapec mluví v rozvitých větách, samostatně říká, co jednotlivé postavy dělají. Když mluví o jednotlivých dětech, neukazuje na ně. Jeho věty jsou gramaticky správné.

U druhého obrázku používá výčet slov. Chlapec postavy označuje jako „tatínka a ženu“. Při dotazu na počet jablíček chlapec počítá nahlas. To je úměrné jeho věku. Sám pak správně vyjadřuje vztah „málo a víc“. Chlapec spontánně zazpíval písničku „Měla babka čtyři jabka“ rytmicky i melodicky správně.

U třetího obrázku při popisu jednotlivých postav chlapec na ně prstem ukazuje. Pojmenování jednotlivých barev mu nedělá problém. Při dotazu na barvy kočárku chlapec odpovídá výčtem barev. Jednotlivé barvy opakuje vícekrát, protože se na obrázku kočárku také objevují několikrát (kupř. oranžová barva na všech kolečkách). Při popisu barev jednotlivých částí oděvu si všímá detailů (puntíčků a kyticek) na tričku.

U čtvrtého obrázku dítě pojmenovává jednotlivá zvířata správně až na jelena, kterého zaměňuje za losa. K popisu používá vět.

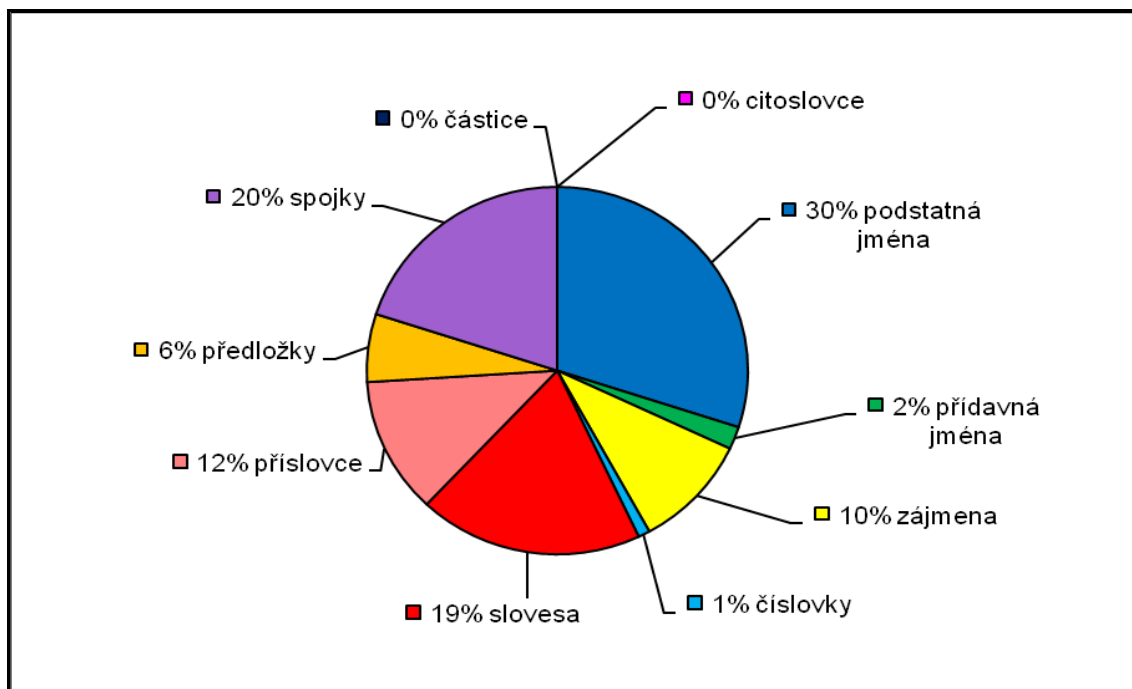
Hodnocení druhého úkolu

Chlapec nejprve popisuje, koho a co vidí na jednotlivých obrázcích. Poté, co byl vyzván, aby převyprávěl děj, začal samostatně a souvisle vyprávět pohádku. Ve svém vypravování neopomíjí ani detaily, které předtím vyslechl při předčítání pohádky (kupř. cukrová okýnka; že se Jeníček s Mařenkou rozdělili o chleba). Ve vypravování použil konkrétní druh stromu (smrk). To svědčí o dobré slovní zásobě. Chlapec sám udržoval

dějovou linii, až ke konci pohádky potřeboval pomoci. Popletl si výraz „zhubnul“ a „ztloustnul“. Řekl, že ježibaba chce Jeníčka pořádně nakrmit, aby mu zhubnul prst.

K samotnému vypravování chlapec použil 117 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 4: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 4

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vypravování nepoužil žádnou částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak spojky, slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru se Šimonkem jsem se dozvěděla, že mu doma maminka a někdy tatínek čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znal. Do předčítání pohádky chlapec zasahoval verbálním projevem (kupř. „To je o Jeníčkovi a Mařence.“ „To byla chaloupka ježibaby.“). Chvilku před koncem čtení pohádky začal podupávat, těkat, byl neklidný a ptal se, zda už budeme dělat něco jiného.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že chlapec má problém se soustředěním. Lehce se nechá rozptýlit jinými dětmi i svými myšlenkovými pochody. Jinak je chlapec velmi šikovný a komunikativní. Paní učitelka zde vidí péči ze strany rodiny. Jedná se o prostřední dítě, jeho starší bratr je umělecky založen (zpěv). V posledním roce paní učitelka u Šimonka pozoruje zlepšení. Chlapec se dříve moc nezapojoval do nacvičování různých básniček a

písniček, byl líný. Nyní chlapec vyzrává a aktivně se zapojuje. Paní učitelka vyzdvihuje jeho schopnost orientovat se ve čteném textu.

Závěr

Chlapec má výbornou výslovnost. Jeho slovní zásoba je velmi bohatá. Projevuje se gramaticky správně. Při vypravování pohádky se zaměřuje také na detaily. Chlapec se dokáže souvisle vyjadřovat.

Vyhodnocení rozhovoru č. 5

Rozhovor č. 5 byl veden s chlapcem, Matoušem, ve věku 4 let a 5 měsíců. Rozhovor je uveden v Příloze č. 11.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec popisuje obrázky ve větách i pomocí výčtu slov. Na doplňující otázky chlapec odpovídá slovem i větou. Věty, kterých užívá, jsou krátké. Jeho výslovnost není zcela dobrá.

U prvního obrázku chlapec na jednotlivé postavy ukazuje prstem a ve verbálním projevu používá ukazovací zájmena. Na podnět tazatele říká, s čím si jednotlivé postavy hrají. Na dotaz, kde jsou tyto děti, odpovídá „v herně“. Z toho vyvozují, že dítě má dobrou slovní zásobu.

U druhého obrázku chlapec sám popisuje, kolik má kdo jablek. Jablka počítá šeptem, konečný výsledek říká nahlas. Vnitřně si uvědomuje souvislost tohoto obrázku s písničkou, protože zná děj, který obrázek představuje.

U třetího obrázku při popisu toho, co se na obrázku děje, chlapec nerozlišuje děti na holky a kluky, každé z nich označuje výrazem „někdo“. Pojmenovat jednotlivé barvy mu nedělá potíže, pouze si nemohl vzpomenout na růžovou barvu. Po nápovědě prvního písmena tohoto pojmu si chlapec název této barvy vybavuje.

U čtvrtého obrázku chlapec správně pojmenovává jednotlivá zvířátka. Na dotaz, co dělá myslivec, odpovídá, že „střílí nemocný zvířata“.

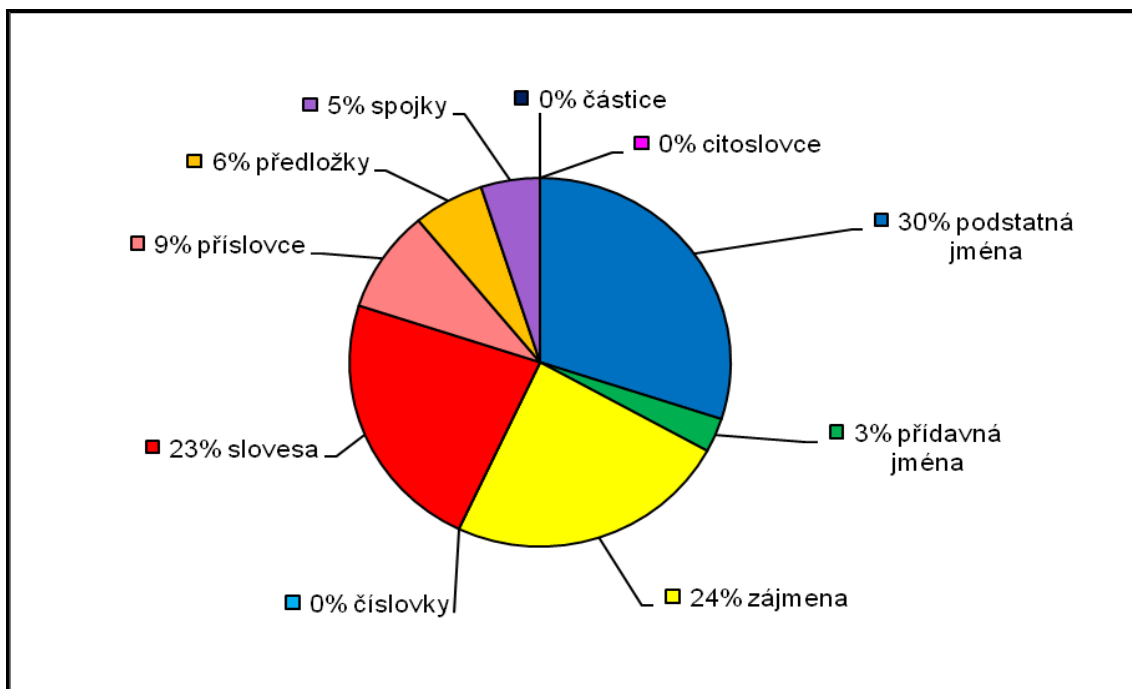
Hodnocení druhého úkolu

Chlapec samostatně za podpory obrázků vypravuje pohádku ve větách. Na začátku mě jako posluchače seznamuje s postavami. Začátek pohádky je lehce chaotický, ale dál již udržuje dějovou linii. Do příběhu zapojuje postavu dědka. Pravděpodobně mu obrázek

ježibaby připomněl mužskou postavu, nebo znal jinou verzi pohádky, kde vystupuje jak ježibaba tak ježidědek.

K samotnému vypravování chlapec použil 66 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 5: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 5

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vypravování nepoužil žádnou číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak zájmena, slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Matouškem jsem se dozvěděla, že mu doma rodiče čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znal. Předčítanou pohádku chlapec v klidu poslouchal.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Matoušek je doma dobře vedený, jeho maminka a babička jsou učitelky. Doma si prý hodně povídají. Matoušek již od svých 2 let navštěvoval předškolní zařízení (miniškolku), kde pracovala jeho maminka. Na počátku docházky do mateřské školy měl problém s odpoutáním se od matky a s adaptací na nové prostředí. Chlapec se nyní velmi dobře zapojuje do nácviku básniček a písniček. Umí se dobře soustředit na práci.

Závěr

Chlapcův projev odpovídá jeho věku. Pro drobné vady výslovnosti bych mu doporučila navštívit logopeda. Jinak jeho slovní zásoba je velmi dobrá.

Vyhodnocení rozhovoru č. 6

Rozhovor č. 6 byl veden s dívkou, Šárkou, ve věku 5 let a 10 měsíců. Rozhovor je uveden v Příloze č. 12.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka k popisu jednotlivých obrázků používá věty i výčet slov. Na doplňující otázky odpovídá většinou jen slovem. Její výslovnost je výborná. Při popisu předmětů a postav na obrázku přiměřeně na obrázek ukazuje.

U prvního obrázku dívka popisuje, co se děje na obrázku, pomocí vět. V některých větách chybí podmět, ten nahrazuje pouhým ukázáním na postavičku. Sama si všímá detailů (kupř. boty, knížky). Na dotaz, kde jsou ty knížky, správně odpovídá „v knihovně“. To svědčí o dobré slovní zásobě dítěte. Při vyjádření počtu dětí na obrázku dívka počítá nahlas.

U druhého obrázku dívka sama, bez počítání nahlas, říká, kolik jablíček kdo má. Vyjadřuje i poměr mezi babiččinými a dědečkovými jablíčky, říká, že on má „jenom“ dvě. Dívka si uvědomuje spojitost tohoto obrázku s písničkou. Sama mi řekla, že tuto písničku se učila i na přípravném kurzu pro předškolní děti. Dále se rozpovídala, že už na podzim půjde do školy.

U třetího obrázku dívka popisuje obrázek v rozvitých větách. Domýšlí, že v kočárku je i miminko. Na otázku, jaké barvy má lavička, odpověděla „pruhovanou“. Až poté, co byla znovu dotázána na jednotlivé barvy, sdělila názvy těchto barev.

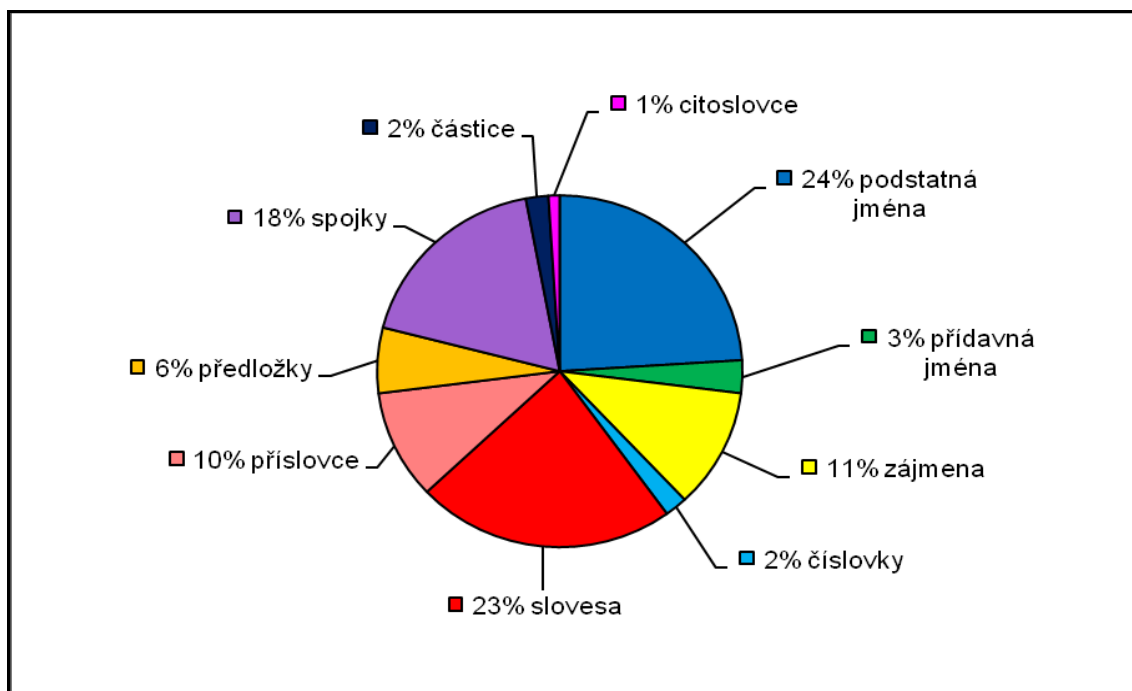
U čtvrtého obrázku správně pojmenovává jednotlivá zvířata. Zajíce odlišuje za pomoci číslovek. Obrázek popisuje krátkými větami.

Hodnocení druhého úkolu

Dívka samostatně vyprávěla pohádku, kterou již dříve znala. Při vyprávění se držela textu, který předem vyslechla. Obrazovou předlohu k vyprávění nepotřebovala. To odpovídá řečové vyzrálosti dívky. Běžně používala souvětí podřadná. Její vyprávění se skládalo převážně ze souvětí. Pro začátek svého vyprávění zvolila slova typická pro pohádky („byl jeden“). Na základě toho se domnívám, že dívka často slýchá pohádky. Ve svém souvislém vyprávění použila přímé řeči jednotlivých postav. Její projev působil velmi vyspěle. Dívka

použila výraz „dřevorubec“, i když v mém podání vyslechla slovo „drvoštěp“. To svědčí o dobré slovní zásobě dítěte. K samotnému vypravování dívka použila 230 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 6: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 6

Zdroj: Vlastní zpracování

Dívka při vypravování použila všechny slovní druhy. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Šárkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala. Dále mi Šárka sdělila, že na podzim půjde do školy.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Šárka je od počátku své docházky do mateřské školy velmi šikovná. To svědčí o dobrém vedení v rodině. Dívka je komunikativní, paní učitelka ji vidí jako tahouna třídy. Nacvičování básniček a písniček Šárce jde velmi dobře, zapojuje se s chutí. Paní učitelka říká, že Šárka toho zná hodně navíc, je tedy dobře připravená na vstup do školy.

Závěr

Dívka je po jazykové stránce na svůj věk velmi vyspělá. Její projev se podobá projevu dospělého člověka.

Vyhodnocení rozhovoru č. 7

Rozhovor č. 7 byl veden s chlapcem, Richardem, ve věku 4 let a 3 měsíce. Rozhovor je uveden v Příloze č. 13.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec popisuje obrázky převážně pomocí výčtu slov. Na doplňující otázky odpovídá jen slovem, někdy větou. V jeho řeči je zřejmá dětská patlavost. Při popisu obrázku na něj často ukazoval a jeho posed byl neklidný. Po zadání prvního úkolu se chlapec dožadoval tužky. Následně jsem mu musela vysvětlit, že se jedná o ústní popis obrázků.

U prvního obrázku chlapec především jmenoval jednotlivé předměty a osoby. Na otázku, kde jsou knížky, chlapec ukazuje prstem na obrázek. Teprve na otázku, v čem jsou dané knížky, odpovídá slovně. Chlapec použil novotvar ve spojení „zkusuje papír“, pravděpodobně chtěl říct něco ve smyslu „skládá papír“. Na otázku, kde jsou děti, odpověděl, že jsou na zemi. Když jsem se ho ptala, kde je ta zem, čekala jsem slovní odpověď, chlapec však ťukal na obrázek. Když jsem mu dala na výběr, že to je doma nebo ve školce, již slovně odpověděl. Svou odpověď i logicky odůvodnil. Pak se rozpovídal o tom, kolik dětí někdy bylo ve školce. Při tomto povídání používal delší a rozvitější věty.

U druhého obrázku si chlapec všímá detailů (kupř. oči, pusa, nos). Chlapec ukazuje na lidské i zvířecí postavičky a říká, že všichni mají „vlásky“. Jedná se o typický dětský projev, kdy dítě nerozlišuje „vlásky“ a „chloupky“. Při vyjádření počtu jablíček, která má babička, chlapec počítá nahlas. Má-li vyjádřit nižší počet, tedy počet dva, tak to zvládá bez hlasitého počítání.

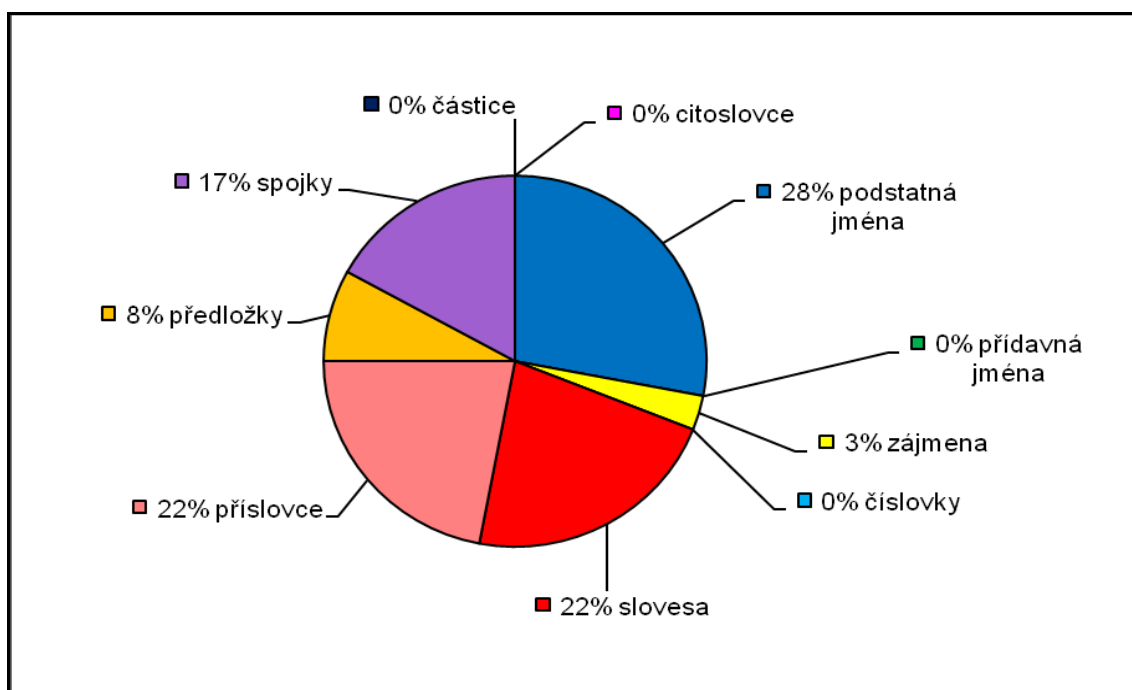
U třetího obrázku se chlapec přiznává, že se mu určité barvy ještě pletou. Při prozkoušení chlapce z barev neudělal chybu. Při popisu obrázku převažuje pouhý výčet slov.

U čtvrtého obrázku označil jelena za buvola. Jinak ostatní zvířátka pojmenoval správně. Namísto správného označení „bota“ užívá dětský patvar „botua“.

Hodnocení druhého úkolu

Chlapec potřeboval pomoci s vyprávěním pohádky, kterou již dříve znal. Na základě nápomocných otázek a vizuální podpory dal příběh dohromady. Pohádku vyprávěl ve větách. K označení ježibaby použil novotvar „babiše“. Tento výraz má koncovku, která mu dává záporný, hanlivý nádech. K samotnému vypravování chlapec použil 60 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 7: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 7

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vypravování nepoužil žádné přídavné jméno, číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa s příslovci.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Ríšou jsem se dozvěděla, že mu doma rodiče nečtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ přesto již znal. Při předčítání pohádky byl chlapec zprvu klidný, v druhé polovině byl nesoustředěný. I při popisu obrázků nevydržel klidně sedět.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Ríša je roztěkaný a nesoustředěný. Když si ve školce čtou, chlapec nevydrží sedět v klidu. Svou pozornost spíše udrží při sledování DVD, nebo poslechu CD. Na základě toho se paní učitelka domnívá, že chlapci doma rodiče nečtou.

Do nácvičku básniček a písniček se Ríša nerad zapojuje, nevydrží se na tuto činnost soustředit. Jeho výslovnost zatím není v pořádku.

Závěr

Chlapec při svém slovním projevu používal spíše jednoduchých vět. Často tvořil novotvary. Celkově se projevoval velmi nesoustředěně, i když se zamýšlel nad obsahem svých odpovědí. Z důvodu špatné výslovnosti bych mu doporučila návštěvu logopeda.

Vyhodnocení rozhovoru č. 8

Rozhovor č. 8 byl veden s chlapcem, Matyášem, ve věku 5 let a 1 měsíc. Rozhovor je uveden v Příloze č. 14.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec k popisu obrázků používá jak výčtu slov, tak vět. Na doplňující otázky většinou odpovídá jen slovem. Chlapec má dobrou výslovnost. Při popisu jednotlivých předmětů a postav chlapec přiměřeně ukazuje na obrázek.

U prvního obrázku chlapec ukazuje na jednotlivé postavy a používá ukazovacích zájmen, když hovoří o tom, co dělají. Slovo „vlaštovka“ chlapec zkrátil a vyslovil „laštovka“. Na otázku, jak se jmenuje věc, ve které jsou knížky, odpověděl „pohádky“. Zde chlapec pravděpodobně pozorně neposlouchal otázku. Jeho odpověď by spíše náležela otázce, jak se jmenuje to, co je v knížkách. Na otázku, kde jsou vyobrazené děti, chlapec reagoval ukazováním na jednotlivé postavy za slovního doprovodu „tady, tady, tady“. Při konkretizaci dotazu chlapec odpověděl „na zemi“.

U druhého obrázku chlapec řekl, že dědeček a babička mají hrušky. Zde si chlapec spletl ovoce. Na dotaz, zda mu obrázek něco připomíná, správně řekl úryvek z písničky. Na dotaz, co dělají babička s dědečkem, odpověděl „jej“. Použil nesprávný tvar slova „jíst“. K výrazu „jej“ přiřadil synonymum „papaj“.

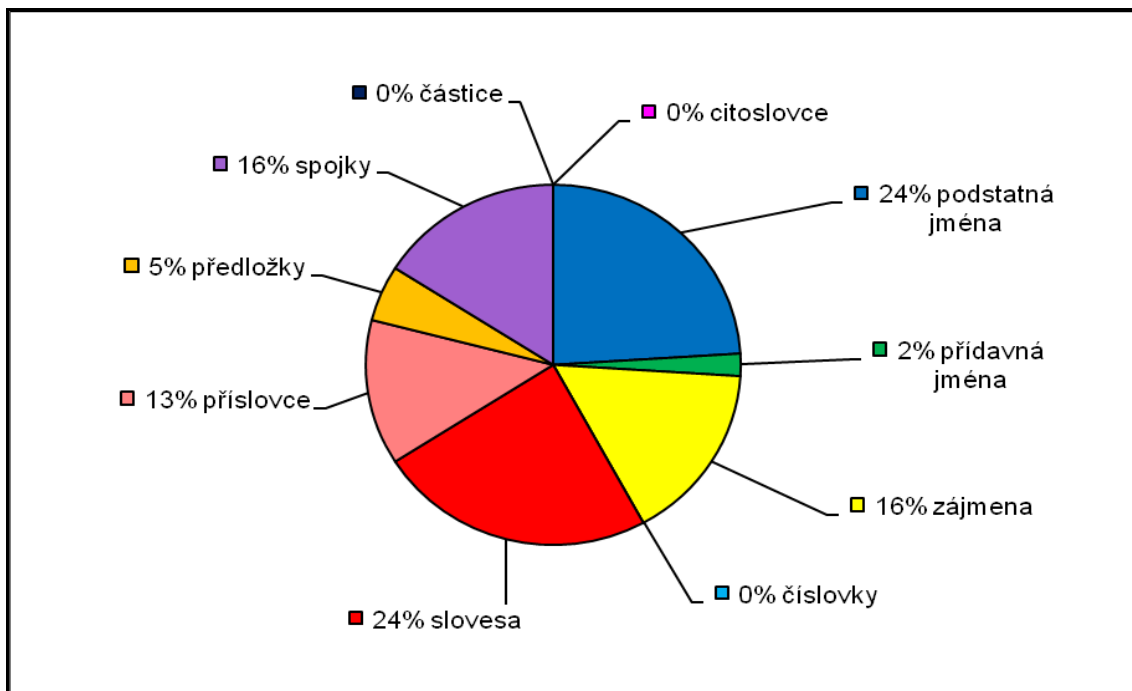
U třetího obrázku chlapci nedělalo problém pojmenovat jednotlivé barvy.

U čtvrtého obrázku správně pojmenovává všechna zvířata, dokonce specifikuje druh ptáka na vránu. To je známkou jeho dobré slovní zásoby. K popisu činností jednotlivých zvířat chlapec používá věty, kde nechybí podmět ani přísudek ani předmět.

Hodnocení druhého úkolu

Chlapec nejprve nevěděl, jak má začít. Vyprávěl ve větách, použil i přímé řeči. V průběhu vyprávění potřeboval občas mou pomoc. Za pomoci vizuální podpory a mých otázek dokázal chlapec dovyprávět celý děj. K samotnému vypravování chlapec použil 62 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 8: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 8

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vypravování nepoužil žádnou číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a slovesa rovným dílem.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Matyáškem jsem se dozvěděla, že mu doma rodiče čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znal. Při předčítání pohádky seděl velmi stydlivě, měl oči sklopené, v druhé polovině čtení se na mě i po očku podíval.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Matyášek je velmi všímavý kluk. Za poslední rok udělal veliký pokrok. Z počátku byl zakřiknutý, bojácný a ustrašený. Matyášek se nechtěl zapojovat do aktivit, styděl se. Chlapec moc nekomunikoval, mluvil pouze v jednoduchých větách. Teď mluví běžně ve větách rozvitých, dobře komunikuje. Do nacvičování básniček a písniček se velmi rád zapojuje a učí se rychle.

Závěr

Chlapec ještě chybuje v používání správných tvarů slov. Jeho výslovnost je na velmi dobré úrovni. Během souvislého vypravování používal věty jednoduché a souvětí souřadná.

Vyhodnocení rozhovoru č. 9

Rozhovor č. 9 byl veden s dívkou, Janou, ve věku 5 let a 1 měsíc. Rozhovor je uveden v Příloze č. 15.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka popisovala obrázek jak větami, tak výčtem slov. Na doplňující otázky odpovídala převážně jen slovem. V její řeči je zřejmá dětská patlavost.

U prvního obrázku dívka popisuje činnosti jednotlivých dětí rozvitými větami. Dále výčtem slov popisuje další předměty, které vidí na obrázku.

U druhého obrázku dívka vyjmenovává, co na něm vidí. Před vyjádřením počtu jablíček dívka nepočítá nahlas. Dívka říká, že bába se veselí a dědeček křičí. Na otázku, proč se dědeček zlobí, správně odpovídá („protože má jenom dvě jabka“). Dívka si uvědomuje, co je víc a co míň.

U třetího obrázku dívka vyjmenovává, co na něm vidí. Používá slovní spojení „nákladní auto“, ačkoliv je dnes běžnější používat zkrácený tvar „nákladák“. To svědčí o dobré jazykové výbavě dítěte. Dívce nedělá problém pojmenovat barvy.

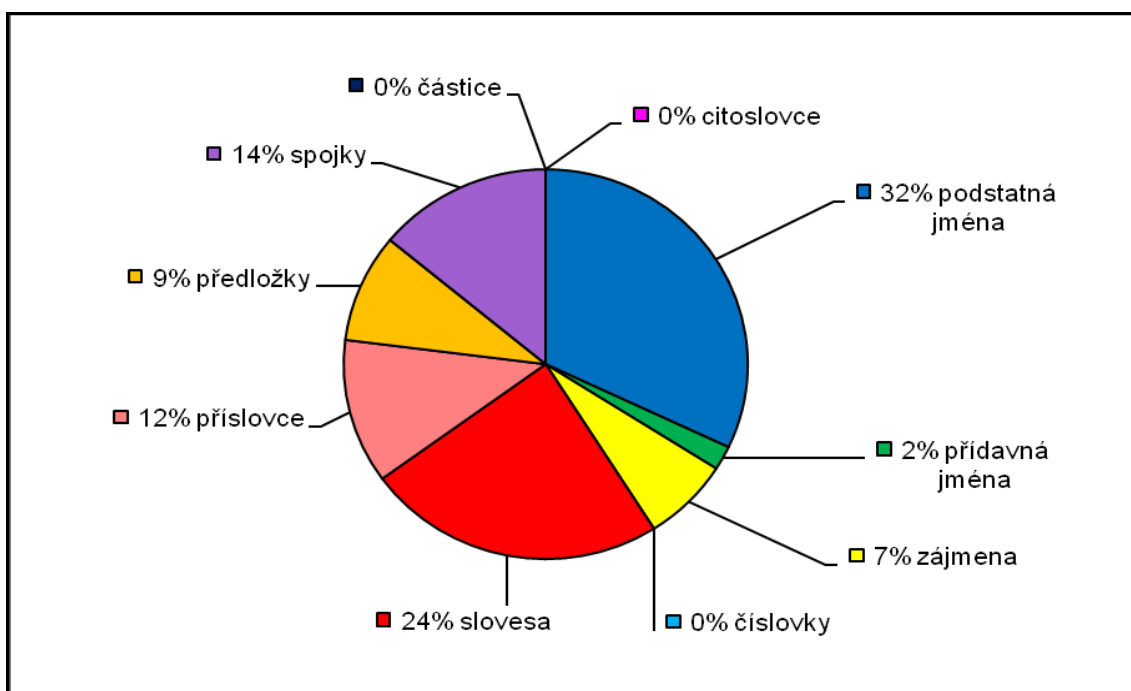
U čtvrtého obrázku správně nazývá všechna zvířátka. Zajíce od sebe odlišuje použitím číslovky. Při popisu činností jednotlivých zvířátek mluví ve větách.

Hodnocení druhého úkolu

Dívka nevěděla, jak má vyprávění začít. Za pomoci obrázkové podpory vyprávěla celou pohádku, kterou již dříve znala. Při vyprávění dívka použila běžně souvětí. Byla ještě ovlivněna předešlým úkolem, a tak tatínka nazvala myslivcem. Namísto „do pece“ dívka řekla „do pekle“.

K samotnému vypravování dívka použila 57 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 9: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 9

Zdroj: Vlastní zpracování

Dívka při vypravování nepoužila žádnou číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Janičkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala, prý ji viděla i v televizi. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Janička je z důvodu časté nemocnosti v mateřské škole velmi málo. Dívka je šikovná, ale ještě je v sociální oblasti nevyzrálá. S dětmi se moc nekontaktuje, většinu času tráví mezi dospělými. Janička se ráda učí různé básničky a písničky.

Závěr

Dívčina slovní zásoba je velmi dobrá. Pro nesprávnou výslovnost je třeba navštívit logopeda. Celkový projev vzhledem k jejímu věku hodnotím průměrně.

Vyhodnocení rozhovoru č. 10

Rozhovor č. 10 byl veden s dívkou, Julií, ve věku 5 let a 1 měsíc. Rozhovor je uveden v Příloze č. 16.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka popisovala obrázek jak větami, tak výčtem slov. Na otázky dívka odpovídala převážně slovem, někdy i větou. Dívka má výbornou výslovnost. Působila na mě stydlivě. Většinou jí bylo zapotřebí vybízet k hovoru.

U prvního obrázku popsala ve větách, co které dítě dělá. Její věty se skládaly z podnětu, přísudku a předmětu. Na otázku, v čem jsou dané knížky, chvíli přemýšlela, pak odpověděla „ve skříni“. Na další doplňující otázky odpovídala jen jedním slovem.

U druhého obrázku popisuje, co vidí, pomocí výčtu slov. Před vyjádřením počtu jablek dívka nepočítá nahlas.

U třetího obrázku dívka převážně odpovídala na otázky. Žádným problémem pro ni nebyl úkol pojmenovat různé barvy.

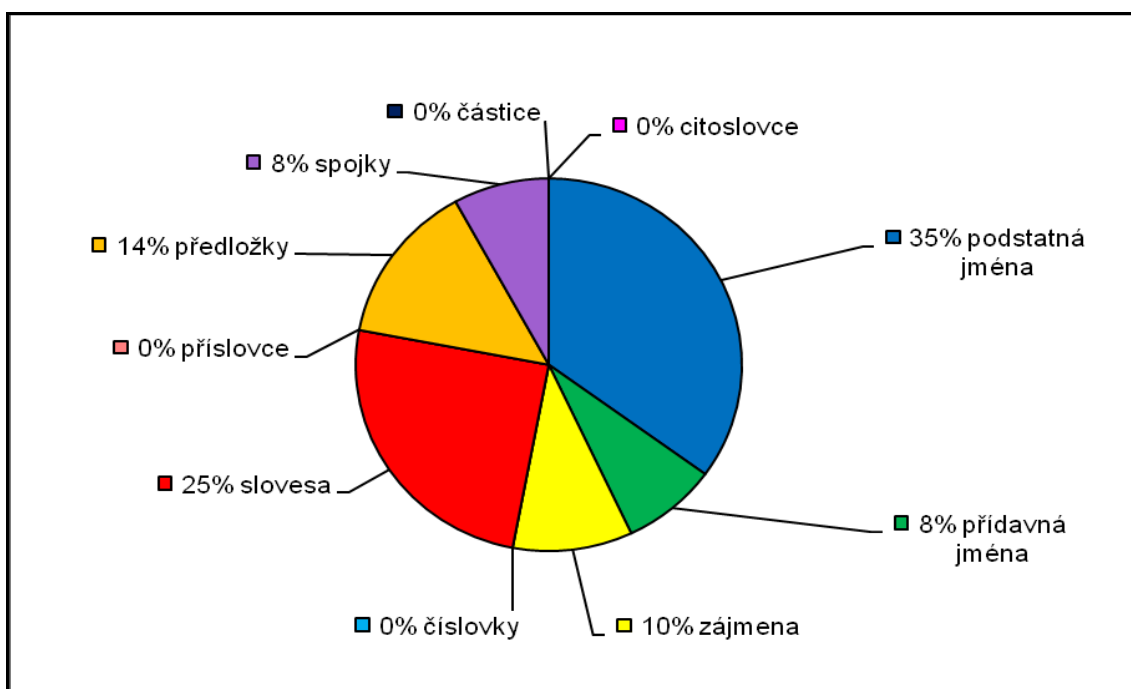
U čtvrtého obrázku dívka sama vyjádřila, kolik je na obrázku stromů. Správně pojmenovala jednotlivá zvířátka. Králíky od sebe odlišila pomocí číslovky. Na otázku, kde jsou ta zvířátka, odpověděla „na trávě“ a výčtem zvířátek.

Hodnocení druhého úkolu

Dívka nebyla schopna samostatně převyprávět pohádku. Za pomoci mých otázek, na které odpovídala jednoslovně, popř. krátkou větou, jsme společnými silami daly děj pohádky dohromady. Dívka místo „do pece“ řekla „do pekle“.

K samotnému vypravování dívka použila 51 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 10: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 10

Zdroj: Vlastní zpracování

Dívka při vyprávění nepoužila žádnou číslovku, příslovce, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla podstatná jména a pak slovesa.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Julinkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Julinka je velmi tichá a zakřiknutá dívka. Je šikovná, básničky se umí naučit, ale stydí se je recitovat. Paní učitelka vnímá její projev jako stydlivý a tichý. V poslední době začíná více komunikovat.

Závěr

Nemyslím si, že by dívka byla ve verbálním projevu opožděna. Myslím si, že její výkon byl ovlivněn jejím stydlivým chováním před cizím člověkem, kterým jsem pro ni bezpochyby byla.

Vyhodnocení rozhovoru č. 11

Rozhovor č. 11 byl veden s chlapcem, Michalem, ve věku 5 let a 9 měsíců. Rozhovor je uveden v Příloze č. 17.

Hodnocení prvního úkolu

Chlapec popisoval obrázky většinou pomocí vět. Na doplňující otázky odpovídal ve větách i pouze slovem. Jeho hlasový projev byl velmi tichý. Když mluvil, dával si ruce na pus. Shledávám u něj nedostatečnou artikulaci, neobratnost mluvidel. V jeho řeči je také zřejmá dětská patlavost.

U prvního obrázku chlapec popisuje ve větách, co dělají jednotlivé děti. Chlapec na základě otázky specifikuje, co kluk na obrázku maluje („mašinku“), a ještě upřesňuje co konkrétně („kouř“). Na otázku, v čem jsou dané knížky, chlapec odpovídá, že to umí říct jen anglicky. To mě zaskočilo. Chlapec tedy řekl anglický výraz, na český si nevzpomněl. Na otázku, kde jsou děti, odpovídá „na lehátku“ a přitom ukazuje na obrázku dítě ležící na lehátku.

U druhého obrázku chlapec počítá jablíčka nahlas. Říká, že se babička a kočička veselí, a pejsek neveselí. Chlapec si sice nemůže vzpomenout na název džbánu, popř. konvice, ale je schopen říct, k čemu slouží. Uvědomuje si spojitost mezi obrázkem a slovy písničky „Měla babka čtyři jabka“. Chlapec básničku odrecitoval s malými nepřesnostmi.

U třetího obrázku chlapci nedělá potíže pojmenovat jednotlivé barvy. K jednotlivým předmětům, které jsou na obrázku, říká i jejich umístění (kupř. na pískovišti je balón).

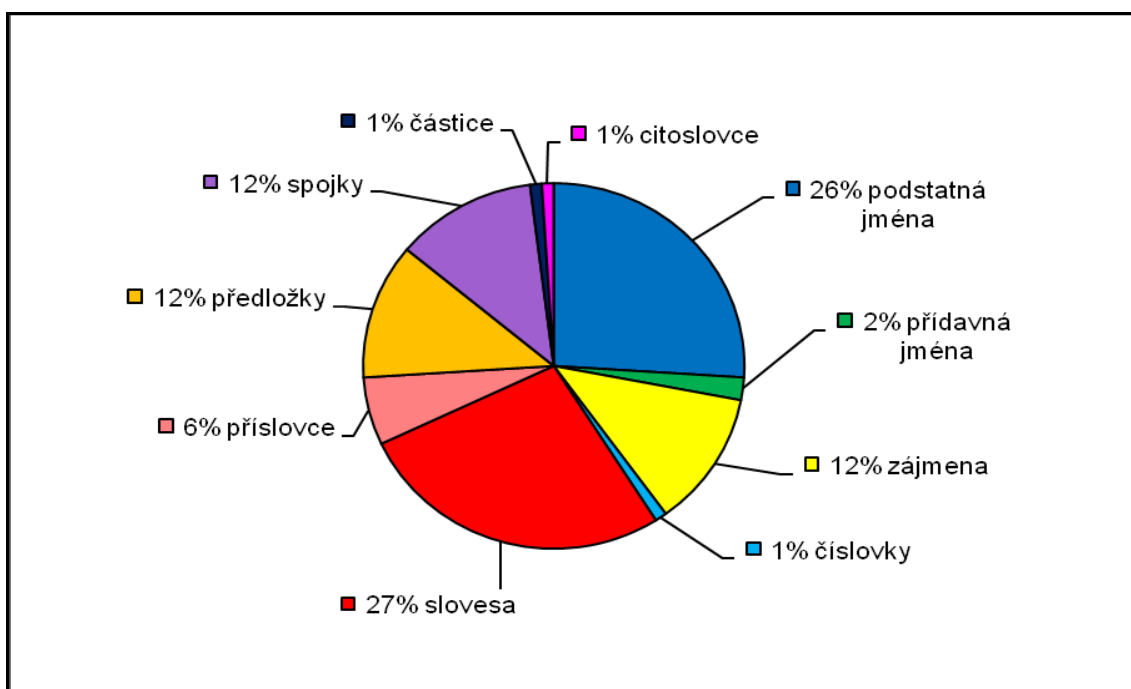
U čtvrtého obrázku při výčtu zvířátek sám říká počet zajíců. Následně je od sebe odlišuje pomocí číslovky.

Hodnocení druhého úkolu

Chlapec tuto pohádku, dle svých slov, neznal. Za vizuální podpory a předešlého vyslechnutí pohádky ji zvládl převyprávět. Při vyprávění použil souvětí i přímé řeči. Dokonce zmiňuje to, že se dětem ježibaba zdála hodná, ale nebyla. Jeho vyjadřovací schopnosti, po obsahové stránce, jsou velmi dobré. Z poslechu pohádky si chlapec zapamatoval velké množství informací a detailů. Chlapec tedy úkol samostatně zvládl.

K samotnému vypravování chlapec použil 128 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 11: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 11

Zdroj: Vlastní zpracování

Chlapec při vypravování použil všechny slovní druhy. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla slovesa a pak podstatná jména.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru s Míšou jsem se dozvěděla, že mu doma rodiče čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ neznal. Předčítanou pohádku chlapec v klidu poslouchal.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že se Míša v poslední době zlepšil v oblasti komunikace a v sociální oblasti. Do mateřské školy nastoupil po ročním pobytu v Americe, kde chlapec navštěvoval mateřskou školu. Chlapec zprvu vůbec nekomunikoval, převládalo u něj anglický slovník. Postupnou adaptací na prostředí mateřské školy se chlapcovo vyjadřování v českém jazyce zlepšilo. Pak chlapec strávil pět měsíců v Austrálii. Po návratu již bez problému komunikoval a sděloval své zážitky. Paní učitelka uvádí, že chlapec má špatnou výslovnost. Chlapec se někdy projevuje velmi tichým způsobem. Míša se rád zapojuje do nácvičku básniček a písniček. Je to chytrý kluk, básničky se naučí, ale při interpretaci je šeptá.

Závěr

Po obsahové stránce je chlapcův projev velmi vyspělý. Vhodná by byla logopedická péče. Bylo by dobré odstranit tichý a ostýchavý projev dítěte.

Vyhodnocení rozhovoru č. 12

Rozhovor č. 12 byl veden s dívkou, Anastázií, ve věku 5 let a 3 měsíce. Rozhovor je uveden v Příloze č. 18.

Hodnocení prvního úkolu

Dívka při popisu obrázků spíše pouze odpovídala na otázky, zprvu většinou jen slovem, později i větou. Její výslovnost je velmi dobrá.

U prvního obrázku dívka odpovídala na mé otázky. U lodiček z papíru se dívka rozprávěla o svém bratrovi, který je také vyrábí. Při spontánním projevu dívka mluvila ve větách. Při dotazu na počet dětí na obrázku dívka nepočítá nahlas. Správně určuje počet holek a kluků.

U druhého obrázku dívka používá výčtu slov. Na otázku, zda jí obrázek něco připomíná, odpovídá „tu písničku“. V zápětí mi dívka tvrdila, že ji neumí a že nezná ani název. Při nápovědě prvního slova z názvu dívka doplňuje zbytek.

U třetího obrázku dívka rozlišuje „holčičky, kluky a dospěláky“. Na otázku, jaké barvy má lavička, odpovídá „barevný“. Následně dívce nedělá problém pojmenovat jednotlivé barvy.

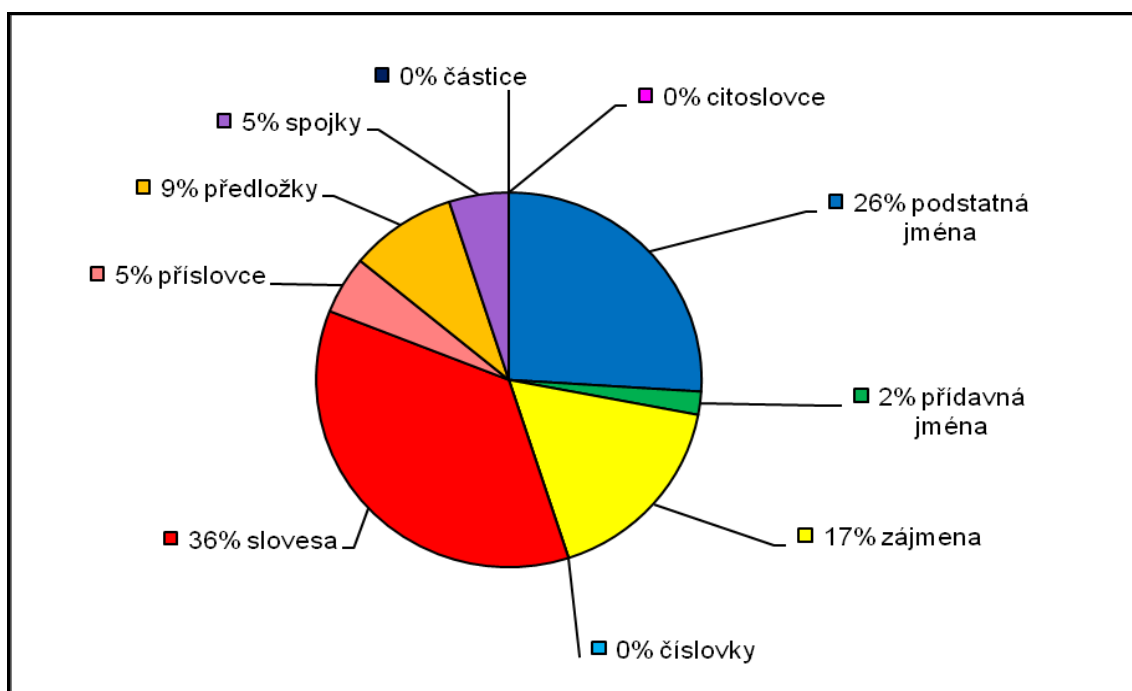
U čtvrtého obrázku dívka správně nazývá jednotlivá zvířata. Na otázku, co dělá myslivec, odpovídá, že střílí zvířátka. Dívka z obrázku vydedukovala, že pes je myslivce. Tím odůvodňuje, proč jelen vyhání psa z lesa.

Hodnocení druhého úkolu

Dívka měla z tohoto úkolu obavy, že to nezvládne. Za mé pomoci a vizuální podpory děj dala dohromady. Pohádku vyprávěla ve větách. Jednou při vyprávění použila i souvětí.

K samotnému vypravování dívka použila 42 slov. Zastoupení jednotlivých slovních druhů znázorňuje následující graf.

Graf č. 12: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 12

***Zdroj:** Vlastní zpracování*

Dívka při vypravování nepoužila žádnou číslovku, částici ani citoslovce. Nejvíce zastoupeným slovním druhem byla slovesa a pak podstatná jména.

Získané informace o dítěti

Z rozhovoru se Stázkou jsem se dozvěděla, že jí rodiče doma čtou pohádky. Pohádku „Perníková chaloupka“ již znala. Předčítanou pohádku dívka v klidu poslouchala.

Od třídní učitelky jsem se dozvěděla, že Stázka je komunikativní a šikovná dívka. Bohužel se u ní objevuje vulgární slovník, který má z rodiny. Dívka se hůře soustředí, lehce se nechá vytrhnout. Při nácvičce básniček a písniček má problém s pozorností, přesto se básničky dokáže naučit. Její výslovnost a slovní zásobu paní učitelka hodnotí jako dobrou.

Závěr

Dívka má velmi dobrou slovní zásobu i výslovnost. Během plnění úkolu se vyjadřovala v jednoduchých větách.

7.8 Celkové vyhodnocení rozhovorů

V této podkapitole se budu věnovat rozboru druhého úkolu, kterým bylo vlastní převyprávění pohádky „Perníková chaloupka“. Výkony dětí se od sebe lišily. Většina dětí byla schopna samostatně či pouze za malé dopomoci samostatně a souvisle vyprávět příběh pohádky. Následující dvě tabulky znázorňují užití jednotlivých slovních druhů. U jedné dívky a jednoho chlapce se během samostatného mluveného projevu objevily všechny slovní druhy. Z tabulek vyplývá, že děti k vypravování nejméně použily tyto slovní druhy: citoslovce, částice a číslovky. Nejhojněji používaným slovním druhem byly: podstatná jména, slovesa a spojky.

Tabulka č. 5: Množství použitých slovních druhů u dívek

Slovní druhy / množství použití dívkami	Sophie	Lucie	Šárka	Jana	Julia	Anastázie
Podstatná jména	32	24	24	32	35	26
Přídavná jména	3	1	3	2	8	2
Zájmena	5	15	11	7	10	17
Číslovky	0	2	2	0	0	0
Slovesa	23	21	23	24	25	36
Příslovce	11	12	10	12	0	5
Předložky	10	6	6	9	14	9
Spojky	16	19	18	14	8	5
Částice	0	0	2	0	0	0
Citoslovce	0	0	1	0	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování

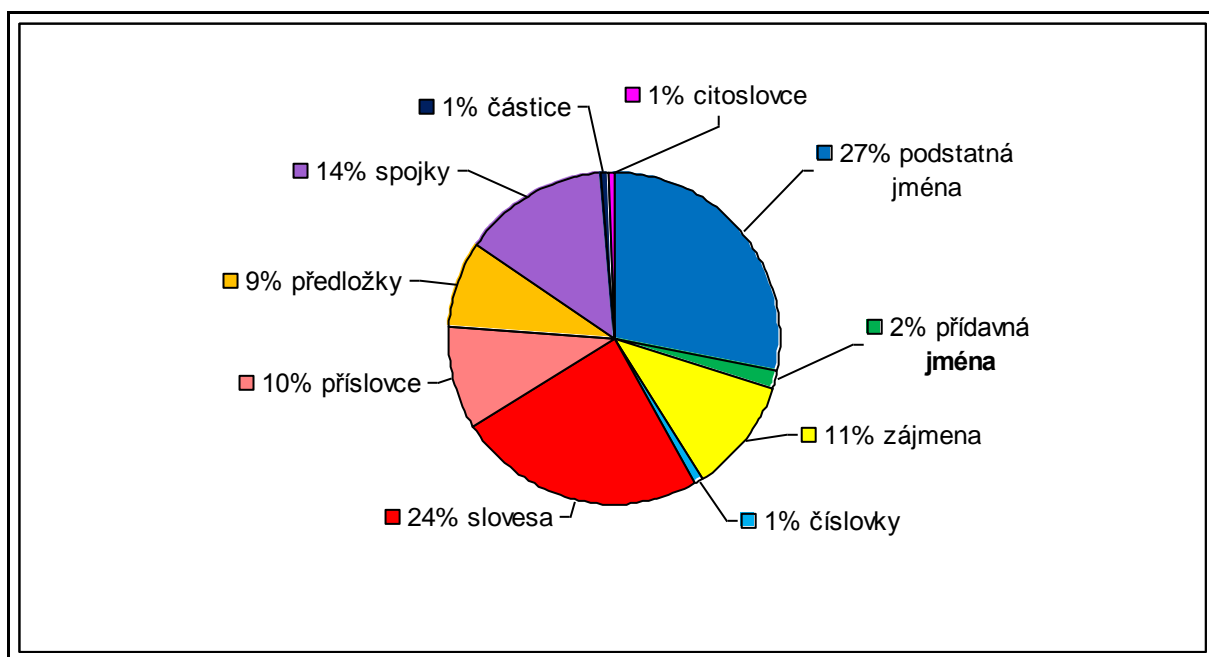
Tabulka č. 6: Množství použitých slovních druhů u chlapců

Slovní druhy / množství užití chlapci	Marek	Šimon	Matouš	Richard	Matyáš	Michal
Podstatná jména	29	30	30	28	24	26
Přídavná jména	0	2	3	0	2	2
Zájmena	9	10	24	3	16	12
Číslovky	2	1	0	0	0	1
Slovesa	18	19	23	22	24	27
Příslovce	10	12	9	22	13	6
Předložky	13	6	6	8	5	12
Spojky	15	20	5	17	16	12
Částice	4	0	0	0	0	1
Citoslovce	0	0	0	0	0	1

Zdroj: Vlastní zpracování

Další graf znázorňuje průměrné zastoupení jednotlivých slovních druhů v dětském převyprávění pohádky.

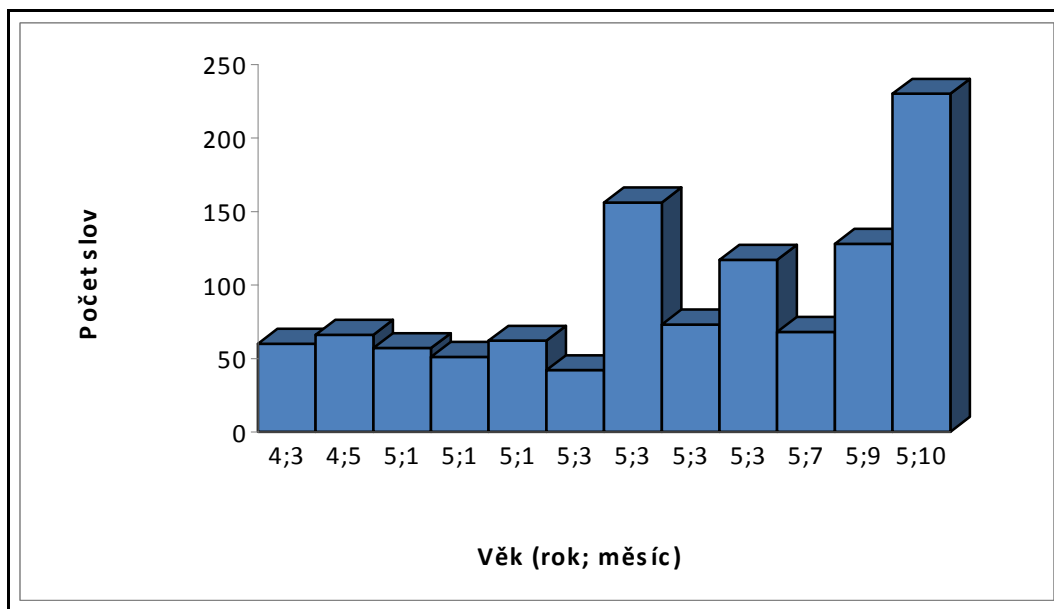
Graf č. 13: Celkové průměrné zastoupení slovních druhů

Zdroj: Vlastní zpracování

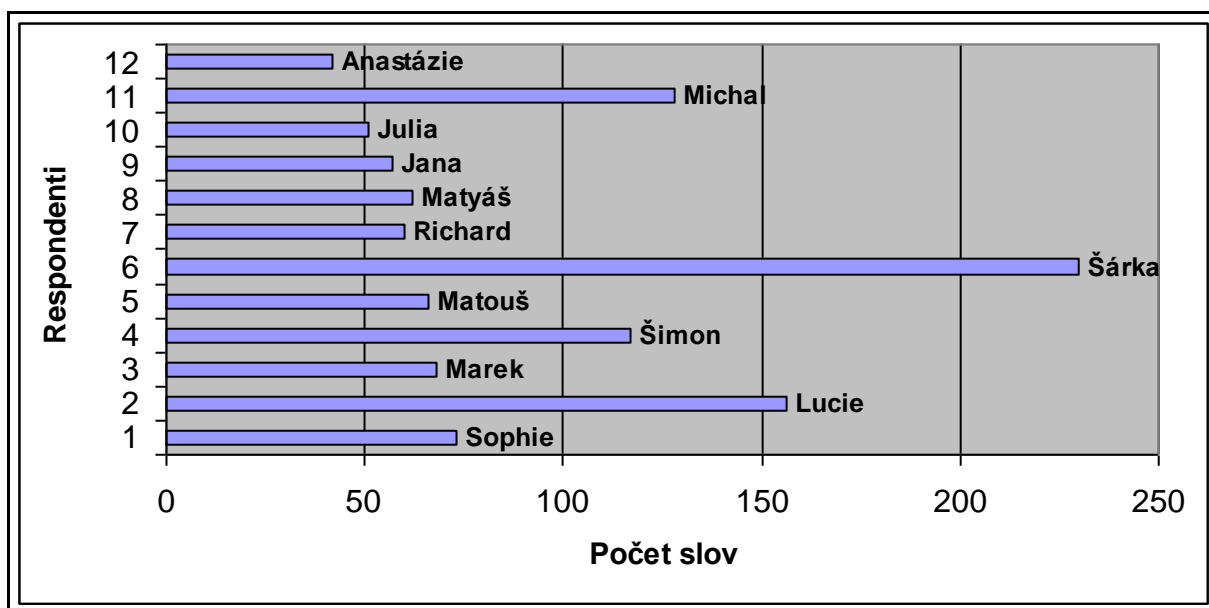
Následující grafy znázorňují délku vyprávění vyjádřenou v počtu slov. Z grafů vidíme, že mezi jednotlivými dětmi jsou velké rozdíly. První graf vyjadřuje rozdíly mezi dětmi z pohledu věku. Lze si zde všimnout i velkých rozdílů mezi dětmi stejného věku. Z druhého grafu lze vyčíst, jak jsou na tom jednotlivé děti s délkou vyprávění.

Graf č. 14: Porovnání rozdílné délky projevu dle věku

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 15: Porovnání rozdílné délky projevu u jednotlivých dětí

Zdroj: Vlastní zpracování

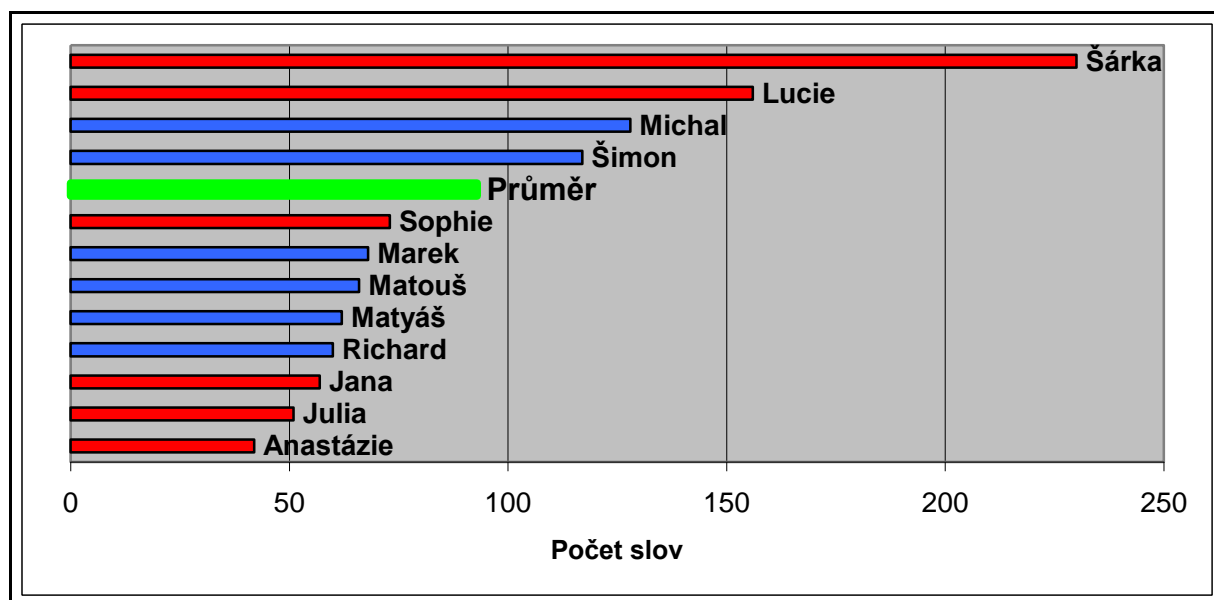
Srovnání dívek a chlapců

Cílem výzkumu bylo též porovnat chlapce a dívky. Na základě svého šetření shledávám u chlapců častý problém se slovním vyjádřením příslovečného určení místa. Chlapci mají tendenci ukazovat za verbálního doprovodu „tady“.

Během mého výzkumu se lehce potvrdilo mé očekávání, že projev dívek je často bohatší. Dívky měly citově zabarvenější projev a používaly více přímých řečí než chlapci.

Následující graf znázorňuje porovnání délky projevu dívek a chlapců vůči průměrné délce vyprávění pohádky.

Graf č. 16: Srovnání délky projevu dle pohlaví

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak z grafu vyplývá, čtyři dívky a čtyři chlapci byli pod průměrnou hodnotou délky vyprávění v počtu slov. A dvě dívky a dva chlapci byli nad průměrnou hodnotou délky vyprávění v počtu slov. Z grafu je vidět, že chlapci jsou blíže průměrné hodnotě, kdežto dívky v grafu vyplňují oba extrémy, buď jsou hluboko pod průměrem nebo vysoce nad průměrem.

Následující tabulky znázorňující počet slov použitých k převyprávění pohádky „Perníková chaloupka“ slouží k porovnání dívek a chlapců. Dívky dle předpokladu použily v průměru více slov než chlapci. Dívky použily v průměru 101,5 slov, chlapci 83,5 slov.

Průměrný počet slov všech dětí dohromady je 92,5 slov. Z toho plyne, že chlapci jsou pod průměrem zkoumané skupiny a dívky nad tímto průměrem.

Tabulka č. 7: Počet slov u dívek

Dívky	Počet slov
Anastázie	42
Julia	51
Jana	57
Sophie	73
Lucie	156
Šárka	230
Průměr	101,5

Zdroj: Vlastní zpracování

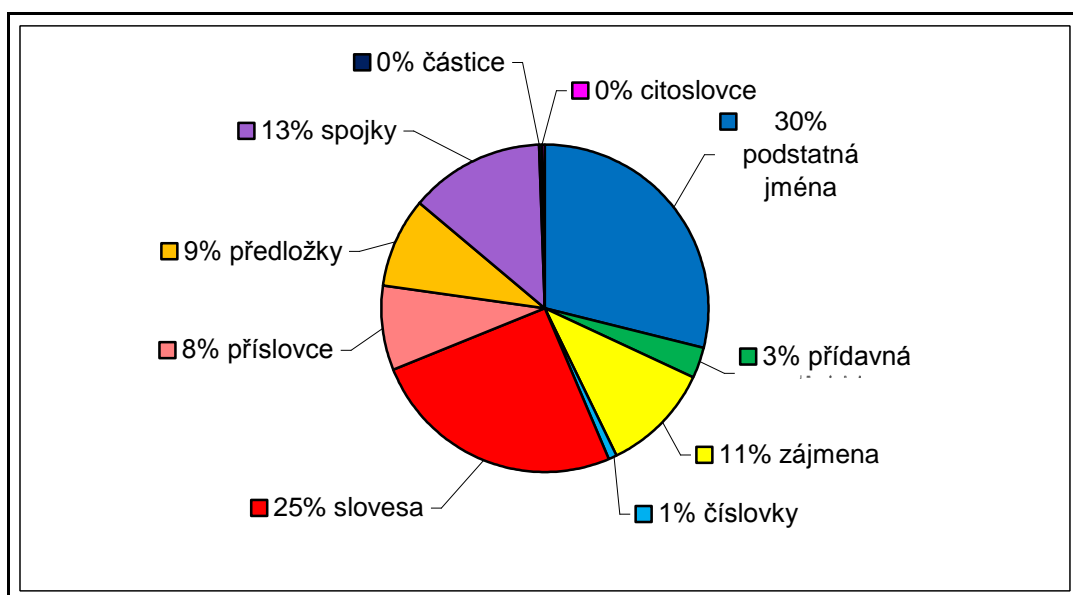
Tabulka č. 8: Počet slov u chlapců

Chlapci	Počet slov
Richard	60
Matyáš	62
Matouš	66
Marek	68
Šimon	117
Michal	128
Průměr	83,5

Zdroj: Vlastní zpracování

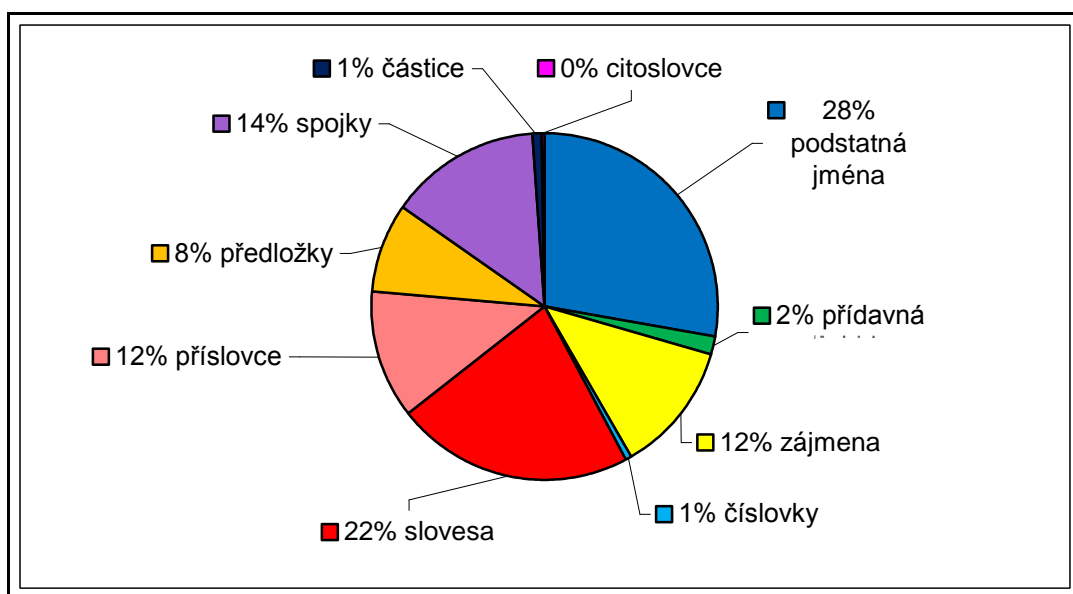
Následující grafy znázorňují rozložení jednotlivých slovních druhů u dívek a u chlapců. Při porovnání těchto grafů si můžeme všimnout, že procentuální rozložení jednotlivých slovních druhů při vypravování pohádky „Perníková chaloupka“ se mezi dívkami a chlapci neliší.

Graf č. 17: Průměrné rozložení slovních druhů u dívek

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 18: Průměrné rozložení slovních druhů u chlapců

Zdroj: Vlastní zpracování

8 Diskuse

Mé očekávání, že se děti při popisu obrázku budou vyjadřovat převážně výčtem předmětů na obrázku a minimálně použijí jednoduchých vět, se nepotvrdilo. Je vidět, že děti mají dobrou slovní zásobu a že již prošly stádiem rozvitých vět a souvětí. I když formulace prvního úkolu děti často vybízela pouze k vyjmenování slov označujících vyobrazené. Můžu konstatovat, že děti v přiměřené míře kombinují popis ve větách s výčtem slov.

Dle mého předpokladu během verbálního vyjadřování téměř negestikulovaly. Předškolní děti se skutečně vyjadřovaly vcelku gramaticky správně. Během převyprávění pohádky používaly vět i souvětí. Předškolní děti v běžném hovoru zvládají mluvit nejen ve větách, ale i v souvětích podřadných.

Pouze u 5 dětí z 12 jsem během hovoru zaznamenala poruchu výslovnosti, jednalo se o patlavost (dyslálii).

Při popisu jednotlivých obrázků děti zapojovaly svou fantazii. Každé vnímalo jisté předměty a činnosti jinak. Některé děti domýšlely příběh k obrázku, říkaly i to, co na něm nebylo vidět. Všechny děti znaly písničku, jelikož věděly, jak interpretovat obrázek. Některé si obrázek s písničkou přímo spojily a tuto souvislost si i uvědomovaly. Mezi dětmi jsou individuální rozdíly.

9 Závěr

Na základě svého průzkumu mohu s potěšením konstatovat následující poznatky.

Řeč předškolních dětí se formou velmi podobá řeči dospělých. Slovní zásoba dnešních předškolních dětí je velmi bohatá. Projevují se u nich jen drobné nedokonalosti ve výslovnosti.

Řečový projev zkoumaných dětí vcelku odpovídá normám úrovně, které by děti v tomto věku měly dosahovat. Děti dovedou utvořit gramaticky správnou větu. Dále zvládají tvořit množné číslo, popsat obrázek rozvitými větami. Děti umí samostatně, popř. za malé dopomoci dospělého člověka, vyprávět děj příběhu. Jen občas se ještě u mladších předškoláků objevují chyby.

Překvapivým zjištěním bylo, že se v dnešním světě plném techniky ve velkém zastoupení (11 dětem z 12) udržuje tradice čtení pohádek. Rodina většinou dobře plní svou funkci a nabízí dětem dostatek podnětů. Mezi rodinou a mateřskou školou probíhá dobrá spolupráce, která je velmi důležitá. Řečový vývoj dětí je stimulován i v mateřské škole. Často právě docházka do mateřské školy pomáhá dětem rozvinout své řečové dovednosti.

Návrhem pro zlepšení nedostatků výslovnosti dětí by mohlo být působení logopeda přímo v mateřské škole, kde by mohl aktivně zasahovat a včas podchycovat odchylky výslovnosti od normy. Logoped by zde mohl formou her, tedy formou zábavnou, působit na řečový vývoj dětí. Jeho přítomnost při jazykové edukaci by byla vhodnou prevencí nesprávné výslovnosti u všech věkových kategorií dětí navštěvujících mateřskou školu.

I nadále je důležité, aby se právě rodiče věnovali rozvoji svých dětí, nelze tuto zodpovědnost přenechávat pouze institucím. Důležitá je fungující spolupráce.

Má zjištění je ovšem zapotřebí brát jako pouze orientační, jelikož výzkumné šetření bylo aplikováno jen na malém vzorku populace dnešních předškolních dětí.

10 Použitá literatura

ALLEN, K. Eileen, MAROTZ, Lyn R. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. 187 s. ISBN 80-7367-055-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Školní zralost. Co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2010. 100 s. ISBN 978-80-251-2569-4.

BERANOVÁ, Zuzana. *Učíme se správně mluvit. Logopedické hry a hrátky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 104 s. ISBN 80-247-0257-6.

BOHATÁ, Veronika, MLYNÁŘ, Pavel. *Nejkrásnější říkadla*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 55 s. ISBN 80-00-01790-3.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 200 s. ISBN 978-80-210-4454-8.

DOHERTY-SNEDDON, Gwyneth. *Neverbální komunikace dětí: jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 208 s. ISBN 80-7367-043-7.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. 384 s. ISBN 978-80-7367-725-1.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Říkadla a hry pro nejmenší*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 128 s. ISBN 80-7367-131-X

KLENKOVÁ, Jiřina. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. 1. vyd. Brno: MC nakladatelství, 2002. 125 s. ISBN 80-239-0082-X.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 100 s. ISBN 80-247-1026-9.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do první třídy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3246-6.

LADA, Josef. *Nejkrásnější písničky a říkadla*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2011. 167 s. ISBN 978-80-253-1257-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0870-1.

MOTLOVÁ, Milada. *Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2006. 328 s. ISBN 80-242-1720-1.

PAČESOVÁ, Jaroslava. *Řeč v raném dětství*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1979. 171 s.

PRŮCHA, Jan. Jazyk dětí předškolního věku a komunikace v mateřské škole. *Pedagogická orientace*. 2009, roč. 19, č. 4, s. 22-37. ISSN 1211-4669.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace. Poznatky vývojové psycholingvistiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

STREJČKOVÁ, Ludmila. *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2009. 63 s. ISBN 978-80-253-0882-0.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním věku*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. 76 s. ISBN 80-204-1187-9.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2010. 247 s. ISBN 978-80-246-1820-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178-291-2.

Seznam tabulek, grafů a příloh

Tabulky

Tabulka č. 1: Fáze vývoje řeči

Tabulka č. 2: Rozložení slovních druhů v dětské řeči a v řeči dospělých

Tabulka č. 3: Vývoj aktivní slovní zásoby dětí dle Příhody

Tabulka č. 4: Vývoj aktivní slovní zásoby dětí dle Klenkové

Tabulka č. 5: Množství použitých slovních druhů u dívek

Tabulka č. 6: Množství použitých slovních druhů u chlapců

Tabulka č. 7: Počet slov u dívek

Tabulka č. 8: Počet slov u chlapců

Grafy

Graf č. 1: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 1

Graf č. 2: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 2

Graf č. 3: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 3

Graf č. 4: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 4

Graf č. 5: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 5

Graf č. 6: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 6

Graf č. 7: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 7

Graf č. 8: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 8

Graf č. 9: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 9

Graf č. 10: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 10

Graf č. 11: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 11

Graf č. 12: Zastoupení jednotlivých slovních druhů z rozhovoru č. 12

Graf č. 13: Celkové průměrné zastoupení slovních druhů

Graf č. 14: Porovnání rozdílné délky projevu dle věku

Graf č. 15: Porovnání rozdílné délky projevu u jednotlivých dětí

Graf č. 16: Srovnání délky projevu dle pohlaví

Graf č. 17: Průměrné rozložení slovních druhů u dívek

Graf č. 18: Průměrné rozložení slovních druhů u chlapců

Přílohy

Příloha č. 1: Obrázek č. 1

Příloha č. 2: Obrázek č. 2

Příloha č. 3: Obrázek č. 3

Příloha č. 4: Obrázek č. 4

Příloha č. 5: Obrazová předloha pohádky „Perníková chaloupka“

Příloha č. 6: Text pohádky „Perníková chaloupka“

Příloha č. 7: Rozhovor č. 1

Příloha č. 8: Rozhovor č. 2

Příloha č. 9: Rozhovor č. 3

Příloha č. 10: Rozhovor č. 4

Příloha č. 11: Rozhovor č. 5

Příloha č. 12: Rozhovor č. 6

Příloha č. 13: Rozhovor č. 7

Příloha č. 14: Rozhovor č. 8

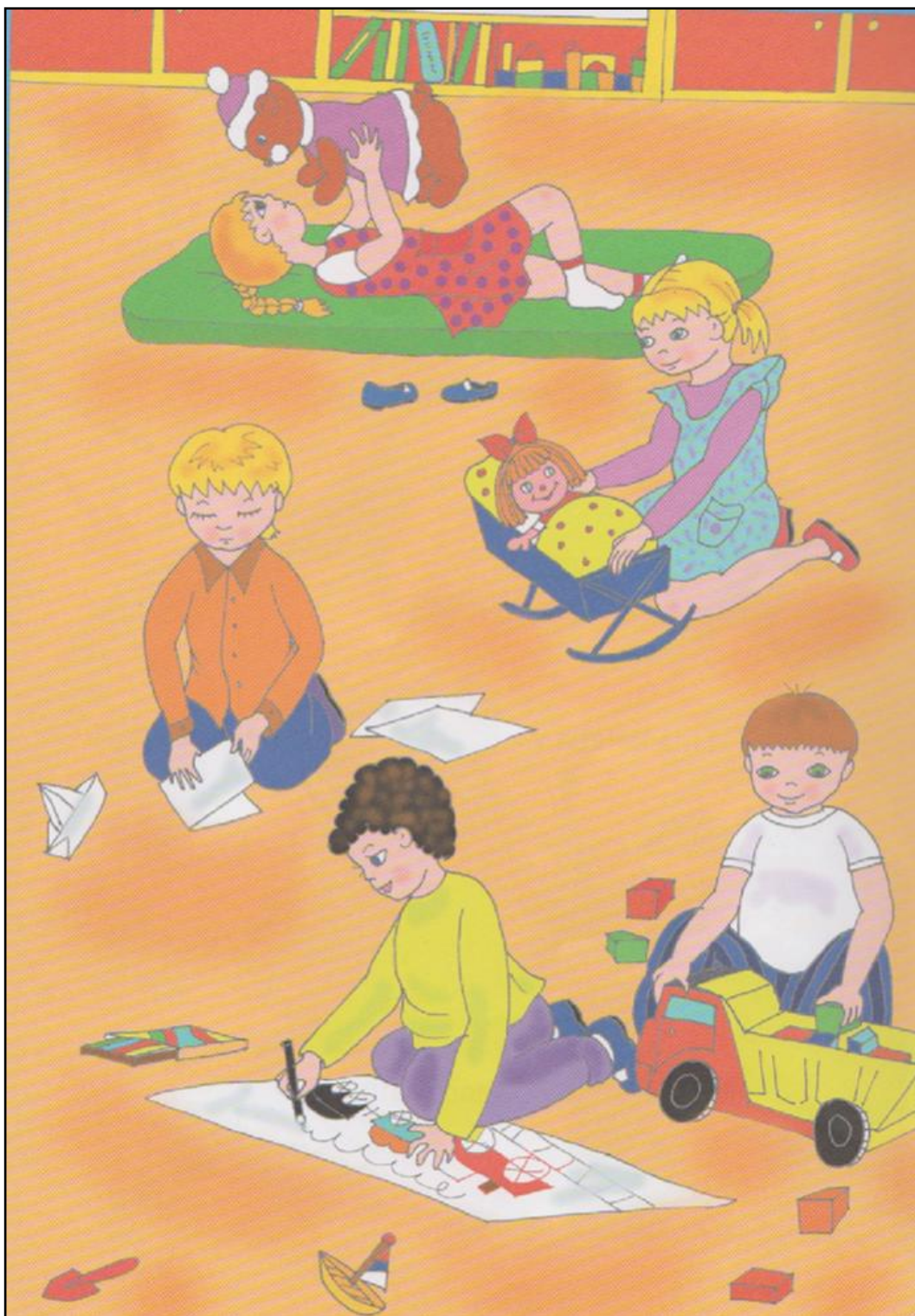
Příloha č. 15: Rozhovor č. 9

Příloha č. 16: Rozhovor č. 10

Příloha č. 17: Rozhovor č. 11

Příloha č. 18: Rozhovor č. 12

Příloha č. 1: Obrázek č. 1

***Zdroj:** Logopedie*

Příloha č. 2: Obrázek č. 2

Zdroj: Nejkrásnější říkadla

Příloha č. 3: Obrázek č. 3

Zdroj: Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte

Příloha č. 4: Obrázek č. 4

Zdroj: Nejkrásnější písničky a říkadla

Příloha č. 5: Obrazová předloha pohádky „Perníková chaloupka“

Zdroj: Říkadla a hry pro nejmenší

Příloha č. 6: Text pohádky „Perníková chaloupka“

Byl jeden chudý drvoštěp a ten měl dvě děti, Jeníčka a Mařenku. Matka již zemřela a otec chodíval na celé dny do lesa kácet stromy a nemohl se o děti starat. A tak se oženil a přivedl dětem macechu.

V drvoštěpově chaloupce nebylo nikdy jídla nazbyt, ale když vtrhla do země bída a nastala drahota, neměli už ani na chléb, i když otec pilně pracoval. Jednou večer mu žena povídá: „Takhle to dál nejde. Bude líp, když děti zavedeš do hlubokého lesa a tam je zanecháš. Cestu domů samy nenajdou.“ Otec se bránil, že ne, že takovou věc neudělá, ale žena do něho hučela, že stejně všichni čtyři v chalupě hlady pomřou. Až nakonec drvoštěp souhlasil. Pomyslel si, že se třeba Pánbůh o děti postará.

Děti však, chudinky, hlady nemohly usnout, a tak celý rozhovor vyslechly. Jeníček vyklouzl tiše ze dveří a před chalupou na cestě si nasbíral plné kapsy bílých kamínků.

Ráno jim macecha dala po krajíčku chleba a povídá: „Děti, to máte k obědu. Vezměte si džbáněčky, dnes půjdeme s otcem do lesa na jahody.“

Se smutným srdcem kráčel toho dne drvoštěp za prací. Když byli kousek od chaloupky, hodil Jeníček na zem první kamínek; potom druhý, pak třetí a tak to dělal pořád.

Hluboko v lese je otec zavedl na mýtinu, kde se to jahodami jen červenalo, a macecha dětem řekla: „Sbírejte tu jahody. Pokud budete slyšet rány sekyrou, budete vědět, že jsme nablízku.“

Jeníček s Mařenkou sbírali jahody, v poledne snědli chléb a pak se dali opět do sbírání.

Džbáněčky měli prázdné, neboť co dopoledne nasbírali, v poledne ke chlebu snědli. A protože pořád slyšeli rány, nebáli se, mysleli, že je otec nablízku. Jenže nebyly to rány sekyry. Otec přivázal na větev poleno, a jak zafoukal vítr, poleno se klátilo a tlouklo do kmene stromu.

Přicházel večer a vítr se utišil. Děti se rozeběhly tím směrem, odkud přicházely rány. Ale otec ani matka nikde.

„Sluníčko se níží, večer už se blíží, táto, pojd'te domů!“ volaly, nikdo se však neozýval. „Jak se dostaneme domů?“ strchovala se Mařenka. „Ty kamínky nám ukážou cestu,“ řekl Jeníček a ukázal jí na pěšině bílý kamínek. Vyšel měsíc, posvítil na bílé křemínky a děti šly a šly a nad ránem došly domů.

Otec se radoval, macecha se mračila a po několika dnech začala znovu na muže dorážet, že je zle, že je v almárce jen půl bochníku chleba a jinak nic, že tu všichni pomřou hlady. Drvoštěp měl z toho těžkou hlavu a vyčítal si, že dětem nepřivedl hodnou matku, ale macechu, která se s nimi nechtěla o poslední sousto rozdělit. Poprvé ženu poslechl, tentokrát se však už zpěčoval.

Ale přesto ráno macecha děti vzbudila a řekla, že půjdou zase s otcem do lesa na jahody. Tentokrát děti neslyšely, co se chystá, a tak Jeníček neměl kamínky. Ale měl v kapse krajíček chleba. I napadlo ho, že místo bílými křemínky bude cestu značit chlebovými drobečky. Toho dne šli do lesa ještě hlouběji. Jeníček s Mařenkou si nasbírali jahod a v poledne se rozdělili o Mařenčin krajíček chleba. Jeníček ten svůj rozdobil po cestě. Pak v mechu usnuli. Probudili se chladem, když se začalo sluníčko sklánět k západu.

„Sluníčko se níží, večer už se blíží, táto, pojd'te domů!“ volaly děti, ale nikdo se neozýval, všude bylo ticho, nikde se ani lísteček nepohnul.

„Neboj se, Mařenko, najdeme cestu podle chlebových drobečků,“ těšil Jeníček sestřičku. Ale ouvej, nenašli ani jeden, všechny už sezobali ptáci.

„Musíme tu zůstat přes noc,“ řekl Jeníček. „Ale já se bojím,“ zašeptala Mařenka, když uslyšela zahoukat sovu. „No tak počkej, já vylezu na strom, a jestli uvidím nějaké světlo, na tu stranu se pak vydáme,“ těšil ji Jeníček a hned vylezl na strom. Ze stromu se rozhlížel kolem dokola a po chvíli volal, že vidí v dálce světýlko. Slezl dolů a vydali se za světlem. Byla už noc, když je lesní pěšinka přivedla na malý palouk, kde uviděli měsíčním jasem zalitou hezkou chaloupku. Děti na ní mohly nechat oči. Ta chaloupka byla celá z perníku, okýnko měla z cukru, komín z marcipánu a perníkové tašky na střeše byly posázeny mandlemi.

„Teď se pomějeme!“ zaradoval se Jeníček. „Počkej, co když na nás přijdou,“ strchovala se Mařenka. Ale bratříček už byl na střeše, loupal perníček a házel ho dolů. A tu se z chalupy ozvalo: „Kdo mi to loupe můj perníček?“ „To jenom větříček,“ tenkým hláskem odpověděla Mařenka. Ale pak Jeníček uloupl ze střechy celou perníkovou tašku. Z chaloupky vyšla bába a zaskřehotala: „Kdo mi tu loupe ze střechy perníček?“ A Mařenka zase tence odpověděla: „Nikdo, babičko, to jenom větříček.“ Ale podruhé se bába nedala obelstít. Rozhlédla se a uviděla pod okýnkem Mařenku a na střeše Jeníčka. „Kdepak větříček! Děťátka jak kuřátka,“ skřehotala bába. „No jen pojd'te dál, já mám dětičky tuze ráda.“ Zavedla děti do chaloupky, nakrmila je a ustlala jim na peci. Babka však nebyla ani zdaleka tak přívětivá, jak se tvářila. Byla to zlá ježibaba, která si perníkovou chaloupku postavila jen proto, aby přilákala děti. Ráno bába Jeníčka odvedla do chlívku, pak teprve probudila Mařenku. A hned jí začala poroučet, aby dělala to a ono, ale především musela Mařenka nosit Jeníčkovi pořád něco dobrého k snědku. Bába si ho chtěla pěkně vykrmit. Marně ji Mařenka prosila, aby Jeníčka z chlívku pustila. Každé ráno chodívala ježibaba za Jeníčkem a vždycky mu poručila, ať vystrčí prstíček. To aby věděla, jak chlapec tloustne. Ale Jeníček nebyl hloupý a vždycky jí

nastrčil místo prstu klacíček. Bába špatně viděla, a tak nic nepoznala. Jenom si mumlala: „Pořád má prstíček tenký jak kolíček.“

Po několika týdnech měla ježibaba čekání dost. „Buď jak buď, na masíčko mám už chuť,“ zahuhlala. A Mařence poručila: „Roztop pec, budem péct.“ Po nějaké chvíli se baba přišourala, otevřela u pece dvířka a přikázala Mařence: „Teď vyzkoušíš, jak je horká ... Na co ještě čekáš, holka?“ „Nevím, jak vlézt do pece, ještě jsem do ní nikdy nelezla,“ odpověděla jí Mařenka. „Posaď se na lopatu jak pecen chleba a já už udělám, co bude třeba.“ Mařenka tušila, co má baba v úmyslu, a tak si schválně sedla na lopatu napříč, aby se do otvoru u pece nevešla. „Ty hlupačko! Takhle se na lopatu nesedá!“ vřískla bába. „Kdyby mi to někdo jenom jednou ukázal, hned bych to uměla,“ řekla Mařenka. „Tak se koukni,“ řekla ježibaba a ukázala Mařence, jak si má na lopatu sednout. V tu chvíli Mařenka šup! – sešoupala babu z lopaty do pece a rychle za ní zavřela dvířka. Pak už se rozeběhla za Jeníčkem.

Děti skákaly radostí, že jsou zase spolu a bez ježibaby. „Podívej se, Mařenko, s jakými kamínky jsem si v chlívků hrál,“ vzpomněl si Jeníček. „Našel jsem je pod korýtkem, a jsou ještě hezčí než bílé křemínky.“ A vyndal z kapes hrst barevných kamínků. Blýskaly se na slunci, až oči přecházely.

Pak už děti začaly hledat cestu domů. Kdo ví, jestli by ji našly. Ale přiletěl k nim bílý ptáček a cvrlikal a cvrlikal, dokud se nevydaly za ním. A ten ptáček je z hlubokého lesa vyvedl.

Druhý den uviděly jejich chaloupku. Ve světnici našly jen usouzeného otce, macecha odešla kamsi za snadnějším živobytím. Pro ni se drvoštěp nijak netrápil, ale pomyšlení na děti, které zanechal v lese, mu nedalo spát. Po celý čas je hledal, ale nenašel. Konečně byly doma!

Objímání a vypravování nebralo konce. A když pak děti otci ukázaly ty blýskavé kamínky, věděl, že už budou mít po starostech. Protože ty blýskavé barevné kamínky byly drahokamy.

Zdroj: *Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*

Příloha č. 7: Rozhovor č. 1

Informace o dítěti: Sophie, 5 let a 3 měsíce

Obrázek č. 1

Dítě: „Tady je, myslím, kluk nebo holka a maluje si tam - mašinku. A tady kluk si hraje s autíčkem a dává si tam kostičky. A jeden kluk něco skládá.“

Tazatel: „A z čeho to skládá?“

Dítě: „Z papíru. Holčička si tam hraje s panenkou, houpe. A druhá holčička si tam hraje, že má plyšáka v ruce a leží.“

Tazatel: „Ještě bys mi něco k tomu obrázku řekla?“

Dítě: (vrtí hlavou)

Tazatel: „A kde, myslíš, že to je, kde jsou ty děti?“

Dítě: „Myslím, ve školce nebo doma.“

Tazatel: „Já myslím, že by to klidně mohlo být ve školce. Taký si ve školce takhle hrajete, ne?“

Dítě: „Hm.“

Obrázek č. 2

Tazatel: „Co tě k tomu obrázku napadá.“

Dítě: „Že tam je babička a ta má jenom em - ta babička má em, čtyři jablíčka a děda má dvě jablíčka. A děda chce, aby to měli, aby měl tři.“

Tazatel: „A proč chce děda, aby měl taky tři jablíčka?“

Dítě: „Protože chce, aby měli stejně, aby se nehádali. A babička se směje a děda nadává. Je to doma a seděj na lavičce. Tady je kočka, tam je pes a kočka a pak je tam motýlek. A pak je tam hůl dědy. A pak je tam džbáněk.“

Tazatel: „A co je v tom džbánek?“

Dítě: „Myslím, mlíčko, pro kočku.“

Tazatel: „Ano, kočička má ráda mlíčko.“

Dítě: „Bud' pro kočku nebo pro pejska. A pejsek spíš pije vodu.“

Tazatel: „Tak to bude spíš pro kočku. Ještě bys mi něco řekla k tomu obrázku?“

Dítě: „Motýlek.“

Tazatel: „A připomíná ti něco ten obrázek.“

Dítě: „Připomíná.“ (vrtí hlavou)

Tazatel: „*Ne?*“

Dítě: „*Připomíná mi tu písničku.*“

Tazatel: „*Správně.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Tam je balón a maminka s holčičkou a seděj na lavičce. A pak tam je, a pak tam je kočárek, pak je tam kluk a stromy. A pak si holčička hraje na pískovišti s bábovkou a kluk dělá bábovky. A druhý kluk tam jenom tak sedí a je tam autíčko, balón s kočárkem.*“

Tazatel: „*A kdybys mi měla říct nějaký barvy, třeba co kdo má na sobě barevného?*“

Dítě: „*Tahle holčička má červený, to má pak bílý tričko a tohle je oranžový, to je hnědý a ta má taky botičky hnědý. A má modrý kačata a tady to má bílý a takhle bílý. Tady to je žlutý a tady hnědý a hnědý.*“ (jednotlivé barvy ukazuje prstem na obrázku)

Tazatel: „*A co ten míč?*“

Dítě: „*Ten míč je růžovej. A ta paní má takový černý boty a modrou sukni a bílý tričko a na tom má kytičky. Pak tady je bílá sukníka s růžovou a pak má černý boty. A tady ten kluk má modrý.*“

Tazatel: „*Dobře, ty máš taky růžový šatičky. Máš ráda růžovou?*“

Dítě: „*Jo, ale nejvíc červenou.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Tam je mys-livec. A pak je tam liška a ta bere párky.*“

Tazatel: „*Hm, párky.*“

Dítě: „*Z ba'ohu myslivkovi. A ten zajíc bere totiž botu jeho. A ten druhý zajíc totiž bere, pije. A ten ježek se na něj kouká. A pak je tam pták, který má klobouk. A jelen strká do pejska. A veverka bere nějakou šňůru.*“

Tazatel: „*Hm, co dělá tou šňůrou myslivcovi?*“

Dítě: „*Já nevím.*“

Tazatel: „*Nelehtá ho?*“

Dítě: „*Asi.*“

Tazatel: „*A kde to je?*“

Dítě: „*V lese.*“

Tazatel: „*A ten myslivec spí?*“

Dítě: „*Jo.*“

Tazatel: „Ještě bys mi k tomu obrázku něco řekla?“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Převyprávění pohádky

Dítě: „Že táta šel, jak řekla macecha, svítilo sluníčko, šel do lesa. A táta je nechal v tom lese. Pak se Jeníček kouknul na strom, viděl světýlko. Šli k tomu a Mařenka stála u okýnka a Jeníček loupal. A ježibaba pak ukázala perníček. - A měl vyplazený jazyk. A pak tam byla holčička a koukali - Jeníček a Mařenka. A tady pak zavřeli dvířka za tou ježibabou.“

Tazatel: „Od čeho to byly dvířka?“

Dítě: „É, od trouby. A pak se vrátili domu a táta byl šťastnej.“

Příloha č. 8: Rozhovor č. 2

Informace o dítěti: Lucie, 5 let a 3 měsíce

Obrázek č. 1

Dítě: „Jedna holčička, tadyta holčička si hraje s miminkem a houpe ho v houpací postýlce. A tenhle chlapeček si hraje s autíčkem a dává do něj kostičky. A tenhle kluk kreslí mašinky. A tenhle kluk skládá lodičky. A tady holčička si hraje s medvídkem.“

Tazatel: „Ještě něco tam vidíš?“

Dítě: „Ne.“

Tazatel: „Co si myslíš, kde jsou ty děti?“

Dítě: „Ve školce.“

Obrázek č. 2

Dítě: „Babička má, já tam vidím pejska a ten je dědečka a kočička je babičky. A ještě tam vidím motýlka a dědečka s babičkou. A děda má dvě a babička má jedna, dva, tři, čtyři, čtyři jablíčka. A děda má a děda chce ještě jedno, teda aby měli stejně. A je tam ještě konvička s mlíkem.“

Tazatel: „A co dělá babička s dědou?“

Dítě: „Seděj na lavičce a hádají se.“

Tazatel: „Hádají se? Proč si myslíš, že se hádají?“

Dítě: „Protože děda chtěl - chce - chtěl ještě jedno jabko a babička má ještě jedna, dva, tři, čtyři jablíčka. A babička se směje a dědeček se zlobí.“

Tazatel: „Dědeček se zlobí, protože mu babička nechce dát jablíčko?“

Dítě: „Jo.“

Tazatel: „Ještě mi něco povíš k tomu obrázku?“

Dítě: „Ještě tu je pejsek a hůlka dědy.“

Obrázek č. 3

Dítě: „A tady si holčička hrabe díru, aby si tam mohla dát nějakou hračku, nebo si tam zahrabe lopatu s hrabičkama. A tenhle chlapeček sedí a ten druhý chlapeček si dělá bábovičky. A tady maminka s děřátkem sedí na lavičce. A tady kluk se schovává za stromem. A tady je míč a plot a kočárek a auto.“

Tazatel: „A tyhle děti si tady hrají s čím?“

Dítě: „*S pískem.*“

Tazatel: „*Dobře. Uměla bys mi pojmenovat některé barvy?*“

Dítě: „*Ten kyblíček je zelený a ta lopatka je růžová a ty hrabičky jsou černý.*“

Tazatel: „*A co ta lavička, na který sedí maminka s tou holčičkou, jaký má barvy?*“

Dítě: „*Ta je, tam je žlutá, oranžová a červená.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Tady ten zajíc pije mlíko nebo něco. A tady ten pták nosí klobouk. A tenhle je jelen strká do pejska. A ta veverka - .*“

Tazatel: „*Co ta veverka? Kde je, co dělá? Nebo jak vypadá?*“

Dítě: „*Je hnědá. A tenhle zajíc sundává dědečkovi botu. A ten ježek se směje a pozoruje je. Ten dědeček spí.*“

Tazatel: „*A kde spí?*“

Dítě: „*Na trávě a spí u stromu.*“

Tazatel: „*A co to má vedle sebe?*“

Dítě: „*Pistol.*“

Tazatel: „*Řekneš mi ještě něco k tomu obrázku.*“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Převyprávění pohádky

Dítě: „*A tatínek má- macecha se zlobila a děti chtěla zavíct do hlubokýho lesa. A tatínek je teda tam doprovodil. A potom Mařenka řekla, že se bojí a že zabloudili. A tak Jeníček vylez na strom a viděl světýlko. A tak tam šli. A - tak teda Jeníček vylez na s-střechu a loupal perníčky. A ježibaba vylezla a řekla: „Kdo mi to tu loupe perníčky!“ „To jenom větríček.“ A podruhý vylez na strom, na střechu. A ježibaba zase: „Kdo mi to tu loupe perníček?“ „To jenom větríček.“ A naposledy. Jeníček vylez naposledy na střechu. A ježibaba vylezla a řekla: „Kdo mi to tu loupe perníček?“ „To jenom větríček.“ A ted' tenhle. É.*“

Tazatel: „*No, jak to bylo dál?*“

Dítě: „*A ježibaba dala dětem půlku, každému půlku perníku, aby se najedly. A potom Mařenka nevěděla, jak se sedí na lopatě. Tak si na ní, tak jí to ukázala. A Mařenka rychle dala babičku, ba-babu do pece. A zavřela ji tam. A pak tatínek je hledal, a nemoh je najít. A děti byly už konečně doma.*

Příloha č. 9: Rozhovor č. 3

Informace o dítěti: Marek, 5 let a 7 měsíců

Obrázek č. 1

Dítě: „*Kluky, který si hrajou.*“

Tazatel: „*Co tam ještě vidíš, pověz mi všechno, co tam vidíš.*“

Dítě: „*Auto-p, obrázk, kluka, kterej staví něco z papíru. Holčičku, která si hraje s tím - mm.*“

Tazatel: „*Kterou myslíš, ukaž mi ji. - Tuhle. S čím si to hraje, co tam leží?*“

Dítě: „*Holčička.*“

Tazatel: „*Holčička, je to živá holčička?*“

Dítě: „*Ne.*“

Tazatel: „*Co je to?*“

Dítě: „*Figurína.*“

Tazatel: „*Figurína, taková panenka, vid'. Co dál tam vidíš?*“

Dítě: „*Druhá si hraje s tím plyškem-p.*“

Tazatel: „*Ještě něco tam vidíš?*“

Dítě: „*Ne.*“

Tazatel: „*A co myslíš, kde jsou ty děti?*“

Dítě: „*Tady, tady, tady, tady, tady, teda tady.*“ (ukazuje prstem na obrázku postavičky)

Tazatel: „*Jsou doma, nebo kde jsou ty děti?*“

Dítě: „*Doma.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Dědu, babičku, pejska, kočku.*“

Tazatel: „*Ano. Co ještě tam vidíš?*“

Dítě: „*Jablíčka a motýlka a džbán. A hůl a židli.*“

Tazatel: „*A kolik je tam jablíček?*“

Dítě: „*Jeden, dva, tři, čtyři, pět, šest.*“

Tazatel: „*Super. A kolik jich má babička?*“

Dítě: „*Jeden, dva, tři, čtyři. Dědeček jeden, dva.*“

Tazatel: „*A co tam dělají?*“

Dítě: „*Mm, papaj jablíka.*“

Tazatel: „*Ano, papaj jablíka. A připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: „*Mm, ne.*“

Tazatel: „*Ještě něco mi řekneš k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Ne, dobrý.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Tady vidím dva kluky a jednu holčičku, která si s nima hraje. Píškoviště, auto, kočár. Kluka, kterej se kou - schovává za stromem. Lavici, dítě, maminku a ten - keř asi.*“

Tazatel: „*Ano, keř. A co tady vidíš?*“

Dítě: „*Balón, kočár a auto.*“

Tazatel: „*A co kdybys mi řekl nějaký barvy, co tu vidíš?*“

Dítě: „*Zelenou, oranžovou a ještě jednu zelenou a červenou, oranžovou, modrou, bílou, hnědou, zelenou, zelenou.*“

Tazatel: „*Dobře. A jaký barvy má ta lavička.*“

Dítě: „*Žlutou, oranžovou, červenou.*“

Tazatel: „*A co ten míč?*“

Dítě: „*Růžovou a fialovou.*“

Tazatel: „*Ještě mi povíš něco k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Mm, připomíná mi to, že jsou venku, aši.*“

Tazatel: „*Správně venku. Taký si takhle chodíš hrát ven?*“

Dítě: „*Jo, ale nikdy tam nikoho nepotkám. Ani když si hraju u sebe doma na píškovišti ...*“
(rozpovídal se o tom, jak si hraje na píškovišti a s kým)

Obrázek č. 4

Dítě: „*Toho - hh - jak se šakra to jmenuje - mm.*“

Tazatel: „*Tak zatím půjdeme dál, pak se k tomu vrátíme?*“

Dítě: (přikývl) „*Králíci, ježek, liška, ptáček, jelen, pejšek, veverka.*“

Tazatel: „*Co tam dělaj?*“

Dítě: „*Berou mu věci.*“

Tazatel: „*Proč to dělaj?*“

Dítě: „*Protože usnul.*“

Tazatel: „*A co mu kdo bere?*“

Dítě: „*Králíci boty, pití. Pták klobouk. A liška jídlo. Jo, jelen, ten nevím, čo dělá. Pes taky ne. Asi se tlačej. A veverka mu bere to - vlasy asi.*“

Tazatel: „*Vlasy mu trhá, jo?*“

Dítě: „*Nebo nevím, co.*“

Tazatel: „*Možná ho šimrá, co myslíš?*“

Dítě: „*Ne, nešimrá. Jo, aši šimrá! Nebo mu bere fousy.*“

Tazatel: „*Chce ho oholit, jo?*“

Dítě: „*Hm, to si dělá táta, ale píchá mě požád v posteli foušama.*“

Tazatel: „*Tak co, vzpomeneš si, jak se mu říká, tomu pánovi?*“

Dítě: „*Hh.*“ (přemýšlí)

Tazatel: „*Tak mi zkus popsát, co dělá.*“

Dítě: „*No, spí. Teda odpočívá.*“

Tazatel: „*Podívej se, co tady má.*“

Dítě: „*Pušku.*“

Tazatel: „*A co je jeho povoláním?*“

Dítě: „*Lovit.*“

Tazatel: „*Lovit, takže ta profese by se nazývala?*“

Dítě: „*Lovec.*“

Tazatel: „*Ano, lovec. A kde jsou ty zvířátka?*“

Dítě: „*Tady, tady, tady, tady, tady, tady, tady, tady.*“ (ukazuje prstem na obrázku zvířátka)

Tazatel: „*Ano. A kdybys mi měl říct, kde jsou, jestli ve městě nebo kde jsou?*“

Dítě: „*V lese.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „*Tohle s nima šel do leša. A Jeník to - jak se tomu říká - jo, házel kamínky-p. Pak v druhý části zaš Jeník vylez na štom a viděl švětýlko a byla to chaloupka. A pak šel loupát perník. A pak ježibaba je dala domu a Jenička do podvíče.*“

Tazatel: „*A co bylo dál.*“

Dítě: „*A pak ježibabu dali do - jak se tomu šakra říká - do pece. A pak ji zavřeli a pak došli k tátovi s drahokamama.*“

Tazatel: „*A měl táta radost nebo se zlobil?*“

Dítě: „*Aši měl radost.*“

Tazatel: „*A z čeho měl radost, z dětí nebo z drahokamů?*“

Dítě: „*Z drahokamů a dětí, aši.*“

Příloha č. 10: Rozhovor č. 4

Informace o dítěti: Šimon, 5 let a 3 měsíce

Obrázek č. 1

Dítě: „*Jsou tam děti a hrajou, jedna si hraje holčička s panenkou, jeden chlapeček tam píše. A jeden chlapeček tady maluje. A jeden si hraje s nákladákem. A jedna holčička si hraje s medvídkem.*“

Tazatel: „*Co ještě tě napadá k tomu obrázku. Co tam ještě vidíš?*“

Dítě: „*Lod’.*“

Tazatel: „*Opravdovou lod’?*“

Dítě: „*Ne, papírovou.*“

Tazatel: „*Co myslíš, kde jsou ty děti?*“

Dítě: „*V pokojíčku.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Tatínek a žena. Je tady pejsek a kočička, motýlek i jablíčka a jablíčka.*“

Tazatel: „*Kolik je těch jablíček?*“

Dítě: „*Tady jeden, dva, tři, čtyři. A tady jeden, dva.*“

Tazatel: „*Takže, kdo má kolik jablíček?*“

Dítě: „*On má dva, málo a ona víc.*“

Tazatel: „*Dobře.*“

Dítě: „*Umím zazpívat tu písničku. Dej mi babko jedno jabko, budeme mít stejně.*“ (zpívá)

Tazatel: „*A jak to začíná? Měla babka ...*“

Dítě: „*... čtyři jabka a dědoušek jen dvě. Dej mi babko jedno jabko, budeme mít stejně.*“ (zpívá)

Tazatel: „*Super!*“

Dítě: „*Je tady takovej hůl. A tohle.*“

Tazatel: „*Co to je?*“

Dítě: „*Konvice.*“

Tazatel: „*A co je v té konvici?*“

Dítě: „*Voda.*“

Tazatel: „*Ano, voda.*“

Dítě: „*Tak jdeme dál.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Děti a jsou na hřišti. Je tam písek. Tady je ta lopatka, tady je, jeden sedí. Tady je kočárek a tady je jeden kluk a tady je auto. A tady je holčička a máma a balón.*“

Tazatel: „*A co dělá tenhle kluk?*“

Dítě: „*Schovává se.*“

Tazatel: „*A kde se schovává?*“

Dítě: „*Za stromem.*“

Tazatel: „*A co kdybys mi popsál nějaký barvy. Třeba co má tenhle kluk na sobě?*“

Dítě: „*Tričko žlutý a kalhoty modrý. A tohle je zelený, tohle oranžový, oranžový, bílý, bílý, zelený a oranžový a oranžový.*“

Tazatel: „*A co ten kočárek jaký má barvy?*“

Dítě: „*Červenou, bílou, modrou, černou, oranžovou, oranžovou a oranžovou a oranžovou.*“

Tazatel: „*A jakou máš ty oblíbenou barvu?*“

Dítě: „*Modrou, zelenou a oranžovou.*“

Tazatel: „*Dobře. Poviš mi ještě něco k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Tenhle má růžovou, růžovou.*“

Tazatel: „*A co to je?*“

Dítě: „*Bálón. Holčička má šaty a jsou tam puntíky a má oranžový kalhoty. A tady je barva zelená.*“

Tazatel: „*A co to je?*“

Dítě: „*Kyblík.*“

Tazatel: „*A co dělá chlapeček s tím kyblíkem?*“

Dítě: „*Dělá hrad. A má bílý tričko a má oranžový boty a oranžový kalhoty.*“

Tazatel: „*Ještě něco bys mi řekl?*“

Dítě: „*Tady holčička má tohle růžový a šaty bílý. A pani má šaty modrý a taky má tričko a tady má kytíčky.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Myslivec.*“

Tazatel: „*Ano, myslivec. A co dělá?*“

Dítě: „*Spí.*“

Tazatel: „*A co ještě vidíš na tom obrázku?*“

Dítě: „Že mu sundali botu. A tady má pušku a tady je ježek. A tady ho lehtá ten zajíček a tady pije mu na noze. A tady má klobouk tenhle pták. Liška mu zase bere ty buřty. A tenhlecten los strká pejska. A tahlecta mu chce utrhnout fousy.“

Tazatel: „A co to je za zvíře?“

Dítě: „Veverka.“

Tazatel: „A kde jsou?“

Dítě: „V lese.“

Tazatel: „Ještě něco tě napadá k tomu obrázku?“

Dítě: (vrtí hlavou)

Převyprávění pohádky

Dítě: „Tatínek, Jeníček a Mařenka. Tady se kouká ze smrku. Tady je chaloupka a tady je Mařenka. Teď jsou u té chaloupky. A tady je Jeníček a tady Mařenka. A tady je Jeníček a Mařenka. A tady je ježibaba. A tady zase ježibaba a Jeníček a Mařenka. A zase tatínek a taky ten - jak se jmenuje, já jsem to zapomněl.“

Tazatel: „J...“

Dítě: „Jeníček. A tady je zase Mařenka a tady chaloupka.“

Tazatel: „Dobře. A co kdybys mi teď trochu převyprávěl ten děj. Dokázal bys to?“

Dítě: „Takže tatínek pustil děti nasbírat jahody. On šel sekat stromy. A tady - A potom sekal stromy a oni sbírali jahody. A on házel, Jeníček, kamínky. A potom to - chleba, rozdělili se o chleba jeden. A tady je zase, jak Jeníček je na smrku a tam zase Mařenka. A tady je Jeníček a Mařenka, jak jsou vedle chaloupky.“

Tazatel: „A co dělají?“

Dítě: „Ochutnávají perníčky na střeše. A Mařenka je u cukrových těch, těch okýnek. A tady je ježibaba a Jeníček a Mařenka. Ježibaba, Jeníček a Mařenka.“

Tazatel: „Dobře a co se tam děje?“

Dítě: „Že chce ježibaba nakrmit pořádně Jeníčka. Dál už nic nevím.“

Tazatel: „Ty mi to nedopovíš? Tak chce ho nakrmit. Proč ho chce nakrmit?“

Dítě: „Protože, aby mu zhubnul prst.“

Tazatel: „Zhubnul? To by se asi moc nenajedla.“

Dítě: „Hm.“

Tazatel: „Spíš aby mu ztloustnul, ne?“

Dítě: „*Hm. A tenhle je menší a tohle je trošku větší a silnější.*“ (ukazuje své prsty) „*A tady Jeníček to a Mařenka strčili ježibabu do - do pece. A letěl bílej pták a oni ho a oni na něm letěli, až doletěli v klidu domů.*“

Příloha č. 11: Rozhovor č. 5

Informace o dítěti: Matouš, 4 roky a 5 měsíců

Obrázek č. 1

Dítě: „*Mm, tam si hlajou.*“

Tazatel: „*Kdo si tam hraje?*“

Dítě: „*Děti.*“

Tazatel: „*A řekl bys mi, kdo si s čím hraje? Co mají hračky?*“

Dítě: „*Tenhle má auto. Tendle maluje. Tendle dělá výločky. Tadle si hlaje s panáčkem.*“

Tazatel: „*A ta holka, co tam leží?*“

Dítě: „*Ta si hlaje s plyšákama.*“

Tazatel: „*Ano, s plyšákama. A s čím bys si hrál ty, tady z té nabídky?*“

Dítě: *(ukazuje na obrázku na postavičku dítěte, které si maluje)*

Tazatel: „*Takže bys co? Takže bys kreslil, jo?*“

Dítě: *(přikývl)*

Tazatel: „*A co myslíš, kde jsou ty děti, když si takhle hrajou?*“

Dítě: „*V herně.*“

Tazatel: „*Ano, v herně. Ještě tě něco napadá k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Ne.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Dědeček a babička. Dědeček má dvě a babička má - (potichu počítá: jedna, dva, tři) - tři jabka. A dědeček dvě.*“

Tazatel: „*A co tam ještě je?*“

Dítě: „*Ještě dědeček volal, že chce dát jedno jabko. Ještě tam je kočka a pes. A motýl.*“

Tazatel: „*Co tady mají ještě za věci?*“

Dítě: „*Konvici, hůl a stůl.*“

Tazatel: „*Připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Tazatel: „*Ne. A proč sis myslel, že děda chce po babičce to jedno jablíčko?*“

Dítě: „*Protože chtěou mít stejně.*“

Tazatel: „*Dobře.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Jsou děti a to je máma.*“

Tazatel: „*Dobře. A co tam dělají?*“

Dítě: „*Hlajou si.*“

Tazatel: „*Ano, a s čím si hrajou?*“

Dítě: „*Někdo si hlaje s kyblíkem, někdo s lopatkou a ještě s hlabičkama. A ještě někdo si hlaje s autem anebo s kočárkem. A tahle si hlaje s míčem.*“

Tazatel: „*Uměl bys mi říct, jaký má barvy ta lavička, na který sedí ta holčička s maminkou? Co to je za barvy?*“

Dítě: „*Žlutá, červená a oranžová.*“

Tazatel: „*Správně. A co ten míč, jaký má barvy?*“

Dítě: „*Mm - to je ta - .*“

Tazatel: „*Je ta barva od písmenka R.*“

Dítě: „*Lůžová.*“

Tazatel: „*Růžová, správně. A jakou máš ty oblíbenou barvu?*“

Dítě: „*Černou.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Vevelka, pes, jelen, klálíci a ježek. A liška a ještě pták. A ještě pán.*“

Tazatel: „*Co je to za pána?*“

Dítě: „*Myslivec.*“

Tazatel: „*Správně. A co dělá?*“

Dítě: „*Stčílí nemocný ty - .*“

Tazatel: „*Koho nemocného?*“

Dítě: „*Nemocný zvířata.*“

Tazatel: „*Ano. A co dělá tady na tom obrázku?*“

Dítě: „*Tam sedí a odpočívá.*“

Tazatel: „*Ano, odpočívá. A co dělají zvířátka?*“

Dítě: „*Tendle dělá to - .*“

Tazatel: „*Co dělá ta liška?*“

Dítě: „*Ta vaří.*“

Tazatel: „*A co vaří? Co bude dobrýho?*“

Dítě: „*Takovou kaši. Jelen kope do toho - jelen bojuje s tím pejskem. Ta vevelka něco chce hodit na ně.*“

Tazatel: „*Na toho myslivce?*“

Dítě: „*Na ty zví-, na tydle dva.*“ (ukazuje na obrázku na jelena a psa)

Tazatel: „*Spíš na toho pejska a jelena?*“

Dítě: „*Hm.*“

Tazatel: „*A co dělají ti zajíci?*“

Dítě: „*Tendle pije a tendle si hlaje s tou botou.*“

Tazatel: „*A kdybys mi měl říct, kde se to odehrává? Kde jsou všichni?*“

Dítě: „*Všichni jsou v lese.*“

Tazatel: „*V lese, správně. Ještě něco mi chceš říct k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Ne.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „*Todle je Mazenka, todle je Jeníček a todle je ten otec.*“

Tazatel: „*Tak a jak to bylo?*“

Dítě: „*To šli, doved domů. Zavolal babičku, tu macechu. Pak šli do lesa, sbírali tam ty - ty jahody. A tady ta Mazenka s tím Jeníčkem loupají tu babičky perníčkovou chaloupku. Tady je ten dědek, ten jim něco dává, perník nějaký. Tady dali tu bábu do tý pece.*“

Tazatel: „*A proč ji dali do pece?*“

Dítě: „*Potože Maženku chtěla dát do pece. Tady děti běžely domů. A už nic.*“

Příloha č. 12: Rozhovor č. 6

Informace o dítěti: Šárka, 5 let a 10 měsíců

Obrázek č. 1

Dítě: „*Holčička s panenkou. Tady si vyrábí lodičku. Hraje si s medvídkem. Hraje si s kostičkami a autíčkem. A kreslí vláček.*“

Tazatel: „*Ano. Napadá tě ještě něco?*“

Dítě: „*Tady je lodička, rozházený kostičky, lopatička vodička a boty. A knížky a kostky.*“

Tazatel: „*A z čeho je ta lodička?*“

Dítě: „*Z papíru.*“

Tazatel: „*Ano. A kde jsou ty knížky?*“

Dítě: „*V knihovně.*“

Tazatel: „*Správně. A kde si myslíš, že jsou ty děti?*“

Dítě: „*V pokojičku.*“

Tazatel: „*A kolik tam je dětí?*“

Dítě: „*Jedna, dva, tři, čtyři, pět.*“

Tazatel: „*Ještě něco mi k tomu povíš?*“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Obrázek č. 2

Dítě: „*Dědek a bába. Ona má čtyři jablíčka a on má jenom dvě. Mají tu pejska a kočičku. Lavička, hůlka, konvička, motýl.*“

Tazatel: „*A co je v té konvičce, co si myslíš, že tam je?*“

Dítě: „*Čaj.*“

Tazatel: „*A co dělá dědek s babkou?*“

Dítě: „*Hádaj se o jabka.*“

Tazatel: „*Ano. A připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: „*Kdyby - Měla babka čtyři jabka.*“

Tazatel: „*Ano. A to je co?*“

Dítě: „*Písnička.*“

Tazatel: „*Správně. Učili jste se ji ve školce?*“

Dítě: „*Ne, ale doma.*“

Tazatel: „*Doma tě ji učili.*“

Dítě: „*A ve škole.*“

Tazatel: „*Ve škole?*“

Dítě: „*Já chodím na přípravku.*“

Tazatel: „*Aha, ty už půjdeš do školy.*“

Dítě: „*Na podzim.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Maminka s holčičkou seděj na lavičce. Holka a kluk si tam hrajou na pískovišti. Je tam kočárek. Schovává se kluk za stromem. Autíčko. Tady sedí kluk na pískovišti. Balónek. Lavička a kočárek a miminko v tom kočárku.*“

Tazatel: „*Dobře. A teď si tě vyzkouším z barev. Jakou má barvu ten kočárek?*“

Dítě: „*Růžovou.*“

Tazatel: „*A co ta lavička, jaký má barvy?*“

Dítě: „*Pruhovanou.*“

Tazatel: „*Pruhovanou barvu? A kdybys měla říct jednotlivý barvy?*“

Dítě: „*Oranžová, žlutá, červená, oranžová, žlutá, červená.*“

Tazatel: „*Ano, zase se střídají. A co ten kluk, co tady sedí, jaký má kalhoty?*“

Dítě: „*Modrý.*“

Tazatel: „*A triko?*“

Dítě: „*Žlutý.*“

Tazatel: „*Správně. A ještě ten balón?*“

Dítě: „*Růžovo-červeně.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Liška - je tam liška, tahá burty z tašky. Je tam myslivec. A nějaký pták mu sebral čepici. A je tu zajíc.*“

Tazatel: „*A co dělá?*“

Dítě: „*Pije. A jeden zajíc a druhý zajíc mu bere botu. Ježek tam je a flinta. A ještě veverka a pes.*“

Tazatel: „*A ještě tady.*“

Dítě: „*Jelen.*“

Tazatel: „*Co dělá ta veverka?*“

Dítě: „*Mm, zastavuje toho psa.*“

Tazatel: „Dobře. Ještě něco tě napadá k tomu obrázku?“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Tazatel: „A co dělá ten myslivec?“

Dítě: „Spí.“

Tazatel: „A kde spí?“

Dítě: „Pod stromem.“

Tazatel: „A kde to je, kde je ten strom a všechna ta zvířátka?“

Dítě: „V lese.“

Tazatel: „Správně.“

Převyprávění pohádky

Dítě: „Byl jeden dřevorubec, měl dvě děti a maminku už neměly. Ale dřevorubec se oženil s macechou. A tak ji přivedl domů dětem. A pak macecha řekla, ať je dá do lesa, ať dá na jeden den děti do lesa. A řekla těm dětem, že když uslyšej bouchání, tak, tak, tak se nemusíte ničeho bát. A pak si nasbíral křemínky. Pak, pak, pak dal ty křemínky na zem, rozdával je na zem. A potom vylez na strom a uviděl světýlko. A pak k tomu světýlku šly a našly perníkovou chaloupku. A pak řekla bába: „Kdo mi to tu loupe perníček!“ A Mařenka: „To jenom větríček.“ A bába, ale bába se už nedala poddat. Tak, tak se pořádně rozhlídla a pod okýnkem viděla Mařenku a na střeše Jeníčka. A pak si je vzala domů a řekla: „Já mám moc ráda děti.“ A tak šly, ale bába jim dala perníček. Pak Jeníčka dala do chlívků a každý den jí strkal prst. Ale bába byla slepá, takže nepoznala, že jí Jeníček podával klacíček. Potom a potom řekla Mařence, ať si sedne na lopatu. A Mařenka řekla: „Já nevím, jak se na to sedá. Kdo mi to ukáže?“ A Mařenka si sedla tak, aby se tam nevešla. A bába jí to ukázala. Ale Mařenka šup a hodila ji do pece, zavřela pec. A utíkali, utíkali a byli rádi, že jsou zase spolu. A pak to dopadlo dobře, protože už byli u toho tatínka. A ty bílé kamínky byly drahokamy.“

Příloha č. 13: Rozhovor č. 7

Informace o dítěti: Richard, 4 roky a 3 měsíce

Obrázek č. 1

Tazatel: „*Tvým úkolem bude popsat mi všechno, co tam vidíš.*“

Dítě: „*Já nemám tužku.*“

Tazatel: „*Ne, tu nepotřebuješ. To mi budeš říkat, co tam vidíš, víš.*“

Dítě: „*Kluka, kluka a kluka ještě a ještě holku a holku.*“

Tazatel: „*Takže kolik je těch kluků?*“

Dítě: „*Dva.*“

Tazatel: „*A kolik je holek?*“

Dítě: „*Ne tři.*“

Tazatel: „*Tři kluci, ano. A holek je kolik?*“

Dítě: „*Dvě.*“

Tazatel: „*Tak povídej, co se tam děje.*“

Dítě: „*Holšišky dvě. Knížku.*“

Tazatel: „*Kde vidíš knížku?*“

Dítě: *(ukazuje na obrázku)* „*Papíry. Boty.*“

Tazatel: „*Co ještě vidíš?*“

Dítě: „*Kostky, papír, kde je něco namalovaný.*“

Tazatel: „*A co tady vidíš? Co to je?*“

Dítě: „*Traktor.*“

Tazatel: „*Správně. A s čím si hraje tahle holčička?*“

Dítě: „*S postýlkou.*“

Tazatel: „*A co je v té postýlce?*“

Dítě: „*Holka. A plyšová. Tady jsou knížky a tady kostky. Tady je lopatka.*“

Tazatel: „*A v čem jsou ty knížky, kde jsou daný?*“

Dítě: „*Ve skřínce.*“

Tazatel: „*A co dělá tady ten kluk?*“

Dítě: „*Maluje.*“

Tazatel: „*Správně.*“

Dítě: „*Skříňky, skříňky.*“

Tazatel: „*A co dělá tady ten kluk?*“

Dítě: „*Zkusuje papír.*“

Tazatel: „*Co s ním dělá?*“

Dítě: „*Zkusuje.*“

Tazatel: „*Co tě ještě napadá k tomu obrázku?*“

Dítě: *(ukazuje na obrázku na holčičku)*

Tazatel: „*No, co dělá ta holčička?*“

Dítě: „*Hraje si s medvídkem. Čepici.*“

Tazatel: „*Ten medvídek má čepici, ano. A co myslíš, kde jsou ty děti?*“

Dítě: „*Na zemi.*“

Tazatel: „*Na zemi, ano. A kde je ta zem?*“

Dítě: *(třuká prsty na obrázek)*

Tazatel: „*A je to doma, venku, ve školce, nebo kde to je?*“

Dítě: „*Ve školce. No, protože ve školce jsou hodně dětí. Nebo málo.*“

Tazatel: „*No, to záleží kolik jich je zdravých.*“

Dítě: „*Tzeba je jich jenom dva zdavý. My sme jednou byli ve školce a byli sme tam jenom dva.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Babisku a dědeska. A jablíška, pejška a kosisku a hruš a motýlka a lavišku. Fousky a pusinku a ošíška. A noš a foušky a vlasy. A eště další vlásy a eště další vlásy.*“ *(ukazuje na lidské i zvířecí postavičky)*

Tazatel: „*Tady pejsek a kočička mají taky vlásy, jo.*“

Dítě: „*Jo. A pusinka, noš, fousky.*“

Tazatel: „*A co má babička na klíně?*“

Dítě: „*Jeden, dva, tři, čtyři jablíška.*“

Tazatel: „*A kolik jich má děda?*“

Dítě: „*Dvě.*“

Tazatel: „*A co se tam děje?*“

Dítě: „*Ze on má míň a ona víc.*“

Tazatel: „*Ano, nemají stejně. A připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: „*Ne.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Balónek, holsiska, holšiška, kluk, kluk, kluk. A autiško a balónek a hrábě a bábovka z písku. Strom, kez, kosárek. Tady je asi malý miminko, když je tam kosárek.*“

Tazatel: „*Mělo by tam být miminko.*“

Dítě: „*A není tam miminko.*“

Tazatel: „*Není. Nebo je schovaný pod tou peřinkou, co?*“

Dítě: „*Ale ono se tam nevejde.*“

Tazatel: „*Proč si myslíš, že se tam nevejde?*“

Dítě: „*Protože miminko je větší.*“

Tazatel: „*A co tady dělá ta holčička.*“

Dítě: „*Sedí na lavišce.*“

Tazatel: „*Ano, sedí na lavičce.*“

Dítě: „*Botišky, botišky, botišky, botišky, botišky.*“

Tazatel: „*Mají všichni botičky?*“

Dítě: „*Botišky a botišky.*“

Tazatel: „*A kdo to sedí na té lavičce?*“

Dítě: „*Paní a holka. Nebo to může být babiska.*“

Tazatel: „*A co dělá tenhle kluk?*“

Dítě: „*Drží se stromu a kouká se.*“

Tazatel: „*Těď si tě vyzkouším z barev. Jaký barvy má ta lavička?*“

Dítě: „*Růzovou, žlutou a servenou.*“

Tazatel: „*Co ten kočárek, jakou má barvu?*“

Dítě: „*Já si tuhle barvu pletu. Tuhle aj tuhle a aj tuhle.*“ (ukazuje na obrázku příslušné barvy)
„*Tuhle si pletu s tou.*“

Tazatel: „*Tak zkus říct, jak se ta barva jmenuje.*“

Dítě: „*Modrá.*“

Tazatel: „*Ano to je modrá. A ta druhá barva se jmenuje. Jakou barvu má ta tráva? To je ta druhá barva, která se ti motá.*“

Dítě: „*Zelená.*“

Tazatel: „*A co ten míč, jakou má barvu?*“

Dítě: „*Fialovou.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Myslivec, že mu všechno sundavaj.*“

Tazatel: „*A kdo mu co sundává?*“

Dítě: *(tuká prstem na obrázek)*

Tazatel: „*A kdybys mi to měl říct.*“

Dítě: „*Boty, cepici, tasku a pití. Pití pije.*“

Tazatel: „*A kdo to pije?*“

Dítě: „*Klálík. Ptáček, liska a tohle si pletu taky s někým, to zvířátko.*“

Tazatel: „*A co si myslíš, že to je za zvířátko?*“

Dítě: „*Buvol. Já myslím, že je to buvol. A tady kelímek a tady ještě botua.*“

Tazatel: „*A co je tohle za zvíře?*“

Dítě: „*Pes, vevelka, jezek a tohle klálík a klálík.*“

Tazatel: „*A co je tohle?*“

Dítě: „*Pistol. Může to být i puska.*“

Tazatel: „*A co dělá myslivec?*“

Dítě: „*Spí. Opírá se za strom.*“

Tazatel: „*A kde jsou ty zvířátka?*“

Dítě: „*V lese.*“

Tazatel: „*V lese, správně.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „*Já nevím.*“

Tazatel: „*Tak začneme tady u toho obrázku. Jak to začalo?*“

Dítě: „*Šli s motykou. A sluníško.*“

Tazatel: „*A kdo to je?*“

Dítě: „*Pán, kluk, holka.*“

Tazatel: „*A víš, jak se jmenují ty děti?*“

Dítě: „*Nevím.*“

Tazatel: „*To nevadí. Tak povídej dál.*“

Dítě: „*Pak Jenísek vylez na strom, viděl chaloupku. Pak sli dál. A, a, a Jenísek sel na strom a holsiska se koukala do okna. A pak babiše. Pak šli dál. Sli dovnitř. A dali jí napapat.*“

Tazatel: „*Kdo komu dal napapat?*“

Dítě: „*Babiše. A pak jí strčili do pese. A pak sli domů. A pak sli dál a byl tam domov.*“

Příloha č. 14: Rozhovor č. 8

Informace o dítěti: Matyáš, 5 let a 1 měsíc

Obrázek č. 1

Dítě: „*Kluk - kluk - kluk - holka, holka.*“

Tazatel: „*Správně. Co tam ještě je nebo co se tam děje?*“

Dítě: „*Jsou na zemi.*“

Tazatel: „*Ano, jsou na zemi. A co tam dělají?*“

Dítě: „*Tenhle si hraje s nákladákem, dává do toho popelnice. Tenhle si kreslí. Tenhle dělá laštoky. Tadle si hraje s miminkem. Tahle s medvídkem.*“

Tazatel: „*Správně. A z čeho dělá vlaštovky ten kluk?*“

Dítě: „*Z papíru.*“

Tazatel: „*A co tady ještě vidíš za věci?*“

Dítě: „*Lopata, lodička a popelnice.*“

Tazatel: „*Co tě ještě k tomu obrázku napadá?*“

Dítě: „*Že tady jsou kostičky a tady jsou knížky a tady kostičky.*“

Tazatel: „*A kde jsou ty knížky?*“

Dítě: „*Tady.*“ (*ukazuje na obrázku na knížky*)

Tazatel: „*A jak se to jmenuje, ta věc, v který jsou?*“

Dítě: „*Pohádky.*“

Tazatel: „*Kde myslíš, že jsou ty děti?*“

Dítě: „*Tady, tady, tady, tady, tady.*“

Tazatel: „*Ano, správně. A jsou doma, nebo kde jsou?*“

Dítě: „*Na zemi.*“

Tazatel: „*A ta zem je doma v pokojíčku nebo ve školce?*“

Dítě: „*Mm, v pokojíčku.*“

Tazatel: „*Dobře.*“

Obrázek č. 2

Tazatel: „*Co tady vidíš?*“

Dítě: „*Dědečka a babičku. Babička - babičku a dědečka.*“

Tazatel: „*A co ještě tady je?*“

Dítě: „*Kočka a pes. Dědeček má jenom dvě hrušky a babička má čtyry.*“

Tazatel: „*A co dělají?*“

Dítě: „*Mm, jej.*“

Tazatel: „*Co dělají?*“

Dítě: „*Papaj.*“

Tazatel: „*Papaj, ano. A co je tady?*“

Dítě: „*Motýl.*“

Tazatel: „*A tady ty dvě věci?*“

Dítě: „*Hůlka a - hh - si nemůžu vzpomenout.*“

Tazatel: „*Ty si nemůžeš vzpomenout. No, co to je doma to určitě máte. K čemu to slouží?*“

Dítě: „*Na kafe.*“

Tazatel: „*Na kafe, ano. Je to taková konvička?*“

Dítě: *(přikývl)*

Tazatel: „*Dobře. A připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: „*Mm, jo.*“

Tazatel: „*A co ti připomíná?*“

Dítě: „*Dej mi babko jedno jabko.*“

Tazatel: „*Ano. A co to je?*“

Dítě: „*Písnička.*“

Tazatel: „*Správně. A umíš ji zazpívat?*“

Dítě: „*Hm.*“

Tazatel: „*Učil ses jí doma nebo ve školce?*“

Dítě: „*Ne, já ji umím odmalička.*“

Obrázek č. 3

Tazatel: „*Co vidíš tady?*“

Dítě: „*Děti.*“

Tazatel: „*A kde jsou?*“

Dítě: „*Na pískovišti. Na lavičce. Jeden se schovává za stromem. A tady je balón a tady kočárek, tady nákladák, tady kyblík, lopata, hrábě. A já už nevím.*“

Tazatel: „*A co je tohle? V čem jsou ty děti ohrazený?*“

Dítě: „*Ohrada.*“

Tazatel: „*A co je v té ohradě?*“

Dítě: „*Lopata.*“

Tazatel: „*Ano. A to hnědý?*“

Dítě: „*Písek.*“

Tazatel: „*Kdo sedí na té lavičce?*“

Dítě: „*Pani a dítě.*“

Tazatel: „*Správně. A teď si tě vyzkouším z barev. Jaký barvy má ta lavička?*“

Dítě: „*Oranžovou, červenou, žlutou.*“

Tazatel: „*A jakou barvu má ten balón?*“

Dítě: „*Růžovou a fialovou.*“

Tazatel: „*A jakou barvu mají kalhoty tohoto kluka?*“

Dítě: „*Modrý.*“

Tazatel: „*A ten kyblík?*“

Dítě: „*Zelenej.*“

Tazatel: „*Super. Ještě něco tě napadá k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Ne.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Veverku, psa, jelena, lišku, zajíce a zajíce. A vránu.*“

Tazatel: „*A co je tady?*“

Dítě: „*Ježek.*“

Tazatel: „*A tady?*“

Dítě: „*Myslivec.*“

Tazatel: „*A co dělá myslivec?*“

Dítě: „*Spí.*“

Tazatel: „*A co dělají zvířátka?*“

Dítě: „*Mm, tadle liška si peče burty. Jelen vyhání psa. Veverka drží jeho fousy. A zajíc pije jeho láhev. A druhý zajíc má jeho botu. Ježek, vedle něho je pistol. Tady je ponožka. A už nevím.*“

Tazatel: „*A co myslíš, že je v té láhvi? Co pije ten zajíc?*“

Dítě: „*Šťávu.*“

Tazatel: „*A kde jsou ty zvířátka?*“

Dítě: „*V lese.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „É, é, já si jí vymýšlím. Mm, mm, já vůbec nevím.“

Tazatel: „Tak to zkus podle těch obrázku. Jak to bylo? Jak to začalo?“

Dítě: „Mm, táta šel sekat stromy. A ještě, mm, ten kluk se podíval se stromu a viděl tam světlo. A vylezl na perníkovou chaloupku a loupal tam perníčky. A pak babička řekla: „Kdo mi to loupe perníček.“ A dál už si nemůžu vzpomenout.“

Tazatel: „Tak babička říkal: „Kdo mi to tu loupe perníček.“ A co na to děti?“

Dítě: „To jenom perníček. E. To jenom větríček.“

Tazatel: „A dál?“

Dítě: „Mm, já už si nemůžu vzpomenout.“

Tazatel: „Tak zkus. Děti řekly: „To jenom větríček.“ A co se pak dělo?“

Dítě: „Já to vůbec nevím. Já jsem to zapomněl.“

Tazatel: „Tys to zapomněl? Tak co ta babička udělala? Pozvala ty děti dovnitř?“

Dítě: (přikývl)

Tazatel: „Jo. A co se tam dělo? Co s nima chtěla udělat?“

Dítě: „Dát je do pece a sníst je.“

Tazatel: „A jak to bylo? Povedlo se jí to?“

Dítě: „Nepovedlo.“

Tazatel: „Jakto?“

Dítě: „Protože oni utekli.“

Tazatel: „Ano. A jak se jim to podařilo utéct té babičce?“

Dítě: „Mm, že normálně vylezli komínem.“

Tazatel: „Hm, vylezli komínem. A ona si toho nevšimla?“

Dítě: „Hm.“

Tazatel: „Dobře a dál?“

Dítě: „A zacpali to kamenem. A pak se vrátili domu.“

Příloha č. 15: Rozhovor č. 9

Informace o dítěti: Jana, 5 let a 1 měsíc

Obrázek č. 1

Dítě: „*Holčička si dělá něco z papílu. Kluk si hraje s kostkama. Holčička houpe panenku. Kluk si kreslí. A holčička leží s medvídkem.*“

Tazatel: „*Co tam ještě vidíš? Třeba nějaký předměty, věci?*“

Dítě: „*Lodičku, lopatku, botičky, kostky.*“

Tazatel: „*Správně. A co je tohle?*“

Dítě: „*Mm, nevím.*“

Tazatel: „*Co by to mohlo být. Patří to k tomu klukovi. Je to barevný. On s tím něco dělá.*“

Dítě: „*Pastelky.*“

Tazatel: „*Správně. A co si myslíš, kde jsou ty děti? Kde se to odehrává?*“

Dítě: „*Mm, doma.*“

Tazatel: „*Ano. Taky si takhle hraješ?*“

Dítě: „*Někdy.*“

Tazatel: „*Máš nějakou oblíbenou hračku?*“

Dítě: „*Panenky.*“

Tazatel: „*Napadá tě ještě něco k tomu obrázku, co bys mi řekla?*“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Obrázek č. 2

Dítě: „*Pejska, motýlka, dedečka a babičku. Dědeček má dvě jabka.*“

Tazatel: „*A co babička, kolik má jablíček?*“

Dítě: „*Čtyři. Kočičku, hůlku. Mm, mm. (přemýšlí)*

Tazatel: „*No, jak se tomu říká?*“

Dítě: „*Hrníček.*“

Tazatel: „*Ano, hrníček. A co se tam děje? Co tam dělá babička s dědou?*“

Dítě: „*Dědeček zvedá ruče a kšičí. A bába se veselí.*“

Tazatel: „*Veselí se, ano. Proč si myslíš, že se ten dědeček zlobí, nebo křičí?*“

Dítě: „*Plotože má jenom dvě jabka.*“

Tazatel: „*Ano. A chtěl by mít víc?*“

Dítě: „*Jo.*“

Tazatel: „Dobře. A připomíná ti ten obrázek něco?“

Dítě: „Mm, ne. Lavici.“

Tazatel: „Lavici tady ještě vidíš, dobře. Takže tě k tomu obrázku už nic nenapadá?“

Dítě: „Ne.“

Obrázek č. 3

Dítě: „Maminku s kočárkem a s holčičkou. A tady je kluk.“

Tazatel: „Co dělá ten kluk?“

Dítě: „Je za stlmem.“

Tazatel: „Ano.“

Dítě: „Míč, hlábě, lopatku, kyblík, nákladní auto.“

Tazatel: „Ano, nákladní auto.“

Dítě: „Lavice, píškoviště, autíčko, kluk, holka. Mm, kšovi.“

Tazatel: „Ano, křoví. A co dělají ty děti na tom píškovišti?“

Dítě: „Hrajou si.“

Tazatel: „A konkrétně, s čím si hrajou, nebo co tam dělají konkrétně?“

Dítě: „Nevím.“

Tazatel: „Nevíš? Co tady asi dělá ten chlapeček?“

Dítě: „Bábovku.“

Tazatel: „Ano, bábovičku z písku. A teď si tě vyzkouším z barev. Jaký barvy má ta lavička?“

Dítě: „Oranžovou, červenou a žlutou.“

Tazatel: „Správně. A jaký barvy má oblečení tohoto chlapečka?“

Dítě: „Tričko, kalhoty.“

Tazatel: „A jakou barvu má to tričko?“

Dítě: „Žlutou.“

Tazatel: „A ty kalhoty?“

Dítě: „Modlou.“

Tazatel: „Ano, správně. Ještě tě něco napadá k tomu obrázku?“

Dítě: „Ne.“

Obrázek č. 4

Tazatel: „Co vidíš tady?“

Dítě: „Zajíce, lišku, botu, ježka, pistol, klobouk, myslivec, vevelku, pejska, jelena, bužty.“

Tazatel: „*A co kdybys mi měla říct, co který zvířátko dělá?*“

Dítě: „*Mm, jeden zajíc si prohlédne botu. A duhej zajíc pije. A ježek kouká. A vevelka táhne - fous.*“

Tazatel: „*Tahá myslivce za fousy?*“

Dítě: „*Jo. Liška dělá, vyndává buřty. Pejsek honí se s jelenem. Ptáček si vyzkouší čepici.*“

Tazatel: „*Ano. A co myslíš, je mu dobře ta čepice?*“

Dítě: „*Jo.*“

Tazatel: „*A co dělá ten myslivec?*“

Dítě: „*Spí.*“

Tazatel: „*A kde to je? Kde jsou všechny zvířátka?*“

Dítě: „*V lese.*“

Tazatel: „*Ano, správně. Ještě něco tě napadá?*“

Dítě: „*Ne.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „*Mm.*“

Tazatel: „*Tak jak to začalo?*“

Dítě: „*Moc nevím.*“

Tazatel: „*Moc nevíš? Tak se budeme držet těch obrázků, co říkáš? Tak jak začala ta pohádka?*“

Dítě: „*Myslivec šel s dětma na jahůdky. Potom Maženka viděla, jak kluk lez na stlom a viděl světlo. A potom Maženka viděla, jak ten kluk vylez na - .*“

Tazatel: „*Na co vylez?*“

Dítě: „*Na ščechu. A udělal. A utrhnul perníček. Potom ježibaba jim vynadala, že jim utrhl perníček. Potom děti štrčily babu do pekle a zavžely vrátka. A potom táta byl rád, že je vidí.*“

Příloha č. 16: Rozhovor č. 10

Informace o dítěti: Julia, 5 let a 1 měsíc

Obrázek č. 1

Dítě: „*Kluk si maluje. Holčička si něco dělá z papíru.*“

Tazatel: „*A co si dělá z toho papíru? Co to je?*“

Dítě: „*Lodička.*“

Tazatel: „*Ano, lodičku z papíru.*“

Dítě: „*Kluk si hraje s kostičkami.*“

Tazatel: „*A s čím si ještě hraje ten kluk?*“

Dítě: *(přemýšlí)*

Tazatel: „*Do čeho dává ty kostičky?*“

Dítě: „*Do nákladáku.*“

Tazatel: „*Správně. Tak co tam ještě vidíš?*“

Dítě: „*Holčička uspává panenku.*“

Tazatel: „*Ano, uspává panenku. Ale panenka zatím ještě kouká. A co tohle dítě?*“

Dítě: „*Holčička si hraje.*“

Tazatel: „*A s čím si hraje?*“

Dítě: „*S kočičkou.*“

Tazatel: „*Ano. A co tady ještě vidíš? Třeba nějaký věci?*“

Dítě: „*Knížky.*“

Tazatel: „*Správně, knihy. A v čem jsou daný? Věděla bys, jak se tomu říká?*“

Dítě: „*Mm.*“

Tazatel: „*Kde máte doma daný knihy?*“

Dítě: „*Ve skříni.*“

Tazatel: „*Ano, ve skříni. Správně, je to skříň. Ještě něco bys mi řekla k tomu obrázku? Ještě něco tam vidíš?*“

Dítě: „*Mm. Kostičky ještě.*“

Tazatel: „*Správně. A co tady dole na tom koberci, co je tam za věci?*“

Dítě: „*Lodička a lopatka.*“

Tazatel: „*A co kreslí ten kluk?*“

Dítě: „*Mašinku.*“

Tazatel: „*A co si myslíš, kde jsou ty děti? Kde si hrajou?*“

Dítě: „*Doma.*“

Tazatel: „*Ještě mi něco povíš k tomu obrázku, nebo už je to všechno?*“

Dítě: „*Už to je všechno.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Pejska a kočičku a motýlka.*“

Tazatel: „*A co ještě je na obrázku?*“

Dítě: „*Dědeček a babička.*“

Tazatel: „*A co má babička na klíně?*“

Dítě: „*Čtyři jablíčka.*“

Tazatel: „*A co děda, má taky nějaký jablíčko?*“

Dítě: „*Dva.*“

Tazatel: „*Správně. A co dělají babička s dědou?*“

Dítě: „*Mm. To už mě nenapadá.*“

Tazatel: „*A co je tohle?*“

Dítě: „*Stůl.*“

Tazatel: „*Takže by se dalo říct, že sedí na stole? Seděj na tom, nebo stojej?*“

Dítě: „*Seděj na stole.*“

Tazatel: „*Uměla bys pojmenovat tyhle věci?*“

Dítě: „*Je tam hůlka, hrníček.*“

Tazatel: „*Dobře. A připomíná ti celkově ten obrázek něco? Ty dvě jablíčka a čtyři jablíčka. Dědeček a babička.*“

Dítě: „*Ne.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Kočárek a stromeček.*“

Tazatel: „*A co ještě?*“

Dítě: „*Maminku.*“

Tazatel: „*Ještě tam jsou taky děti? Kolik je tam dětí?*“

Dítě: „*Pět.*“

Tazatel: „*Správně. Co kdybys mi popsala, co dělají ty děti?*“

Dítě: „*Hrajou si na pískovišti.*“

Tazatel: „*A co ta holčička dělá?*“

Dítě: „*Sedí na lavičce.*“

Tazatel: „*A tady ten kluk?*“

Dítě: „*Za stromem se schovává.*“

Tazatel: „*A tenhle kluk?*“

Dítě: „*Sedí.*“

Tazatel: „*A co tam mají za hračky?*“

Dítě: „*Lopatku, hrábě, kyblíček a míč a traktor.*“

Tazatel: „*Správně. Ještě tě něco napadá k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Ne.*“

Tazatel: „*Tak já si tě vyzkouším z barev. Jaký barvy má ta lavička?*“

Dítě: „*Žlutou, červenou a oranžovou.*“

Tazatel: „*Jakou barvu má ten kočárek?*“

Dítě: „*Červenou, modrou, oranžovou, hnědou, bílou.*“

Tazatel: „*A co ten míč?*“

Dítě: „*Fialovou a růžovou.*“

Tazatel: „*A máš nějakou oblíbenou barvu?*“

Dítě: „*Žlutou, zlatou a stříbrnou.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Pistol.*“

Tazatel: „*Co ještě tam je?*“

Dítě: „*Klobouk, pták. Dva stromečky. Myslivec. Pes se honí s jelenem.*“

Tazatel: „*Co je třeba tohle za zvíře a co dělá?*“

Dítě: „*Liška.*“

Tazatel: „*Co dělá ta liška? Co to má?*“

Dítě: „*Buřty.*“

Tazatel: „*Ano, správně. A co jsou tohle za zvířátka? A co dělají?*“

Dítě: „*Králíčci. Jeden králíček pije a druhý si zase prohlíží botu.*“

Tazatel: „*Ještě tady máme dvě zvířátka, která si ještě nejmenovala.*“

Dítě: „*Ježek a veverka.*“

Tazatel: „*A co dělá ta veverka?*“

Dítě: „*Mm. To mě nenapadá.*“

Tazatel: „*A třeba kde je, nebo jak vypadá, to bys mi popsala?*“

Dítě: „*Na stromečku je.*“

Tazatel: „*Ano. A kde jsou všechny ty zvířátka?*“

Dítě: „*Pes a jelen na trávě. A pták na trávě a ježek taky na trávě. A králík taky na trávě.*“

Tazatel: „*Dobře. Tady jsme ještě vynechaly toho pána.*“

Dítě: „*Myslivec.*“

Tazatel: „*Ano, je to myslivec. Ještě něco mi povíš k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Už nic.*“

Převyprávění pohádky

Tazatel: „*Jak začíná ta pohádka? Můžeš se klidně držet těch obrázků. Tak začneme společně. Tak jak to bylo? Co tam bylo za postavy v té pohádce? Tak to je tatínek a.*“

Dítě: „*Děti.*“

Tazatel: „*Víš jak se jmenujou?*“

Dítě: „*Jeníček a Mařenka.*“

Tazatel: „*Správně. Takže tatínek, Jeníček a Mařenka. Tak jak to bylo?*“

Dítě: „*Mm, to už si nepamatuju.*“

Tazatel: „*Tak já ti budu pomáhat a ty mě vždycky doplníš, jo?*“

Dítě: „*Hm.*“ (přikývla)

Tazatel: „*Tatínek, Jeníček a Mařenka šli společně do ... Kam? Do lesa? Jo? A co se tam dělo?*“

Dítě: „*Jeníček vylez na strom a Mařenka se dívala.*“

Tazatel: „*Ano. A co viděl z toho stromu?*“

Dítě: „*Mm, světlo.*“

Tazatel: „*A co se dělo, když viděl to světlo?*“

Dítě: „*Slez z toho stromu a šel za tím světlem.*“

Tazatel: „*Ano. A co bylo to světlo?*“

Dítě: „*Perníková chaloupka.*“

Tazatel: „*A co dělali u té perníkový chaloupky?*“

Dítě: „*Mm, Jeníček je na perníkový chaloupce a loupá perníčky. Mařenka je před perníkový chaloupky.*“

Tazatel: „*Co dál bylo? Tak on loupal perníček. Přišel někdo na ně?*“

Dítě: „*Mm, ježibaba.*“

Tazatel: „*A co chtěla ježibaba?*“

Dítě: „*Chtěla je upíct.*“

Tazatel: „*Povedlo se jí to? Nebo se jí to nepovedlo? Jak to bylo?*“

Dítě: „*Nepovedlo.*“

Tazatel: „*Jak to, že se jí to nepovedlo? Co se s ní stalo?*“

Dítě: „*Dali jí do pekle.*“

Tazatel: „*Ano a pak? Co udělaly děti, když byla ježibaba zavřená?*“

Dítě: „*Šly domů.*“

Tazatel: „*Za kým šly domů.*“

Dítě: „*Za tatínkem.*“

Tazatel: „*A ten měl co?*“

Dítě: „*Ten byl rád.*“

Příloha č. 17: Rozhovor č. 11

Informace o dítěti: Michal, 5 let a 9 měsíců

Obrázek č. 1

Dítě: „*Kluk staví něco z papíru. Chlapeček si maluje.*“

Tazatel: „*Co tenhle chlapeček?*“

Dítě: „*Si dává kostky.*“

Tazatel: „*Do čeho si dává ty kostky?*“

Dítě: „*Do nákladáka. Holšiška si hlaje s panenkou, holšiška si hlaje s medvídkem.*“

Tazatel: „*Co ještě vidíš na obrázku?*“

Dítě: „*Knížky, kostky. Lodička, lodička z papíru, lopata, papíry, boty.*“

Tazatel: „*A co maluje ten chlapeček?*“

Dítě: „*Masinku, maluje kauz z tý masinky.*“

Tazatel: „*Ještě něco tě napadá k tomu obrázku? Ty sis všimnul těch knížek, takže bys mi mohl říct, kde jsou ty knížky. V čem jsou daný? Do čeho se dávají knížky?*“

Dítě: „*Já to umím říct anglicky.*“

Tazatel: „*Ty to umíš říct anglicky? Tak mi to pověz anglicky.*“

Dítě: „*Bookser.*“

Tazatel: „*A česky by se to dalo říct, když to jsou knížky.*“

Dítě: „*Booksering.*“

Tazatel: „*Česky by se to dalo říct třeba jako skříňka na knížky?*“

Dítě: *(přikývl)*

Tazatel: „*A kdybys mi měl říct, kde jsou ty děti?*“

Dítě: „*Na lehátku.*“ *(ukazuje na obrázku holčičku, která leží na lehátku)*

Tazatel: „*Co myslíš, jsou doma v pokojíčku nebo ve školce?*“

Dítě: „*Ve velkém pokojíšku nebo ve školse.*“

Tazatel: „*Dobře.*“

Obrázek č. 2

Dítě: „*Babka se veselí a děda zvedá ruce a kzičí, protože má jedna, dva jabka. Babka se veselí, protože má čtyři jabka. Košiška se taky veselí.*“

Tazatel: „*A co tady?*“

Dítě: „*Pes se neveselí.*“

Tazatel: „*Co tady máme dál?*“

Dítě: „*Motýlka, hůl, lavišku.*“

Tazatel: „*A co je tady to?*“

Dítě: „*Mm.*“ *(přemýšlí)*

Tazatel: „*Nebo co je v tom?*“

Dítě: „*Šaj.*“

Tazatel: „*Ano, čaj. A v čem máme čaj? Z čeho vám ve školce rozlévají čaj?*“

Dítě: „*Dá se dát i do nollmální lahvišky.*“

Tazatel: „*A připomíná ti něco ten obrázek? To, že babička má čtyři jablíčka a děda má dvě jablíčka?*“

Dítě: „*Hm.*“ *(přikývl)*

Tazatel: „*Ano. A co ti to připomíná?*“

Dítě: „*Básniška.*“

Tazatel: „*Ano, básnička. A umíš ji?*“

Dítě: *(přikývl)*

Tazatel: „*A řekneš mi aspoň kousek?*“

Dítě: „*Měla babka čtyři jabka a dědoušek jenom dvě. Dej mi babko jedno jabko, budeme mít stejně moc.*“

Tazatel: „*Výborně. A tu básničku ses naučil doma nebo ve školce?*“

Dítě: „*To už si nepamatuju.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Čtyři, ne pět dětí. Dva si hrajou na pískovišti. Jeden sedí na pískovišti. Jedna sedí u maminky na lavišce. Jeden se schovává za stomem. A u stomu je kosálek. A na pískovišti je balón. A tady je ... na pískovišti. To náklad'ák, lopata, kyblísek a tady hlábě.*“

Tazatel: „*Dobře. A teď si tě vyzkouším z barev. Jaký barvy má lavička?*“

Dítě: „*Oranzovou a žlutou a šervenou.*“

Tazatel: „*A jakou barvu má sukýnka maminky?*“

Dítě: „*Modlá.*“

Tazatel: „*A co ten kyblíček, jakou má barvu?*“

Dítě: „*Zelená.*“

Tazatel: „*Ještě něco mi řekneš k tomu obrázku?*“

Dítě: „*To je bílý.*“

Tazatel: „Co je to bílý?“

Dítě: „Mikina nebo tlíko nebo svetl.“

Tazatel: „Správně.“

Dítě: „A to je zas to stejný a je to zlutý a bílý.“

Tazatel: „Ano mají to samé na sobě, ale akorát v jiný barvě. Ještě něco mi povíš k tomu obrázku?“

Dítě: „A ještě taky to samý a je to červený a bílý. Maminka má holčicku, má stejný a růžový. Už mě nic nenapadá.“

Obrázek č. 4

Tazatel: „Co vidíš tady?“

Dítě: „Pejska.“

Tazatel: „A co dál?“

Dítě: „Veverku, pistol, myslivce, botu, jezka, dva zajíce. Pták, který má cepici. Liška má buzty a opíká si je. Jelen - ťuká pejska.“

Tazatel: „A co dělají zajíci?“

Dítě: „Jeden pije a druhý se dívá na botu.“

Tazatel: „Co dělá ta veverka, co myslíš?“

Dítě: „Má pytlíček.“

Tazatel: „A kde jsou ty zvířátka?“

Dítě: „V lese.“

Tazatel: „Ano. Ještě něco tě napadá k tomu obrázku?“

Dítě: „Ne.“

Převyprávění pohádky

Dítě: „Já ji neznám.“

Tazatel: „Tak to zkus podle těch obrázků.“

Dítě: „Tatínek šel s Jeníčkem a Mazenkou, sbírali jahody. Šli do lesa, ale ztlatili se. Jeníček vylez na stom. A rozhlížel se na všechny stany, kolem dokola. Šli za ním. Uviděli chaloupku celou z perníku. Jeníček na to vylez a jedl. A otevřela ježibaba. A vzala je dovnitř. Zdála se jim hodná, ale nebyla. Dávala Jeníčkovi chleba, chtěla, aby jí ukázal prstíček, ale on neukázal ten prstíček. Pak zekla: „Mám chuť na masíčko, tak ho sním.“ Mazenka zekla, že nesesedla nikdy na lopatě. Zekla, ať si sedne na lopatu. Ježibaba zekla, že se takhle neseď na

lopatě. Zekla: „Jak se sedí na lopatě.“ Sedla a Machenka s ní šup do pece. Pták houkal, aby šli za ním a dlouhý den našli jejich domecek.“

Tazatel: „Takže pak byli už u táty a měl radost?“

Dítě: „Měl radost. A ta máma byla macecha a ta už tam nebyla.“

Příloha č. 18: Rozhovor č. 12

Informace o dítěti: Anastázie, 5 let a 3 měsíce

Obrázek č. 1

Dítě: „*Si hraje.*“

Tazatel: „*A kdo si s čím hraje?*“

Dítě: „*Holčička.*“

Tazatel: „*A s čím si hraje holčička?*“

Dítě: „*S panenkou.*“

Tazatel: „*A jsou tam ještě nějaký děti, který si s něčím hrajou?*“

Dítě: *(přikývla)*

Tazatel: „*A povíš mi to?*“

Dítě: „*Si kreslí.*“

Tazatel: „*A co si kreslí?*“

Dítě: „*Zvířátka.*“

Tazatel: „*Ano. A ještě někdo tam něco dělá?*“

Dítě: „*Taky si hraje.*“

Tazatel: „*A s čím si hraje?*“

Dítě: „*S nákladákem.*“

Tazatel: „*Ještě tam jsou nějaký děti?*“

Dítě: *(přikývla)*

Tazatel: „*A povíš mi, co dělají?*“

Dítě: „*Dělá si lodičky.*“

Tazatel: „*Z čeho si je dělá?*“

Dítě: „*Z papíru.*“

Tazatel: „*Správně.*“

Dítě: „*Můj brácha je taky vyrábí.*“

Tazatel: „*Jo, tvůj brácha taky dělá lodičky z papíru. A pouští je pak na vodu?*“

Dítě: „*Jenom někdy.*“

Tazatel: „*Ještě jsme vynechaly tady tu holčičku. Co dělá?*“

Dítě: „*Hraje si.*“

Tazatel: „*Ano, hraje si. A s čím?*“

Dítě: „*S medvídkem.*“

Tazatel: „*Správně. Co bys mi ještě řekla k tomu obrázku?*“

Dítě: „*Už nic.*“

Tazatel: „*A nevidíš na tom obrázku třeba nějaký rozházený věci?*“

Dítě: „*Má tam bačkory. Lopatka, lodička, kostky.*“

Tazatel: „*Co myslíš, kde jsou ty děti, kde si hrajou?*“

Dítě: „*V pokoji.*“

Tazatel: „*Dobře. A kolik je tam dětí?*“

Dítě: „*Pět.*“

Tazatel: „*A kolik je z toho holek a kolik kluků?*“

Dítě: „*Tři holky a dva kluci.*“

Obrázek č. 2

Tazatel: „*Co tam vidíš?*“

Dítě: „*Kočku a psa.*“

Tazatel: „*Správně, co tam ještě je?*“

Dítě: „*Bába a dědek.*“

Tazatel: „*Co tam ještě vidíš?*“

Dítě: „*Hůlku, džbánek.*“

Tazatel: „*Správně. A ještě je tam nějaký zvířátko?*“

Dítě: „*Motýl.*“

Tazatel: „*A co dělá ta babka a dědek?*“

Dítě: „*Sbírají jablíčka.*“

Tazatel: „*A kolik jich kdo má?*“

Dítě: „*Dědek má dvě a babička má - čtyři.*“

Tazatel: „*Ano, správně. A připomíná ti něco ten obrázek?*“

Dítě: *(vrtí hlavou)*

Tazatel: „*Nepřipomíná ti něco, co znáš, je tam babička a děda.*“

Dítě: „*Jo, tu písničku.*“

Tazatel: „*A umíš ji zazpívat?*“

Dítě: „*Ne.*“

Tazatel: „*Ne? A víš aspoň, jak se jmenuje?*“

Dítě: „*Ne.*“

Tazatel: „*Měla ...*“

Dítě: „*babka čtyři jabka.*“

Tazatel: „*Správně. A odkud ji znáš?*“

Dítě: „*Já ji mám v knížce.*“

Tazatel: „*Aha, ty ji máš v knížce, doma?*“

Dítě: „*Já vám knížku přinesu, do školky. Já tam mám samý písničky.*“

Tazatel: „*A zpíváš si je?*“

Dítě: „*Já neumím číst.*“

Obrázek č. 3

Dítě: „*Hrajou si děti na písku.*“

Tazatel: „*Ještě něco tam je?*“

Dítě: „*Kočárek, náklad'ák a míček. A strom a lavička. A lidi.*“

Tazatel: „*A co je tam za lidi?*“

Dítě: „*Holčičky i kluci. I dospěláci.*“

Tazatel: „*Správně i dospěláci, nejsou tam jenom děti. A co dělá tenhle kluk?*“

Dítě: „*Schovává se za stromem.*“

Tazatel: „*Ano. A s čím si hrajou ty děti na tom pískovišti?*“

Dítě: „*S lopatkou, kyblíčkem a s hrabičkou.*“

Tazatel: „*Ano. A teď si tě vyzkouším z barev. Tak jaký barvy má ta lavička?*“

Dítě: „*Barevný.*“

Tazatel: „*A jaký barvy konkrétně?*“

Dítě: „*Žlutá, oranžová a červená a růžová.*“

Tazatel: „*A jakou barvu mají kalhoty tohohle kluka, který tady sedí?*“

Dítě: „*Modrou.*“

Tazatel: „*Ano. A jeho tričko?*“

Dítě: „*Žlutý.*“

Tazatel: „*Správně. A jakou barvu má ten kyblík?*“

Dítě: „*Zelenou.*“

Tazatel: „*Dobře to umíš. Ještě něco k tomu obrázku?*“

Dítě: *(ukazuje na obrázek)*

Tazatel: „*Co mi k tomu chceš říct?*“

Dítě: „*To oblečení.*“

Tazatel: „*Tak povídej.*“

Dítě: „*Oranžový, bílý, oranžový, červený.*“ (*ukazuje na oblečení dětí na obrázku*)

Tazatel: „*Ještě něco?*“

Dítě: „*Modrou sukni a černý bačkůrky. A bílý tričko.*“

Obrázek č. 4

Dítě: „*Se mu šťouraj ve věcech.*“

Tazatel: „*A kdo se mu šťourá ve věcech?*“

Dítě: „*Zvířata.*“

Tazatel: „*A jak se jmenujou ty zvířata?*“

Dítě: „*Králíci, ježek, pes, veverka, liška, ptáček a jelen.*“

Tazatel: „*A komu se šťourají ve věcech?*“

Dítě: „*Tomu pánovi.*“

Tazatel: „*Víš, co je to za pána?*“

Dítě: „*Myslivec.*“

Tazatel: „*Ano, myslivec. A co to má vedle sebe?*“

Dítě: „*Pistol.*“

Tazatel: „*A co dělá?*“

Dítě: „*Střílí zvířata.*“

Tazatel: „*A teď na tom obrázku?*“

Dítě: „*Spí.*“

Tazatel: „*Řekneš mi, co konkrétně dělají ti králíci?*“

Dítě: „*Berou mu boty.*“

Tazatel: „*A co dělá ten pták?*“

Dítě: „*Bere mu čepici.*“

Tazatel: „*A ta liška?*“

Dítě: „*Krade mu buřty.*“

Tazatel: „*A co dělá pejsek a jelen?*“

Dítě: „*Ten pes je jeho. Takže ten jelen ho vyhání.*“

Tazatel: „*Aha. A co dělá ta veverka?*“

Dítě: „*Nevím, šije mu z vousů.*“

Tazatel: „*A kde jsou ty zvířátka a ten myslivec?*“

Dítě: „*V lese.*“

Převyprávění pohádky

Dítě: „*Ale já to neumím.*“

Tazatel: „*Poslouchala jsi pozorně, tak to zkusíme, jo.*“

Dítě: „*Já to nedokážu.*“

Tazatel: „*Ale dokážeš. Já ti pomůžu. Tak jak to začalo? Tak tatínek a ...*“

Dítě: „*... děti šli do lesa.*“

Tazatel: „*Ano. A co tam dělali?*“

Dítě: „*Byla tma. Ty děti byly v lese.*“

Tazatel: „*Ano. A co tam dělaly, když tam byly samy?*“

Dítě: „*Našly perníkovou chaloupku. Měly hlad, tak si uzobly. Vylítla na ně baba. Vynadala jim.*“

Tazatel: „*A co s nima pak udělala?*“

Dítě: „*Chtěla si je upíct. A vykrmila si je. Chtěla si je dát do pece. Dál nevím.*“

Tazatel: „*Tak co dala je do pece nebo ne?*“

Dítě: „*Dala. Ne!*“

Tazatel: „*A proč je nedala do pece?*“

Dítě: „*Děti ji tam zavřely. A šly domů.*“